אלע ווערק פון שלום־עליכם

מנחם־מענדעל

אַלע ווערק פון שלום-עליכם

טנחם־מענדעל

שלום־עליכם פאלקספאנד אויסגאבע—ניריארק, 1918

Copyright, 1918, by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

מנחם־מענדעל

אינהאלט

צו דער צווייטער אויפלאגע . . . . . I—II

לאנדאן 9

פאריערלעד 43

מיליאנען 81

א בכבוד'ע פרנסה 155

עס פיעדעלט נישט 181

שלים־שלים־מזל 205

צו דער צווייטער אויפלאגע

מנחם־מענדעל איז נישט קיין העלד פון א ראָמאן, און איבער־הויפט נישט קיין אויסנעמלעכערטע פיגור. דאָס איז נעבאך א איד פון א נאַנץ יאָהר, מיט וועלכען דער פערפאַסער איז פערזענלעך און נאָהענט בעקענט. ער איז דורכנעמענען מיט איהם א שטיק לעבען פון כמעט צוואַנציג יאָהר. בעגעגענט זיך אינ׳ם יאָהר 1892 אויף דער אַרעמסער „קלייזער בערזע", האָבען מיר נאָכדעם דורכ־געמאַכט האַנד בייַ האַנד אלע שבעה מדורי גיהנם, אין יעהופּעץ אויף דער בערזע, „גענאַנגען" מיט איהם קיין פּעטערבורג און קיין וואַרשא, אויסגעשטאַנען א סך קריזיסען, זיך געוואַרפען מיט איהם פון איין פּרנסה אויף דער אַנדערער, און — אוי וועה! — נישט געפונען קיין גליק אין ערגיץ, נעמוזט סוף־כל־סוף טהון דאָס, וואָס אלע אידען טהוען — עמיגרירען קיין אמעריקא. דאָרט, זאָגט מען, מאַכען אידען ניט שלעכט... דאָס וועלען מיר זעהען פון זיינע שפּעטערינע בריעף פון אמעריקא.

דערווייל, ביז עפּיס וואָס, האָב איך צענויפגעזאמלט אלע זיינע בריעף, וואָס ער האָט אין פערלויף פון די אכצעהן יאָהר געשריבען אין פערשיעדענע צייטען, און געדרוקט אין פערשיעדענע ערטער, צו זיין וויַיב שיינדעל, ווי אויך די בריעף פון זיין וויַיב צו איהם, און נעמאַכט פון זיי א בוך, מע קאָן זאָגען, כמעט א בריע־פענשטעלער.

טאקי א בריעפענשטעלער, איינגעטיילט אין זעכס בעזונדערע אָפּטיילונגען, און דערביי נעהאַט א מיין: א איד א סוחר, אז ער

וועט וועלען שרייבען א בריף צו זיין ווייב, למשל, פון אדעס — זאל ער זוכען אינ'ם ערשטען בוך „לאנדאן". א שפעקולאנט אויף דער בערזע פון יקנה"ז, פון אקציעס וכדומה אזעלכע סחורות — וועט נעפינען א מוסטער אינ'ם צווייטען בוך „פאפיערלעך", אדער אינ'ם דריטען בוך „מילי־אנען". א איד א מעקלער, א שדכן, אדער איין אנענט — לאז זוכען ווייטער. מיט איינעם ווארט — יעדער וועט זיך נעפינען זיינס. און אזוי ווי אידישע נעשעפטען זענען, ברוך השם, אומערום אלץ איינס, דאס הייסט, הויבען הויבען זיי זיך אן, דאכט זיך, נאנץ נישקשה'דיג, מיט אזוי פיעל בטחון און גלענצענדע האפענונגען, און אויסלאזען לאזען זיי זיך אוים, צום מיינסטען, מיט שלים־שלים־מזל, ווי ביי מיין מנחם־מענדלען, לכן בעראף מען לאנג ניט הארעווען ביי'ם צענויפשטעלען א בריף. מע קאן איהם נעמען גלייך, ווי ער שטעהט און געהט. און טאמער וועט זיך נעפינען איינער פון טויזענד, וואס די נעשעפטען זיינע נעהען איהם דערווייל גוט, קאן ער זיכער זיין, אז ס'איז ניט אויף לאנג. אלץ, וואס איז געבויעט אויף לופט און אויף ווינט, מוז סוף־כל־סוף פאלען. שטארק אנגעלעגט איז דאס ניט. דערפאר איז דאס אבער אמת, און דעם אמת האבען דאך אלע מענשען ליעב...

ביי'ם צענויפשטעלען די בריף צו דער צווייטער אויפלאגע, האב איך א סך בריוולעך שטארק פערקירצט און א סך בריוולעך נאר ארויסגעווארפען. אנגעווארען דערביי האבען נאר די זעצערס, וווייטער קיינער נישט. דער מחבר פון דעם בוך געהט מיט דעם נאנג, אז א וועלק, וואס ס'איז קירצער, איז דאס אלץ בעסער. די וואס וועלען נעפינען, אז ס'איז נאך א ביסעל צו לאנג, קאנען זיכער זיין, אז, אם ירצה השם, ביי די ווייטערינע אויפלאגען זאל דאס וועלען אלע מאל קירצער און קירצער, ביז עס וועט קומען צום רעכטען אידעאל: „צו ניט זאגען קומט דאס ניט"...

שלום־עליכם.

נעריוי (איטאליע), ערב חנוכה תר"ע.

לאַנדאַן

אַדעסער בערזע.

נעשריבען אין יאָהר 1892.

לאָנדאָן

(אדעסער בערזע).

I.

מנחם־מענדעל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעוקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ראשית באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינם פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז איך בין נאָר ניט אימשטאנד דיר צו בעשרייבען די שטאָדט אדעס, ווי גרויס און שען זי איז, און די מענשען די היגע מיט זייערע גוטע כאראקטערען, און די נאָך־דענע געשעפטען, וואָס מע קאָן דאָ מאכען. שטעל דיר פאָר, איך געה מיר ארוים מיט'ן שטעקל אין גרעצק אריין, אזוי הייסט דאָ אין אדעס די גאַס, וואו אידען האנדלען, האָב איך צוואנציג טויזענד געשעפטלעך: ווייל איך ווייס — איז ווייס, קלייען — איז קלייען, וואָל — איז וואָל, מעהל, זאלץ, פעדערען, ראָזינקעס, זעק, הערינג — הכלל, וואָס א מויל קאָן אויסרעדען געפינסט דו דאָ אין דעם אדעס. איך האָב לכתחילה אפילו אנגעשמעקט א צוויי־דריי גוטע געשעפטלעך, נאָר עס איז מיר אלץ ניט געווען צום הארצען. האָב איך מיך אזוי לאנג ארומגעדרעהט אין גרעצק, ביז איך האָב מיך פאָרט צוגעשלאָגען צו עפּים רעכטס, היינו: איך האנדעל מיט „לאָנדאָן" און פערדיען דערביי נאָר נישקשה־דיג! מע חאפט

א מאָל א כּה־הא'ער, א מאָל א פּופּציגער, און א מאָל, אז עס נעראָט, א הונדערטער אויך. הכלל, דאָס „לאָנדאָן" איז אזא מסחר, וואָס מע קאָן דערביי גליקליך ווערען אין איין טאָג. אָט איז ניט לאַנג אַרויסגעקומען אהער אייניער, עפּים א שמש, און האָט געהאַפּט אין איין שמע־ישראל דרייסיג טויזענד, און האָרכט זיי היינט אַלע־מען מיט'ן קאָטער. איך זאָג דיר, זונתי היקרה, ממש עס וואַלנערט זיך דאָ נאָלד אין די נאַסען! איך האָב, ברוך השם, קיין חרטה ניט, וואָס איך בין אַראָפּגעפּאָהרען אהער קיין אַדעס. וועסט דו דאָך פּרענען: ווי קום איך קיין אַדעס, אז געפּאָהרען בין איך נאָר קיין קעשענעוו? אפּנים, אז ס'איז מיר בעשערט פון נאָט, איך זאָל פּערדיענען גראָבע עטליכע קערבלעך! אָט וועסט דו הערען, ווי אזוי דער אויבערשטער פּיהרט מיט א מענשען.

אז איך בין געקומען קיין קעשענעוו צום פּעטער מנשה אפּ־נעמען דאָס נדן, פּרעגט ער מיך: וואָס בעדאַרף איך דאָס נדן? זאָג איך: מסתמא דאַרף איך; איך זאָל ניט דאַרפּען, וואַלט איך ניט קומען. זאָגט ער, אז קיין מזומן געלד האָט ער איצט ניט, ער קאָן מיר, זאָגט ער, געבען איין אָנווייזונג צו בראָצקי'ן קיין יעהופּעץ. זאָג איך: לאָז זיין קיין יעהופּעץ, אבי געלד. זאָגט ער: ער וווייסט ניט, צי אין יעהופּעץ איז איצטער דאָ געלד. ער קאָן מיר געבען, זאָגט ער, איין אָנווייזונג צו באַראַכ'ען קיין וואַרשא. זאָג איך: לאָז זיין קיין וואַרשא, אבי געלד. זאָגט ער: וואָס טויג דיר וואַרשא? וואַרשא איז ווייט. אויב איך וויל, קאָן ער מיר געבען, זאָגט ער, איין אָנווייזונג צו באַרבאַש'ען קיין אַדעס. זאָג איך: לאָז זיין אַדעס, אבי געלד. זאָגט ער מיר נאָך א מאָל: אויף וואָס דאַרפסט דו אזוי געלד? זאָג איך איהם: מסתמא דאַרף איך; איך זאָל ניט דאַרפּען, וואַלט איך ניט קומען. בקיצור, ער דרעהט זיך אהין־אהער, עס האָט איהם אָבער געהאָלפּען, ווי א טוידטען באַנקעס; איך, אז איך זאָג געלד, איז געלד! נעהט ער און נעמט אַרויס צוויי וועכסלעך צו ת"ק קערבלעך אויף סך־הכל פּינף חדשים, און אויף שי"ן קערבלעך ניט ער מיר איין אָנווייזונג צו

באַרבאַש'ען קיין אַדעס, און דאָס איבעריגע ניט ער מיר מזומן, — וועט מיר זיין, זאָגט ער, צו־שטייער אויף דער הוצאה. און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. זיי געזונד און לאָז נריסען שוועד און שוויעגער און די קינדערלעך זאָלען לעבען, איטלִיכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. אז איך בין געקומען מיט דער אַנווייזונג צו באַרבאַש'ען, זאָגט מען מיר, אז די אַנווייזונג איז גאָרניט קיין אַנווייזונג. וואָס דען איז דאָס? ס'איז א כוכה־שער! לאָז פריהער אַנקומען, זאָגען זיי, פון אייער פעטער מנשה דער וואַגאָן ווייז, און לאָז מען אַקאַרשט די ווייז פערקויפען, וועט מען אייך דעמאָלט געבען געלד. א שענע מעשה, נאָר א קורצע! האָב איך באַלד אַוועקגעשריבען קיין קעשענעוו אין אַטקריטקע, און האָב איהם געשריבען, אז טאָמער שיקט ער ניט ארוים תיכף ומיד די ווייז, וועל איך איהם קלאָפען א דעפעש. בקיצור, א שרייב אהער, א שרייב אהין — איך בין אַרומגענאַנגען אין אייניע יסורים. און ערשט נעכטען איז מיר אַנגעקומען פון קעשענעוו א מזומ'ער הונ־דערטער און אויף רי"ש קערבלעך א וועכטעלע. אצינד פערשטעהסט דו שוין, פאר וואס איך האָב דיר די נאַנצע צייט ניט געשריבען? איך האָב נערעכענט, אז די שי"ן קערבלעך זענען לעזאזל. דערפון זעהסט מען ארוים, אז א מענש טאָר ניט איבערטראַכטען אויפ'ן ערנסטען. ס'איז דאָ א נאָט אויף דער וועלט, וואָס פיהרט אוים. איך האָב דאָס נאַנצע ביסעל מזומ'ס אריינגעבראַקט אין „לאַנדאַן" אַריין, אייננעהאַנדעלט א רעמעל כהורה, „האַסלעך" און „בעסלעך", און דאַנקען השם יתברך — מע זאָגט, אז ס'איז שוין דאָ ריוח!

הנ"ל.

II.

שיינה־שיינדעל פון כחרילעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז ארעם.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, נעב גאָט דאָס נעמליבע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערנער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז עס האָט זיך מיר וויעדער אָנגערופען די אמאָלעדיגע ספאָזמע, אויף דיין פעטער מנשה געזאָגט נעווארען, וואָס האָט דיר נעמאכט אזא שענעם מחק פון די פופ־צעהנהונדערט קרעפלעך נדן, אזא יאָהר, אזא מזל! ווי זאָגט די מאמע מיינע זאָל לעבען: „געשיקט דורך דער קאץ שלח־מנות"... וועכסלעך וואָלט איך ביי איהם נעמען! קרענק וואָלט איך ביי איהם נעמען! קדחת אויף פינף חדשים! הערסט דו, הלוואי איך זאָל ליגען זאָגען, נאָר כ׳האָב מורא, דו וועסט די איבעריגע קערב־לעך נישט אָנקוקען, ווי דו קוקסט ניט אָן די אויהערען דיינע, וואָס דו האָסט זיי פערטראָגען אזוי אהין קיין ארעם. דיין גליק, וואָס די מאמע וויסט ניט פון קיין וועכסלעך; עס וואָלט זיך געטהאָן חושך! און דאָס, מענדעל, וואָס דו שרייבסט, אז דו פערדיענסט, דאנקען נאָט, געלה, איז ביי אונז אלעמען אוודאי זעהר אָנגעלעגט. נאָר וואָס דען? האָב דיר אכציג שווארצע יאָהר, מיינע שונאים, אז דו שרייבסט שוין יא, שרייב זשע ווי א מענש! פאָר וואָס זאָלסט דו ניט ארויסשרייבען אקוראט, וואָס איז דאָס פאָר א מין סחורה אָט דאָס, וואָס דו האנדעלסט מיט דעם? ווי טייער לייזט מען דאָס איין ארשין? צי אפשר פערקויפט זיך עס אויף דער

וואג? פרעג מיך בחרם וואם דאם איז, און מיט וואם מע עסט דאם! היינט פערשטעה איך ניט, דו זאגסט, אז אט האסט דו אייגנעקויפט סחורה, און אט איז שוין דא ריוח. וואם איז דאם פאר א מין סחורה, וואם וואכסט ביי דיר אזוי גע'שמעיה'דינ? „פעטשעריצעס, זאגט די מאמע, בעדארפען אויך א רענען!"... און אז ס'איז דא ריוח, פאר וואם פערקויפסט דו ניט? אויף וואם וואכסט דו? אויף א יקרות? און פאר וואם שרייבסט דו ניט, וואו דו שטעהסט איין און וואם עסט דו? עפים גלייך, ווי איך וואלט דיר זיין א פרעמדע, ניט קיין ווייב ביז הונדערט צוואנציג יאהר, נאר עפים א פאליובאוניצע, להבדיל, ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „אז א קוה געהט אוועק אין טשערעדע, פערגעסט זי דעם זיי־געזונד". מיר דאכט, דו זאלסט מיך וועלען פאלגען, וואלסט דו געזעהען אויסהאנדלען זיך וואם גיכער און קומען בעסער אהיים מיט'ן ביסעל מזומ'ס, וועסט דו דיר געפינען שענערע געשעפטען, ווי אט דאם דאזיגע... איך זאל אזוי וויסען פון קדחת, ווי איך וויים ווי כע רופט עם! און זיי געזונד, ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען הארצען

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

III.

מנחם־מענדל פון אַרעם צו זיין ווייב שיינה־שיינדל אין כתרילעווסק.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדל שתחי'.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינם פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז עס איז מיר קיין חידוש ניט, וואָס דו פערשטעהסט ניט דעם שכל פון „לאָנדאָן", וואָרום אז ווי באַלד אידען סוחרים, אידען מיט בערד, ווייסען ניט ווער עס האָט זיי געשלייערט, היינט לא כל־שכן א אידינע! על כן וועל איך דיר קלאָר מאַכען, זאַלסט פערשטעהן דאָס געשעפט אקוראַט. הנה זיי וויסען, אז דאָס „לאָנדאָן" גופא איז איין איידעלע מאַטעריע. פערקויפען פערקויפט זיך עס אויפ'ן וואָרט, און זעהן זעהט מען דאָס ניט. אַלע מינוט בייט זיך עס: אָט איז דאָס טייער, אָט איז דאָס וואַלוועל, אָט איז „האָס", אָט איז „בעס", דאָס היסט, דאָס קערבעל דאַרט אין בערלין אַדער עס הויבט זיך, אַדער עס פאַלט, עס וועגדט זיך אין בערלין; ווי אזוי בערלין זאָגט, אזוי איז דאָס. עס לויפען די קורסען אויף און אַף משוגענערווייז, עס פליהען רעפשען אהין און צוריק, און אידען לויפען ארום ווי אויף א ירידּ, מאַכען געשעפטען און ווערען נליקליך, און איך אויך בתוכם. עס איז א טומעל, א בהלה, מע קאָן דאָ פערדולט ווערען. אָט, למשל, האָב איך נעכטען נעמאַכט א „סטאַלאָוש", מיך נעקאָסט א פופציגער, איז ער היינט אין דער פריה, פונקט זיינער צוועלף, אויסגע־

רונען געוואָרען. נאָר דו ווייסט דאָך ניט מסתמא, וואָס הייסט „מא־כען א סטאַלאַוש", — בעדאַרף מען דיר נעבען צו פערשטעהן. למשל, מע גיט אַוועק א פופציגער פאַר א טאָג, און יענער „שטעלט א קורס", קאָנסט דו דיר מאַכען פונ'ם „סטאַלאַוש" „צוויי זייטען", היינו: צוויי „בעסטן", אַדער צוויי „האָסטן", אַדער נאָר בלייבען שטעהן און פערקויפען יענעם א „בלינדערעכט" ביז נאָך „שלום" („שלום" הייסט ביי אונז אין אַדעם פאַר־נאַכט, ווי ביי אייך בין מנחה למעריב). איז ווי באַלד דער קורס „שטעהט אָפּ", איז כּפרה דער גאַנצער פופציגער — הייסט דאָס געמאַכט א „סטאַלאַוש". זאָלסט אָבער נאָר קיין יסורים ניט האָבען, זוגתי היקרה! דער־לעגען א פופציגער איז דאָ פון די קלייניגקייטען. השם יתברך וועט העלפען, עם וועט „אַוועקגעהן די רעכטע זייט", וועל איך, אם ירצה השם, פערדיענען געלד, און א סך! און וואָס דו זאָגסט מכח דעם פעטער מנשה'ס וועכסעלעך, האָסט דו א גרויסען טעות. דער גוטער יאָהר האָט איהם ניט געגומען, ער איז נאָך א שענער בטוח! לאָם איך נאָר וועלען אַראָפּגעבען א „סקידקעלע", קאָן איך זיי פערצו־קערען. נאָר איך וויל נישט. איך זאָל דאַרפען געלד, האָב איך געגוג: איך קאָן פערהאַנדלען א פּאָר „האָסלעך", אַדער א פּאָר „בעסלעך". נאָר איך בין קיין בעלן ניט דערוויף. איך קאָן בע־שטעהן בעסער צו קויפען נאָך א „סטאַלאַוש". וואָס מעהר „סטא־לאַושען" איז אלץ בעסער. אז מע לעגט זיך שלאָפען מיט א „סטא־לאַוש", שלאָפט זיך נאָר אַנדערש! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען ברייף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו פרעגסט מיך, וואו איך שטעה איין און וואָס איך עס, שרייב איך דיר, זוגתי היקרה, איך וויים

אליין ניט אויף וואס פאר א וועלט איך בין. די שטאדט אדעס איז אונגעהייער גרויס, און אלסדינג קאסט דא טייער, און די הייזער זענען דא הויך ביז'ן הימעל, מע דארף קלעטערען אויף אייזערנע טרעפ א האלבע שעה, ביז מע קומט אהיים, אזש אונטער'ן הימעל, און א פענסטערעל איז א קליינס, ווי אין א טורמע. איך בין זיך מחיה, אז ס'וועלד טאג און איך קאן כיך ארויסהאפען פון דער טורמע אהין אין גרעצק אריין, און דארטען טאקי עס איך שטעהענדיג, דאס הייסט, מע חאפט איבער וואס נאט גיט, וואדום וועד האט צייט זיך אוועקזעצען עסען, אז מע דארף אלע מינוט געוואהר וועדען די קורסען פון בערלין? דערפאר איז דא פרוכטען בזיל הזול. וויינטרויבען עסט מען דא נישט ווי ביי אייך אין כתריעלווקע ראש השנה אויף שהחיינו, — דא עסט מען וויינ־ טרויבען אלע טאג, און אין מיטען נאס, מע שעמט זיך נאר ניט.

ה נ"ל.

IV.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז אדעם.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, געב גאט דאם נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האב דיך אנגעקוקט מאקי נאר ווי א משוגענעם! לאם איך אזוי וויסען, אויף א פולער וואך ניט אויסגערעדט זאל זיין, פון דער שטאדט אדעם, ווי איך הויב אפילו אן צו וויסען, וואם דו פלאפעלסט מיר אין דעם בריעף „העם" און „באם" און „דעלעזשאנס", דער שווארצער יאהר ווייסט אייך דארטען! עם פליהען ביי דיר פופציגערם, ווי האלעשקעם, עפים איז ביי דיר דארטען געלט — שמעלט, הפקר ציבעלעם! אוודאי קאן מען געהן אין גאלד ביי אזעלכע פרנסות! איך פערשטעה ניט, חאטש נעם מיר אראפ דעם קאפ, וואם איז דאם פאר א מין סהורה, וואם מע זעהט זי ניט? א קאץ אין א זאק!?... הערסט דו, מענדעל? מיר נעפעלט דאם ניט. איך בין ביי מיין מאטען נישט געפרובט נעווארען צו אזעלכע לופטיגע פרנסות, לאז מיך גאט היטען אויף וויייטער אויך. ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „פון לופט חאפט מען א פערקיהלונג"... דו שרייבסט: „אז מע לעגט זיך שלאפען מיט א דעלעזשאנס, שלאפט זיך גאר בעסער"... ווער לעגט זיך עם שלאפען מיט א דעלעזשאנס? עפים מאדנע דבורים, טערקיש לשון! און וואם דו שרייבסט מיר, אז דו קאנסט פערצוקערען דעם פעטער מנשה'ס וועכסעלעך, איז טאמער וועל איך אין

דעם נ י ט גלויבען, וועל איך אויך ניט זיין קיין אפיקורס'טע, ווי די מאמע זאגט: „גלויב נישט ביז דו צעהלסט ניט איבער"... וווייסט דו וואס, מענדעל? פאלג מיך, א ווייב, טהו א שפיי אויף דעם אדעם, און קום בעסער צו פאהרען אהיים, קיין כתריעלעווקע. פופציגהונדערט קערבלעך האסט דו, א דירה גיט אונז דער טאטע זאל לעבען, קלייטען פערדינגען זיך, היינט וואס פעהלט דיר נאך? צו וואס בעדארף איך ליגען ביי יענעם אין מויל, און שונאים זאלען מומלען, אז דו האסט זיך אוועקגעלאזט קיין אדעם און מיך האסט דו אוועקגעווארפען, ניט דערלעבען זאלסט דו דאס! דערווייל מעג נאך דיין אדעם זיין די כפרה פאר אונזער כתריעלעווקע כיט אלע דיינע הויבע מויערען מיט די אייזערנע טרעפ, וואס מע דארף זיך דראפען אויף זיי משוגענערווייז! טאקי כדאי צוליעב דעם זיך קאלי מאכען דעם מאגען, — וואס איז? ס'איז א זול אויף וויינ־ טרויבען! וויינטרויבען דארף מען פרעסען, פלויכען איז ביטער? ס'איז ביי אונז היינט א גערעט אויף פלויכען, א גילדען איין עמער! נאר עס געהט דיר שטארק אן וואס ביי אונז אין דער היים טהוט זיך. דו פרעגסט אפילו ניט אויף די קינדער, וואס זיי מאכען. האסט שוין גאר פערגעסען, אז דו ביזט א טאטע פון דריי קינ־ דערלעך זאלען געזונד זיין, ווי זאגט די מאמע: „דאלי אטשע, דאלי סערדצע"... אזא מכה זאל זיך דיר זעצען, ווי זי איז גערעכט! דערווייל בלייב געזונד און פיעל גליקליך, ווי עם ווינשט דיר

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

V.

סנחם־מענדעל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האבען איינם פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז עם געהט אצינד א מורא־דינגער „בעם", האב איך מיך אנגעקויפט מיט „לאנדאן" ווי א פויק, און איך האב מיך בעוואהרענט מיט זיעבעצעהן „בעסען" און מיט אכט „סטאלאושען". היינט בעדארף איך אפנעמען „דיפערענצען" עט־ליכע הונדערט קערבלעך, וועל איך, אם ירצה השם, ווייטער מאכען „בעסען". זאלסט אנקומען, זונתי היקרה, ווי אזוי עס ווערען דא געמאכט געשעפטען אויפ'ן וואלסט דו פערשטאנען, וואס הייסט אדעס; א שאקעל מיט'ן קאפ איז דא פונקט ווי געמאכט א קאנטראקט. איך גיה מיר ארויס אין ג ר ע צ ק, קום ארייז אין א „קאפיי", זעץ מיך אנידער ביי א טישעל און שאף מיר א גלעזעל טיי, צי קאווע, צי עפים אנדערש; קומט צו גיהן איין מעקלער, דער אנדערער, דער דריטער; מע דארף נישט האבען נישט קיין קאנטראקט, נישט קיין קוויטעל, קיין איינגעטונקענע פען אפילו! יערער מעקלער האט ביי זיך א ביכעלע מיט א שטיפטעל, נעמט ער ארויס דאס ביכעלע און פערשרייבט, אז איך האב ביי איהם צוויי „בעסען", און איך נעם ארויס און צאהל איהם אף די עטליכע קערבלעך — מחיה! און שפעטער מיט א פאר שעה, אז גאט הייסט, מע וועלט גיהן דאס „טאקסירעכץ" פון בערלין, קומט צו לויפען

טאקי דער אייגענער מעקלער און ניט שוין א פינפאונצוואנציגער פון אויבען, און נאָך שפּעטער, אז מע ווייסט שוין „אָנפאָנג" אויך, שטופט ער א פופציגער, און אז גאָט וויל צו „שלום", וואכסט אָן א גאנצער הונדערטער, און א מאָל קאָן געמאָהלט זיין, אז טאקי צוויי הונדערט, און א מאָל דריי הונדערט אויך, פאר וואָס ניט? דערוויף איז דאָך עס א בערזע! א בערזע איז א שפּיעל, א גליק־זאַך. און וואָס דו שרייבסט מיר, אז דו גלויבסט נישט אינ׳ם פּעטער מנשה׳ס וועכסעלער, קאָן איך דיר אָנזאָגען א בשורה, אז איך האָב זיי שוין פערצוקערט. א סימן האָסט דו: וואו האָב איך גענומען געלט אויף אזוי פיעל „בעסען" מיט אזוי פיעל „סטאלאשען"? „סטאלאשען" איז ניט, ווי דו רופט עס אָן, „דעלעשאנסען". דעלעשאנסען איז דאָס, וואָס מע פאָהרט אויף דעם קיין ראַד־מישל און קיין זשיטאָמיר, און „סטאלאָש" איז א שטיקעל פאַפּיער, וואָס יענער שרייבט אָן און חתמ׳עט זיך אונטער, אז ס׳וועט קומען „אולטימא", דאָס הייסט סוף חודש, איז ער מחויב אזוי פיעל און אזוי פיעל פונטען צו דעם און דעם קורס דיר געבען און ביי דיר נעמען. די ברירה, הייסט עס, איז ביי דיר, וואָס דו ווילסט — דאָס טהוסט דו: ווילסט דו, גיסט דו, ווילסט דו, נעמסט דו. היינט פערשטעהסט דו שוין דעם שכל פון „סטאלאָש"? וועז גאָט העלפט רעכטע „וואריאציעס" אויף „לאָנדאָן", און מע טהוט, למשל, א שמועס אויף די בלעטער מכח מלחמה, פאלט דאָס רוסישע קערבעל אראָפּ אין דער ערד אריין, און דאָס „לאָנדאָן" טהוט זיך מיט א מאָל א רוק, אז מע דערקענט נישט דעם פלאץ. אט האָט מען געשמועסט יענע וואָך פון דער איינגעלשער מלכה, אז זי איז עפּים נישט אין בעסטען געזונד, איז באלד געפאלען דאָס רוסישע קערבעל, און „סטאלאשען" האָבען זיך געגעבען א הויב־אויף העכער הייזער! איצט שרייבען די גאזעטען, אז ס׳איז איהר בעסער, האָט זיך דאָס רוסישע קערבעל אויפגעהויבען, און מע קאָן שוין קויפען „סטאלאָשען" וויפיעל מע וויל. הכלל, זאלסט גאָר ניט זארגען, זוגתי היקרה, עס וועט, אם ירצה השם, זיין אלסדינג, ווי מע זאגט ביי

אונז אין אדעם, „אין בעסטען אַרדענונג"! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אין די שפעטעריגע בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלס־דינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. און לאָז גריסען די קינדערלעך זאָלען לעבען און אַלעמען גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. ביי אונז אין אדעם זענען די היצען אזוי גרויס, אז מע וועלד פערברענט, און ביי נאכט וועלד מען צענאנגען, אזוי ווי וואכם. דעריבער אז סע קומט פאר־נאכט, וועלד די שטאדט פוסט. דער עולם צעפאהרט זיך אויף די פאנטאנען, אויפ'ן גרויסען פאנטאן, אדער אויפ'ן קליינעם פאנטאן, אדער גאר אויפ'ן „לאנד־זשעראן". דארטען קריגסט דו וואס דו ווילסט, וואס דיין האַרץ גלוסט, און קאנסט זיך באדען אין ים, און קאנסט הערען מוזיק, און דוקא אומזיסט, אהן א גראשען געלד!

מ"נ"ל.

VI.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשט ענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, גאָב נאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האָב שוין ווידער צו טהון מיט די צייהן, אויף דיינע אדעסער „דראָנזשיקעס" נעזאָגט געווארען. איך דארף זיך רייסען דאָ אויף די צייהן און מוטשען מיט די קינדער זיינע, און ער — נארניט, לעבט זיך אָפּ, ווי נאָט אין אדעס, פאהרט ארום רייטענדיג אויף „דראָנזשיקעס", באָדט זיך אין „קאָראָטקי וויק" און כלי־זמר שפיעלען איהם צו. וואָס פעהלט איהם, אשטייגער? ווי זאָגט די מאמע: „רייטענדיג וואָלט ער געפאָהרען ביי מיר אויף א בעזעם, ניט אויף קיין דראָנזשי־קעס!"... ממה נפשך, ביזט דו א סוחר און האנדעלסט מיט דער שענער סחורה דארטען, וואָס מע רופט זי „לאָנדאָן", טאָ האָב אין זינען מסחר, ניט די איינגעלשע מלכה. האָב בעסער אין זינען דיין ווייב, האסט א ווייב ביז הונדערט צוואנציג יאָהר מיט קינ־דערלעך דריי, זאָלען געזונד זיין, ווי זאָגט די מאמע: „האָב אין זינען זיך, וועסט דו פערגעסען אין יענעם"... און וואָס דו שרייבסט מיר פון דיינע גליקען, זאָג איך דיר דעם אמת, עס דרעהט זיך מיר אוש דער קאָפּ! עס גלויבט זיך מיר עפּים ניט, חאָטש קוילע מיך, אז אט אזוי פליהען דאָס הונדערטערס גלייך אין די הענד אריין! וואָס איז דאָס פאר א מין כשוף דארטען, א פערבלענדעניש, צי

וואָס? זעה נאָר, אז פון די אלע גדולות זאלסט דו חלילה דאָס נדן־נעלד נישט אָנריהרען, וואָרום טאָמער וועלן מיר נעמינערט א נראָשען פונ׳ם נדן, וועט דיר דעמאָלט מעהר נישט אָפגעהן פון דער מאמע זאל לעבען!... ער זאל זיך עס אפילו דערמאנען, מיר דאכט, דו ווייסט נאָך גוט, אז איך בעדארף האָבען א זיידען מענטעלע ווי אין לעבען אריין, און וואלענס אויף א קלייד, און א צוויי שטיקלעך מאָראָזוו׳ם זאָלען. א מינדסטע נאָרישקייט בעדארף איך איהם אָנזאָגען, אליין ווייסט ער נעבאָך נים, דער מוח איז איהם אויסגעדארט נעוואָרען, ווי די מאמע זאָגט: „וועלן סע שטויסט זיך נים אליין, דעם נים מען אין זייט אריין"... ווי עס ווינשט דיר פון טיעפען הארצען

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

VII.

מנחם־מענדעל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ראשית באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינם פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

והשנית זיי וויסען, אז איך האלט שוין ווייט, היינו, איך האב מיך גוט אריינגעהאפט אין „בעס" אריין און נעה שוין אצינד מיט „פעסט־לאנדאן", דאם הייסט, איך טהו שוין א נעב אדער א נעם מיט א מאל צעהן טויזענד פונט, צוואנציג טויזענד פונט, נא־טירליך, מיט א „דעפא". איך האב שוין גרויס קענטשאפט אין די קאנטארען, און עס קאמפענירט מיר שוין זיצען ביי פ א נ ק א נ י ן אין דער קאפיי גלייך מיט אלע גרויסע שפענעלאנטען ביי ווייסע טישלעך פון מירמעלשטיין, און היים זיך געבען א פארציע מא־ראשענע, מחמת ביי אונז אין אדעס איז א מנהג, ווי באלד מע זעצט זיך נאר אנידער, אזוי קומט צו א מענש מיט א פראק און ה י י ס ט, מע זאל ה י י ס ע ן געבען מארשענע. קאן מען ניט זיין קיין דבר־אחר און מע מוז הייסען געבען; און אז מע עסט אויף די פארציע מארשענע, ה י י ס ט ע ר, מע זאל ה י י ס ע ן געבען נאך א פארציע, און אז ניט, טאר מען ניט זיצען און מע בעראף זיך ארומדרעהען אויף דער גאס, איז עפיס ניט שען פאר א שפע־נעלאנט, און אגב שטעהט דארט א גארשאוואי און לאקערט, מע זאל זיך ניט ארומדרעהען אויף דער גאס... אידען בעראפען דאך אבער זיך יא ארומדרעהען, קליגען זיי זיך מיט איהם, נארען איהם

אפֿ, אנטלויפען, בעהאלטען זיך אויס ווי ווייט מען־גלייך, און אז ער חאפֿט אייגעם, טראָגט ער איהם אפֿ, ווי איין אבן־טוב, גלייך אין אוטשאסטאק ארויף, ווי אייגער רעדט: „אט האָב איך אייך גע־בראכט א אידען"... און וואָס דו שרייבסט מיר, אז דו גלויבסט ניט אין גרויסע „ווארשיצעס" מיט „דיפערענצען", איז א סימן, אז דו ביזט שוואך אין פֿאַליטיקע. אט, למשל, זיצט אייגער ביי אונז אין קאפּיי, ביי פאנקאני'ן, רופט מען איהם „גאמבעטע", טאָג ווי נאכט רעדט ער פון פֿאַליטיקע און נאָר פון פֿאַליטיקע! ער בעווייזט אויס מיט טויזענד ראיות, אז סע שמעקט מיט מלחמה. ער הערט, זאָגט ער, אַלע נאכט הארמאטען שיסען — ניט דאָ, דאָרטען, ביי די פראנצויזען. די פראנצויזען, זאָגט ער, וועלען נישט פערגעסען אָט דעם ביסמארק'ען ווייל זיי וועלען לעבען! עס מוז, עס מוז, זאָגט ער, ארויסשפרינגען אין גיכען א מלחמה, עס קאָן נאָר אנדערש ניט זיין! האָרכען נאמבעטע'ן דרש'ענען, בעדאַרף מען פערקויפען וואָס מע האָט, די קאפֿאָטע אויסטהון און קויפען „סטאַלאזשען" און „בעסען", „בעסען" — אָהן א שיעור „בעסען"! און וואָס דו שרייבסט מיר מכח א מענטעלע, אז איך זאָל דיר קויפען, האָב איך פון דיינעטוועגען, זונתי היקרה, בעסער אויסגעקוקט א שענערע זאך, דהיינו: א זייגערל א גילדענס מיט א מענדעלאָן און מיט א גילדען קייטעל מיט א בראָש, און בראָנ־זעליעטען האָב איך נעזעהען אין פענסטער, טאקי ניט ווייט פון פאנקאני'ן — זאָג איך דיר: פרימא שבפרימא! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט נעבען מיט נעזונד און מיט הצלחה.

ממני בעלך מ נ ח ם־מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. די שפע איז דאָ, קיין עין־הרע, גרויס און אידען זענען דאָ אזוי פערטהאָן אין פרנסה, אז מע פערגעסט פון

שבת און פון יום־טוב. פערשטעהט זיך, אז ביי מיר איז שבת — שבת. עס מעגען פאלען שטיינער פון׳ם הימעל, מוז איך מיך שבת דורכגעהן אין שוהל אריין. די אדעסער שוהל מעג מען געהן אנ־קוקען. ערשטענס, רופט מען דאס „כאר־שוהל", מחמת אויבען נעהט זי מיט א קאלפעק, און קיין מזרח איז ניטא. אלע זיצען מיט׳ן פנים א ה י ן. און דער חזן (פיני הייסט ער, שוין איין מאל א חזן!) געהט דוקא נעגאלט די בארה, נאר עברי קען ער א ביסעל בעסער פון אייער אלטען דראנג משה־דוד! זאלסט זעהן, אז סע קומט צו „ברוך־שמיה־דמרא עלמא", נעמט ער איין א מיתה־משונה! זיין „מזמור־שיר־ליום־השבת" מעג מען הארכען אויף בי־לעטען. אלע זינגערלעך שטעהען אויסגעשטעלט ארום איהם, אנ־געטאן אין קליינע טלית׳לעך — מחיה! ס׳וואל זיין צוויי מאל אין וואך שבת, וואלט איך צוויי מאל אין וואך געגאנגען הערען פיני׳ן דאוונען. איך פערשטעה ניט די היגע אידען, פאר וואס זיי געהען ניט דאוונען. און אפילו די, וואס געהען דאוונען, דאוונען אויך ניט; זיי זיצען ווי די טאקען אין די צילינדערס, מיט די פעטע אויסגעפאשעטע פנימ׳ער, מיט די קליינע טלית׳לעך, און — שא! טאמער ווילל א איד א דאוון טהון א ביסעל העכער, קומט־צו צו איהם דער שמש מיט די קנעפ, און זאגט, ס׳וואל זיין שטיל. — מאדנע אידען אין דעם ארעם!

ה נ"ל.

VIII.

שיינהשיינדע׳ פון כתריעוקע צו איהר מאן מנחם־מענדע׳ איז ארעם.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב נאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז איך פער־שטעה ניט, וואָס איז די גדולה, וואָס מע דארף זיצען ביי פראַנ־קאַניין, ברענען זאָל זיי, ביי מירמעלשטיינערנע טישלעך און פרעסען פון אין דערפריה ביז אויף דער נאכט דער רוח ווייסט וואָס? אבי אויסברענגען נעלד? און וואָס איז דאָס פאר א משוגענער דארטען ביי אייך אין אדעס, וואָס סע חלומ׳ט זיך איהם, אז מע שיסט, געשאָסען זאָל ער ווערען פון נאָט? מלחמות גלוסט זיך איהם! ווי זאָגט די מאמע: „יענעמס בלוט איז ביי איהם וואסער"... גיל־דענע זיינערלעך מיט בראַנזעלייטען האָסט דו דערזוהען אין די פענסטער אין אדעס? א גדולה אויף דער באבע! וואָס טויגען מיר דיינע מתנות, מענדעל, וואָס דו זעהסט זיי דורכ׳ן פענסטער? ווי זאָגט די מאמע זאָל לעבען: „קרעפלעך אין חלום איז ניט קיין קרעפלעך, נאָר א חלום"... דו חאַפ זיך אריין בעסער אין א קלייט אריין און קויף מיר א שטיקעל וועבעל אויף וועש, און מאדעפאלאן אויף ציכלעך, און א פאָר בייענע קאַלדרעס, און א ביסעל זילבער אין שטוב אריין, און עפּים נאָך. מאהל דיר, אז בלומע־זלאַ־ט ע בעראַרף זיך שוין אקעגען מיר בלאָזען (אויפבלאָזען זאָל עס זיי, ווי א פאָחיר!). וואָס איז? זי טראָגט א האלז פערעל, זאָל עס

איהר טאקי נאָר פערשטעהרט ווערען! זי האָט דאָס א דאָלי ביי איהר מאן! לייט האָבען גליק צו אלסדינג; נאָר איך איינע בין עפּים אין אזא פינסטערער, וויסטער שעה געבאָרען געוואָרען, אז א מינדסטע זאָך בעדארף איך איהם דערמאָנען! לאָז זיך דיר דאָכ־טען, עלעהיי דו האָסט געקויפט נאָך א „העס" מיט נאָך א „באָס". מיט נאָך א דער שוואַרץ יאָהר וויסט אייך דאָרט, ווי דו רופסט עס אָן. איך זאָג איהם: פערקויף דאָס, וואָס דו האָסט, און צעהל נעלד, נעהט ער און קויפט נאָך! וואָס האָסט דו מורא? וועסט ניט קריגען די סחורה נאָכדעם? איך זעה שוין ארויס, וואָס דאָס איז פאָר מסחרים און וואָס דאָס איז פאָר א שטאָדט אדעס, אז שבת איז קיין שבת ניט און יום־טוב איז קיין יום־טוב ניט, און דער חזן איז מיט א געגאָלטער מאָרדע, מיינע וועהטיגען אויף זיין קאָפּ! מיר דאָכט, אז פון אזא שטאָדט און פון אזעלכע מענשען דארף מען לויפען, ווי פון איין עפּוש, צום סוף ליגט ער דאָרט און ווילל ניט ארויסקריכען, ווי זאָגט די מאמע: „דער וואָרעם ליגט אין חריין און מיינט, אז ס'איז נאָר קיין זיסערס נישטאָ"... לכן שרייב איך דיר, בעלי היקר, זאָלסט זיך גוט בערעכענען וואָס דו טהוסט און אויפהערען הוליען אין דעם זיסען אדעס, ס'זאָל אויף דעם קו־מען א שרפה, ווי עס ווינשט דיר

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

יאָ! זאָג נאָר, מענדעל, ווער איז אָט די „פראַנקאַני", וואָס דו שרייבסט מיר אלץ, אז איהר זיצט דאָרטען טאָג ווי נאכט? ס'איז איין „ער", צי א „זי"?...

IX.

מנחם־מענדעל פון אדעס צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעעוקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרבען איינם פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז עס שמעקט שוין מיט גראָבע טויזענדער! אז נאָט וועט העלפען און דאָס „אולטימאָ" וועט אָפּ־לויפען גלאַט, וועל איך מאַכען א הויפט־טרעפער. איך וועל איינ־קאַמירען מיינע אלע „ריפערענצען" און וועל זיך דורכפאָהרען אהיים און וועל דיך, אם ירצה השם, ארויסנעמען אהער, קיין אַדעס. א דירה וועלען מיר דינגען אויף דער „רישעליי", איינקוי־פען שען מעבעל און וועלען לעבען, ווי מע לעבט דאָ ביי אונז אין אַדעס. דערווייל האָב איך צו טהון, ניט פאר דיר נעדאַכט, מיט'ן מאָנען; אפנים, דאָס מאַראָשענע האָט מיר פערשאדט... אז איך קום צו פאנקאני'ן, עס איך שוין ניט קיין מאַראָשענע. וואָס דען? איך היים מיר נעבען אזא נעטראנק, וואָס מע ציהט דאָס דורך א שטרוי; ס'איז אי זיס, אי ביטערליך, אזוי ווי א מין סאלץ מיט לאקריץ, און מע קאן דאָס מהר ניט פערדייען ווי צוויי, העכס־טענס — דריי גלעזער. מוז מען זיך די איבערינע צייט ארומדרעהען אויף דער גאס און האבען צו טהון מיט'ן גאַראַוואי, און דאָס איז זעהר נישט אנגענעהם! ער קוקט שוין אויף מיר פון א צייט, נאָר מיט חסד, נאָט האָט מיך ביז אהער אויסגעפיהרט, איך אנטלויף פון איהם אלע מאל און בעהאלט זיך אויס. וואָס טהוט דען ניט א איד

צוליעב פרנסה? דער אויבערשטער זאל העלפען, אז די „ראלי־זאציע" זאל אפלויפען בשלום, וועל איך דיר, אם ירצה השם, אלס־דינג קויפען בכפל־כפלים, א סך מהער ווי דו קאנסט זיך נאר פאר־שטעלען. און וואס דו זאגסט, אז דער גאמבעטע איז א משוגענער, האסט דו א טעות; ער איז נאר א ביסעל א „ספיל־שלעווער". נאט זאל היטען, עמיצער זאל איהם א זאג טהון אין פאליטיקע ניט אזוי, ווי ער וויל! ער איז דעמאלט קאפאבל יענעם צעריסען אויף שטיקלעך! ער דרינגט, אז היינט־מארגען מוז עפים ארויסשפרינ־גען, און דאס, זאגט ער, וואס ס'איז איצטער מיט א מאל שטיל נעווארען, איז ערשט א בעווייז, זאגט ער, אויף מלחמה. „פאר א בורע איז תמיד, זאגט ער, שטיל"... איך האב נעכטען געקאנט פער־קויפען עטליכע „בעסלעך" מיט א ציווי־דריי „סטאלאזשען" און פערדיענען שען געלד, האט מיך גאמבעטע נישט דערלאזט. „איך וועל אייך, זאגט ער, דעם קאפ צעשלאגען, טאמער לאזט איהר ארויס אין אזא צייט א שטיקעל סחורה פון דער האנד!" עס געהט, זאט ער, א ציימ, וואס א „סטאלאזש" פון א פופציגער וועט ווערטה זיין רי"ש קארבען, און שי"ן, און ת"ק, און טויזענד, און פאר וואס ניט קיין צוויי טויזענד?... עס זאל זיין ווי גאמבעטע זאגט, חאטש האלב ווי ער זאגט, — וואר איך נתעשר! איך האף, אז איך וועל, אם ירצה השם, תיכף נאך דער „ראליזאציע" זיך געבען א קעהר־איבער צוריק אויפ'ן „האם" און וועל אנהויבען קויפען קערבלעך און געבען „לאנדאן" אויף וואס די וועלט שטעהט! איך וועל זיי בעווייזען, וואס הייסט „לאנדאן" און וואס הייסט קערבלעך! און מחמת איך האב קיין צייט ניט, מאך איך דאס בקיצור. אם ירצה השם, אינם אנדערען ברייף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאז גאט געבען מיט עזונד און מיט הצלחה.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואס דו פרעגסט זיך נאך אויף פאנקא־ני'ן (ניט ווי דו רופסט דאס אן „פראנקאני"), איז דאס ניט קיין

„ער" און ניט קיין „זי". ס'איז אזא קאפיי, וואָס מע טרינקט דאָרט קאוו און מע עסט מאָרגשטענע און מע מאכט געשעפטען אויף „לאָנדאָן". לאָם איך דאָס פערמאָגען חאָטש האלב, וואָס דאָרט וועלד נעמאכט אין איין טאָג!

הנ"ל.

X.

שיינה־שוינדל פון כתריעלעוקע צו איהר מאן מנחם־מענדל איז ארעם.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, גאָר גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז די קינדער מאָזלען אלע דריי, און איך שלאָף נישט קיין נעכט, און ער טרינקט דאָרטען קובעבע מיט לאקריץ! וואָס געהט איהם אָפּ, איך בעט אייך, קאָפּ־וועהטיג? ער האָט זיך עס אביכעל צעהעצקעט! קיין ארעם ווייל ער מיך ארויסנעמען! ער מיינט, אז ער וועט מיר זאָגען אַרעם, פליה איך באלד! הערסט דו, מענדעל, זאלסט דיר ארויסשלאָגען פון קאָפּ, מענדעל, וועסט מיך אהינצו ניט פערנארען. זיי רוהיג! מיין באבע'ס באבע איז דאָרטען קיינמאל ניט געווען און האָט זיך בעגאנגען אָהן דעם, וועל איך זיך מסתמא אויך אָהן דעם בעגעהן. דו וועסט מיך ניט איינרעדען, מענדעל, אז איך זאָל דיר אווענטוארפען מיין טאטע־מאמע מיט אלע ליעבע פרייַנד און זיך אווענטלאָזען אין דעם וויסטען ארעם, ברענען זאָל עס דיר אויפ'ן פייער! מענסט זיך זאָגען, מענדעל, וואָס דו ווילסט, דיין ארעם הויבט מיר נישט אָן צו געפעלען. איך האָב עס פיינט, איך וויים ניט פאר וואָס. נאָך מיין שכל נאָך קומט אויס, אז דו בעראַרפסט די סחורה דיינע ביסלעכווייז אויספערקויפען און מאכען דערפון געלד, ווי זאָגט די מאמע זאָל לעבען: „פון אלע מילכינע מאכלים איז דאָס בעסטע — א שטיקעל פלייש"... אי, וואָס?

טאמער האסט דו זיך געארט? פאר יענעם דאם גליק! און וואס דיין משוגענער נאמבעט (איך זאג דיר פארט, אז ער איז א משוגענער!) לאזט דיך ניט פערקויפען, פערשטעה איך ניט, וואס געהט עם איהם אן? וואס איז זיין באבע'ס ראגה? שפיי איהם אן א פולען פנים, וואס ער וועט דיר דערצעהלען מלחמות! פאלג מיך, מענדעל, שנייד־אפ, פערקויף אוים, ווי גאט איז דיר ליעב! האסט פערדיענט עטליכע קערבלעך? גענוג! ביז וואנעט איז דער שיעור צו חאלטען דארטען? נאר גארניט, משטיינם געזאגט, איך האב דען עפעס אויך א וועדטה? איך בין דאך ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל, ניט ב ל י ו מ ע־ז ל א ט ע; ב ל י ו מ ע־ז ל א ט ע, אז זי טהוט נאר א פיפס דעם מאן איהרען, וואדפט דאס מיט איהם דאס נייענייהריגע קדחת! למען השם, מענדעל סערדצע, פערקויף און פאק זיך אין וועג ארויין. פערגעס נאר נישט א טוץ געשטיקטע העמדער פון מיינעטוועגען, סאמעט אויף א מלבוש פון דער מאכעם וועגען — לאז זי אויך גערענקען, וועז דער איידעם איהרער איז געווען אין אדעם און גהאנדעלט מיט משוגעים, — ציץ א שטיקעל פון היינטיגע מיסטערען, און, אז עס וועט קריכען אין טשעכאדאן ארויף, א ביסעל גלאזוואדג, און דאס איבעריגע דארטען, ווי דו פערשטעהסט, און קום צו פאהרען אהיים, לאז אויפהערען די וועלט מיר שטעכען די אויגען און שוואדצען דאס פנים, און לאם איך זעהן, אז דו זאלסט מיך ניט פאלגען, אזא מכה מיינע שונאים, ווי דו וועסט מיך פאלגען, ווי עס ווינשט דיר פון טיפען הארצען

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

XI.

מנחם־מענדעל פון אדעס צו זיין וויב שיינה־שיינדעל איז כתריעעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרבען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דאָס „אולטימאָ" איז אָננעקומען, און ס'איז געוואָרען איין איבערקעהרעניש, זאל גאָט שומר ומציל זיין! פון דער גרויסער „וואריאציע", וואָס איך האָב אויף איהר ארויסגעקוקט ווי אויף משיח'ן, האָט זיך אויסגעלאָזט א בוידעם. ביסמארק, שמועסט מען, האָט זיך צונעקיהלט, בעקומען דעם קאָטער, — איז אין דער פאָליטיקע נעוואָרען א מהומה, מע וויסט ניט וואָס סע טהוט זיך. „לאָנדאָן" איז טאקי געוואָרען מיט גאָלד גלייך, און דאָס קערבעל איז טאקי געפאלען אין שאול תחתיה אריין, און ס'איז אווענ א מורא'דינער „בעם"! וועסט דו דאָך פרענען: וואו זענען מיינע „בעסען" מיט מיינע „סטאלאושען"? איז דער תירוץ: די „בעסען" זענען ניט קיין „בעסען", די „סטאלאושען" זענען ניט קיין „סטאלאושען", קיינער וויל ניט נ ע מ ע ן, קיינער וויל ניט נ ע ב ע ן — און רוף מיך קנאקניסעל! און ווי אויף־צו־להכעיס, האָב איך געשטעקט מיט מיין סחורה אלץ ביי אזעלכע מענשלעך, וואָס מיט איין קוועטש זענען זיי דערשטיקט נעוואָרען. הכלל, עס איז א שרפה, א מגפה, נאָר נישט צו דערקענען דעם פלאץ! אוי, וועז איך קאָהר זיך איבער מיט איין טאָג פריהער! נו נעה, זיי א נביא! אלע לויפען ארום, ווי די פער־

סמ׳טע מייז; עפּים אַ מהומה אויף איטלּיכען בעזונדער! אלע שרייען „לאַנדאַן"! וואו איז מיין „לאַנדאַן"? געב מיר דאָס „לאַנדאַן"! „לאַנדאַן", „לאַנדאַן"! נאָר וועט מיר „לאַנדאַן"? וואָס מיר „לאַנדאַן"? עס פלּיהען פּעטש, פייגען, אין טאַטענס טאַטען, און איך אויך בתוכם... דער שפּיץ — ס׳איז, אַפּנים, גאָר נישטאָ קיין „לאַנדאַן" אין ערגיץ ניט! — הכלל, זוגתי היקרה, ס׳איז ביטער און פינסטער, איך האָב אַוועקגענעבען דאָס גאַנצע פערדיענסט, מיט׳ן קרן, כּיט׳ן ציערונג, וואָס איך האָב דיר אייננעקויפט, אפילו די קאַפּאָטע, י שבת־דיגע אויסגעטהאָן און פּערזעצט — און דאָס איז אלסדינג אריין אהין... און איך געפּין זיך איצט אין אזא מרוי־עריגער לאַגע, וואָס איז אין לשער, און אַהיים בענג איך אַווי, אז ממש עס נעהט מיר אויס דאָס חיות! איך פערשעלט מיר דאָס נעביין הונדערט מאָל אַ טאָג. בעסער וואָלט איך זיך אויסגעבראָכען אַ פוס, אייבער איך בין געקומען אהער אין אַדעם, וואו אַ מענש האָט קיין שום וועדער נישט; אַ מענש קאָן דאָ געהענדיג שטאַרבען אין מיטען נאָס, און קיינער וועט זיך אפילו ניט אָפּשטעלען אַ קוק טהון. וויפיעל מעקלערס האָבען געלעבט אַרום מיר, אָפּגעלעקט אַ ביינדעל, און היינט דערקענען זיי מיך שוין גאָר ניט! פריהער האָב איך דאָ נעהאַט אַ נאָמען „ד ע ר כ ת ר י ל ע ו ־ ק ע ר ב ל י י כ ר ע ד ע ר", און היינט מאַכען זיי פון מיר חוזק, טאַקי די מעקלערס אלּיין. זיי זאָגען, באשר איך פערשטעה ניט דאָס געשעפט. „לאַנדאַן, זאָגען זיי, בעדאַרף מען פערשטעהן". וואו זענען זיי געווען פריהער, די חכמים? — מע רעדט שוין גאָר קיינער ניט פון מיר, גלייך ווי איך וואָלט גאָר געווען אַ געשטאָרבענער! הלואי וואָלט איך טאַקי געשטאָרבען, אויבער אזעלכעס דערלעבען! און ווי אויף־צו־להכעיס, זיצט אָט דער גאַמבעטע, ימח שמו זאָל ער ווערען, און הערט ניט אויף צו גראָגערען אין די אויהערען מיט זיין פאָליטיק: „הא, זאָגט ער, האָב איך אייך געזאָגט אַ בעם?" — „וואָס קומט מיר ארוים, זאָג איך, פון אייער בעם, אז מע גיט מיר ניט, זאָג איך, קיין לאַנדאַן?" לאכט ער און זאָגט

מיר: „וואר איז אייך שולדיג? די בערזע, זאגט ער, דארף מען פערשטעהן, און אז מע קאן ניט האנדלען מיט „לאנדאן", דארף מען, זאגט ער, האנדלען מיט אתרוגים"... איך זאג דיר, זוגתי היקרה, ס'איז מיר אזוי נמאס אט דאס אדעם, מיט דער הינגער בערזע, מיט דעם פאנקאני, מיט די אלע מענשלעך! איך וואלט געלאפען אין דער וועלט ארויס! און מחמת איך האב קיין צייט ניט, מאך איך דאס בקיצור. אם ירצה השם, אין די וווייטערע בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאז גאט נעבען מיט געזונד און מיט הצלחה. און גריס די קינדערלעך אלע און שווער און שוויעגער גאר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. דא אין דעם אדעם איז א מנהג, אז עמיצער דארף א גמילות־חסד, געהט ער נישט צו א שכן, צו א קרוב אדער צו א בעקאנטען, ווי, למשל, ביי אונז אין כתרילעווקע; נישט מחמת מע פוילט זיך געהן, נאר פשוט, מע וווייסט פריהער, אז יענער וועט ניט שטעקען; מע נתנ'ט ניט — און שוין! וואס זשע טהוט מען פארט, אז מע דארף? איז נעמאכט געוואָרען א „לאמבארד", וואס גיט ארויס געלד וויפיעל דו ווילסט, אבי נאר דו ברענגסט א רעכטען משכון: גאלד איז גאלד, זילבער איז זילבער, מעש איז מעש, און א מלבוש, און א סאמאוואר, און א בענקעל, און אפילו די בהמה, אז דו ברענגסט צו פיהרען, גיט מען דיר אויך ארויס אויף איהר געלד. דער חסרון איז נאר, וואס זיי שאצען אלסדינג זעהר וואלוועל, בחצי חנם! דערפאר האבען זיי א מעלה: פריצענט נעמען זיי געשמאקע, בייסענדיגע, אזוי, אז דאס פריצענט עסט אויף דאס קרן; מוז מען אלע צוויי וואכען מאכען דארט א „לעסיטאציע", דאס הייסט, מע פערקויפט אויס די איבערגעבליבענע משכונות, און מענשען האנדלען מציאות, מאכען דערפון א שען קערבעל. וועז איך בין איצטער ביי געלד, וואלט איך געקאנט א

האנדעל טהון אויפ'ן לאמבארד און אומקעהרען מיין היזק אפשר נאך מיט א סמיטשיק... נאר נעה מאך! אהן נעלד זאל מען נאר־ניט געבארען ווערען אויף דער וועלט, און טאמער איז מען געבארען געוואָרען, זאל מען בעסער שטארבען... איך קאן מעהר ניט שרייבען. שרייב מיר פון דיין געזונד, און וואס מאכען די קינדערלעך זאלען לעבען, און גרים שוועד און שוויעגער און אלעמען בעזונדער גאר פריינדליך.

ה נ"ל.

XII.

שיינה־שיינדעל פון כתריעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין אדעס.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, נעב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, נאָרישער לעפיש, זעה וואָס דו האָסט געטהאָן! וועלכער רוח האָט דיך גאָר געטראָגען קיין אדעס? וואָס האָסט דו דארטען אָנגעשמעקט אזעלכעס? געבראָטענע פויגעלעך האָט זיך איהם פערגלוסט! „לאָנדאָן"! מארשוש־נעווע! קובעבע מיט לאקריץ! האָסט הערהערט, אז מע זעצט דיר אָן אינ'ס „לאָנדאָן" אריין, פאר וואָס זשע האָסט דו ניט געוואלט בעצייטענס אָפצוגעקען אויף פריצענטען, דו בחמה, ווי עס פיהרט זיך צווישען סוחרים? וואו איז מענשען? וואו איז א רב? אין גאָטעס ווילען, וואָס איז דאָס פאר א תירוץ אולטימאָ־שמולטימאָ? האָסט געקויפט סחורה, וואו איז די סחורה? אוי, אזא־נ־אומגליק! דאָס הארץ האָט מיר אבער געזאָגט, אז פונ'ס אדעס, ברענען זאָל דאָס, וועט קיין גוטס ניט ארויס! איך שרייב איהם: פאָהר אוועק, מענדעל, טהו א שפיי אויף זיי מיט זייער „לאָנדאָן", עס זאָל אויף דעם קומען א חלירע, רבונו של עולם! אנטלויף, זאָג איך איהם, אנטלויף, מענדעל, ווי זאָגט די מאמע: „ארעמער דאך, וואָס קנאקסט דו?"... ניין, הערט ער מיך ניט, וואָרום איך בין דאָך שיינה־שיינדעל, אז אך און וועה איז מיר, ניט בליון־מע־זל אטע. אוי, די מאמע מיינע איז מאקי א חכמה! זי

טענה'ט מיט מיר כסדר, אז א מאן טאר מען נישט נאכגעבען די שמד, אז מע בעדארף א מאן האלטען אין די הענד אזוי, אז ער זאל פ י ה ל ע ן , אז ער האט א ווייב! נאר געה, אז ס'איז ביי מיר אזא טבע, איך קאן ניט זיין אזוי גראב, ווי בליומע־זלאטע; איך קאן זיך ניט שעלטען, אריינלענען א מאן אין דער ערד אריין, אזוי ווי זי, איך קאן ניט! זאלסט האבען בליומע־זלאטע'ן, ניט דער־הארען זאל זי, פאר א ווייב, וואלסט דו שוין געוואוסט וואס פאר א גאט מיר האבען! און וואס דו זאגסט מכח שטארבען, חכם איי־נער, ביזט דו א גרויסער נאר: א מענש נעמט זיך ניט אליין דאס לעבען, א מענש נעמט זיך ניט אליין דעם טוידט. און אז מע ווערט אן דאס נדן, בעדארף מען זיך שוין טאקי א מעשה אנטהון? דו נאר איינער, ווען שטעהט דאס דען אננעצייכענט, אז מנחם־מענדעל בעדארף האבען געלד? און מיט געלד איז מנחם־מענדעל דען ניט דער איינענער מנחם־מענדעל, וואס אהן געלד? שוטה! דו ווילסט נעהן קענען נאט? זעהסט דאך, אז ער הייסט ניט, היינט וואס פילדערסט דו? א שענע ריינע כפרה! לאז זיך דיר דאכטען, עלעהיי גזלנים האבען דיך בעפאלען אין מיטען וואלד, אדער ביזט קראנק געלעגען און חלילה פערקרענקט דאס נדן צו אלדי שווארצע יאהר! דער עיקר, זאלסט ניט זיין קיין אידינע, מענדעל! פערלאז דיך אויף דעם וואס לעבט אייביג, ער איז א זן וכפרנס. קום צו פאהרען אהיים, וועסט דו זיין, אם ירצה השם, א גאסט ביי די קינדער... איך שיק דיר אויף דער הוצאה עטליכע קערבלעך, און זעה, מענדעל, זאלסט נישט נעהן אויף קיין „לעסטאציעס" און נישט האנדלען מיט קיין אלטע שמאטעס, — נאך דאס נעהט דיר אפ! למען השם, באלד ווי דו וועסט בעקומען מיין בריעף מיט'ן געלד, זאלסט דו זיך אויפזעצען און אפגעזעגענען זיך מיט אדעס, און ווי באלד דו וועסט נאר ארויספאהרען פון שטאדט, אזוי זאל עס זיך אנצינדען פון אלע פיער זייטען, און עס זאל ברענען און

פלאקערען, שרפה'נען און פער'שרפה'ט ווערען, ס'זאל פון דעם ניט בלייבען קיין שריד ופליט, ווי עם ווינשט דיר פון טיעפען הארצען

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

סוף פונ'ם ערשטען בוך.

פאפיערלעך

יעהוּפּעצער בערזע.

נעשריבען אין יאָהר 1896.

פּאַפּיערלעך

(יעהופּעצער בערזע).

I.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעלעווקע.

לזונתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארבען איינם פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

גהשנית זיי וויסען, אז איך בין שוין ניט אין ארעם. איך בין אין יעהופּעץ (אויך א שענע שטאדט, לאם איך האבען אזא יאהר 1), און האנדעל שוין מעהר נישט מיט קיין ווינד, מיט קיין לופט, מיט קיין „לאנדאן" — איך האב שוין היינט, ברוך השם, אביסעל א לייטישער געשעפט אין האנד, א קראנטנע געשעפט, א פּאפּיער־נעשעפט, דאם הייסט, איך האנדעל מיט „פּאפּיערלעך" האנדעל איך. וועסט דו דאך מיך פרענען, ווי קום איך קיין יעהופּעץ? דארף איך דיר דערצעהלען, זוגתי היקרה, א נאנצע מעשה, און בעטען דיך, זאלסט קיין פּראיבעל ניט האבען, וואם איך האב דיר אזא צייט קיין בריעף ניט געשריבען. ס'איז פּשוט ניט נעווען וואס צו שרייבען. און חוץ לזה האב איך נערעבענט, אט־אט פּאהר איך אהיים, און נאט איז יודע דעם אמת, ווי ווייט

עס האָט מיך נעצויגען אהיים, נאָר ס׳איז, אפנים, מן השמים מיר אָנגעצייכענט געוואָרען, אז איך זאָל כּגוד־גל ווערען קיין יעהופּעץ און זאָל האַנדלען מיט „פּאָפּיערלעך". איך שוואָר דיר, זונתי היקרה, ביי מיין לעבען, אז איך בין שוין געוסען אין וואַנאָן צו פּאָהרען קיין כתרילעווקע, בעראָרף איך מיך בעגעגענען מיט איינעם איין אַדעסער שפּענגלאָנט, וואָס פּאָהרט קיין יעהופּעץ. וואָס טהוט ער, פּרעג איך איהם, אין יעהופּעץ? זאָגט ער מיר: ער האַנדלעט מיט פּאָפּיערלעך. וואָס הייסט דאָס פּאָפּיערלעך? גיט ער מיר צו פּערשטעהן, אז „פּאָפּיערלעך" איז ניט קיין „לאָנדאָן", וואָס הענגט אָפּ פון בערלין און פון ביסמאַרק׳ען און פון דער איינגעלשער מלכה. פּאָפּיערלעך — דאָס איז אזא מין געשעפט, וואָס וועגדט זיך נאָר אין פּייטערבאַרג און אין וואַרשאָ. היינט האָט דאָס נאָך א מעלה: ס׳איז א זאַך, וואָס מע קאָן דאָס זעהען, אָנטאָפּען מיט די הענד, נישט אזוי ווי „לאָנדאָן", וואָס ס׳איז נאָר א דמיון, א מין חלום. היינט האָט ער מיר געזוגט אָפּלויבען די שטאָדט יעהופּעץ מיט די יעהופּעצער שפּענגלאָנטען אין טאָג אריין: ס׳איז גאָר לא זו הדרך, זאָגט ער, אייַדעלע מענשען! ער וועט ניט אַוועקגעבען, זאָגט ער, קיין צעהן אויסגעפּאַשעטע אַדעסיטען פּאָר איין יעהופּעצער שפּענגלאָנט! הקיצור, דער פּאַרשוין האָט מיך אזוי צענומען, אז איך בין א בעלן געווען, איך פּאָהר דאָך במילא פּאַרבי פּאַסטאָוו, וועל איך מיך אַראָפּאָפּען שוין קיין יעהופּעץ אויף א טשיקאַוועסט, אָנקוקען די היגע בערזע מיט די היגע שפּענגלאָנטען. און, ווי גאָט פּיהרט, בעראָרף איך אָנטרעפּען אקוראט אויף אזא צייט, וואָס עס נעהט א מוראַ־דיגער בעם אויף פּאָפּיערלעך, און „פּרעמיעס" פּערקויפען זיך בחצי חנם. קיין סך געלד אריינלעגען דאָרף מען נישט, האָב איך מיך מיישב געווען, איך וועל מיך א שפּיעל טהון, אולי ירחם, א קשיא אויף א מעשה, טאָמער וועל איך חאָפּען פון אויבען, וועל איך האָבען צושטייער אויף הוצאות. און דער אויבערשטער האָט רחמנות געהאַט, „פּאָפּיערלעך" האָבען זיך א הויב געטהאָן, און איך האָב מיין פּרעמיע פּערקויפט מיט רוחים און ג׳ע־

קויפט א פּאָר פּרישע פּרעמיעס, און האָב וויעדער געהאַפּט פּון אויבען און האָב מיך אַרויפגעשלאָגען אויף שענע עטליכע הונדערט קערבלעך, און דוקא מזומן'ע. האָב איך מיך מיישב געווען: דאַרף איך צאָהלען יענעם „פּרעמיעס", אמעהר איך וועל מיר אליין „אייגענאושירען" מזומן'ע „פּאָפּיערלעך"! און בין אַוועק דורך א קאָנטאָר קיין פּייטערבאַרג און האָב מיר צענויפגעשטעלט א „פּאָרטפּעל" פּון כל מאמינים שהוא: „פּוטיווייל" מיט „טראַנספּאָרט", מיט „וואָלגע", מיט „מאַלצעוועד", וכדומה אזעלכע אקציעס, וואָס הויבען זיך, און דאָנקען השם יתברך, איך וואַכס! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז נאָט נעבען מיט געזונד און מיט הצלחה. לאָז גריסען די קינדערלעך אַלע און שוועגער נאָר פּריינדלעך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. אז דו וועסט מיר שרייבען, זאָלסט דו מיר שרייבען אויף מיין נאָמען קיין ב ו י ב ע ר י ק, מחמת אין יעהופּעץ טאָר איך ניט זיין... דרעה איך מיך אָרום דעם גאַנצען טאָג אויף „קרעשטשאַטעק" ביי דער בערזע, און קומט ביי נאַכט, חאַפּ איך מיך אַראָפּ קיין בויבעריק. דאָרט זיצט די גאַנצע חברה „שפּענעלאַנטען" אויף די דאַטשעס און מע שפּיעלט א גאַנצע נאַכט אין קאָרטען (זכרים מיט נקבות אינאיינעם — אזוי איז דאָ דער מנהג...), און גאַנץ פּריה לויפען אַלע קיין יעהופּעץ, און איך אויך בתוכם.

ה נ"ל.

II.

שיינה־שיינדעל פון כתריעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, מיינע שונאים זאָלען אזוי כח האָבען צו לעבען, רבונו של עולם, ווי איך האָב כח שוין צו שרייבען דיר אפילו א בריוועל, אז קוים־קוים וואָס איך פלאָנטע מיט די פיס; ס'איז נאָר א סברא, אז איך וועל דאָרפען א „רעפעראציע", אזוי זאָגט דער נייער דאָקטאָר, געזאָגט זאָל איהם ווערען צרות מיט פרעה'ס שלעק! ער מיינט, ער וועט ביי מיר צאָפען קערבלעך! און פון וואָס, מיינסט דו, איז דאָס מיר נעקומען? נאָר פון גריזאָטע, נאָר פון האָרצוועהטיג. סטייטש, איך שיק דיר ארוים אויף הוצאות און זאָג דיר אן, זאָלסט קומען אהיים, נעמסט דו און פאָהרסט אראָפ קיין יעהעפעץ — ביזט דו ניט ווערטה, מע זאָל דיך בעגראָבען א לעבעדיגען? היינט דער בזיון! די חרפה פאָר דער וועלט! ווי זאָגט די מאמע: „שנייץ די נאָז, שמיר דאָס פנים"... מסחרים! געשעפטען! איך האָב אלץ נעמיינט, אז דאָס שענע „לאָנדאָן" האָט שוין יא איינגענומען א מיתה משונה, וועל איך אויך שוין אויפגערעכט ווערען, און ער וועט קומען אהיים חאָטש מיט'ן לעבען, דער זיסער ברויטגעבער מיינער. וואָס לאָזט זיך אוים דער סוף? א נייער חלום, א וויסטער, א פינסטערער „יעהופעץ"! „פאפיערלעך"! נא דיר אוא משא־ומתן!

אידען זאָלען נאָר האָנדלען דער שוואַרץ יאָהר ווייסט מיט וואָס, מיט שטיקלעך פּאָפּיער!... איך לייגן דיין בריוועל, בעלי היקר, און קלער מיר בשעת מעשה: לייבער פּאָטער, האַרציגער געטרייער! צי ד ו ביזט חלילה משוגע, צי א י ך בין ניט ביי אלע געדאַנקען? עפּים רעדסט דו מיט מיר טאָטערש: „פּאָפּיערלעך"... „פּייטערבאַרג"... „קרעשטשאָטיק"... „פּאַרטעפּל"... עפּים א קליפּה, א ניט־גוטער האָט זיך אין איהם אַרויסגעהאָפּט! ביי טאָג איז ער אין יעהופּיץ, און ביי נאַכט איז ער אין בויבערוק, מיט די מאַנכביליען און מיט די ווייבער אינאיינעם... וואָס טהוסט דו ביי נאַכט אין בויבערוק? וואָס טראַכטסט דו זיך? ממה נפשך, וויליסט מיך ניט, קום צו פּאָהרען און גט מיך אָפּ; אלא ניט, פּאָהר שוין בעסער אוועק צו אַלדי שוואַרצע יאָהר קיין אַמעריקע, ווי יוסיל לייב־אהרן'ס, און לאָם איך חאָטש ניט וויסען וואו דיין געביין איז אהינגעקומען, אויב כ'איז מיר שוין יא בעשערט צו בליבען אין אייביגע ענונה מיט קליינע קינדער פּיסקליאָטעס! נאָר אזוי לאַנג קרענקען מיינע שונאים! דיין טרפה'נע הצלחה, וואָס איך קאָן אַצינד צו דיר ניט פּאָהרען; איך בין, משטיינס געזאָגט, אזוי געשטראָפּט, אז איך מוז נאָר לייגען צום בעט, ווי זאָגט די מאַמע מיינע זאָל נעזונד זיין: „אז מע האָט ניט קיין פּינגער, קאָן מען קיין פּייג ניט שטעלען"... אניט, וואָלט איך באַלד נאָך דיין שענעם בריעף אַראָפּגעפּאָהרען צו דיר קיין יעהופּיץ און וואָלט דיך שוין אַראָפּגעבראַכט אהיים! איך וואָלט דיר געוויזען, אז א ווייב איז א ווייב! אי וואָס, איך חאָפּ זיך אַרויס א מאָל מיט א האַרב וואָרט? איז דאָס נאָר מחמת גריזאָטע, און ניט אויף לאַנג. ווי זאָגט די מאַמע: „א שוועבעלע צינדט זיך גיך אָן און ווערט באַלד פערלאָשען"... ווי עם ווינשט דיר

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

III.

מנחם־מענדל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדל אין כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדל שתחי׳.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פונ׳ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דער ענין פון פּאָפּיערלעך איז ניט, ווי דו מיינסט, טאָקי פּאָפּיער ממש. עס רעדט זיך נאָר אזוי פּאָפּיער, מיינען מיינט מען גאָר אקציעס, פּייטערבאַרגער אקציעס, למשל: „פּוטיווי׳ל", „טראַנספּאָרט", „וואָלגע", „מאָלצעווער" וכדומה. דאָס זענען אזעלכע פאַבריקעס, וואָס עס ארבייטען זיך דאָרטען אייזענבאַהנען אויף אקציעס, דאָס הייסט, מע לאָזט ארוים אקציעס אויף א הונדערטער און מע צאָהלט פּאַר זיי דריי, וואָרום מע גיט „דעוואַנדענט"; וואָס מעהר „דעוואַנדענט", איז אלץ בעסער. נאָר כפי אזוי ווי עס ווייסט קיינער נישט פּאַר׳ן יאָהר, וואָס פּאַר א „דעוואַנדענט" מע וועט ארויסגעבען, לכן געהט מען בלינד און מע קויפט און מע קויפט; און דערפון ווערד א „האָס", דאָס הייסט, פּאָפּיער שטייגט, און אידען פערדיענען געלד, און איך אויך בתוכם. זאָלסט אָנקוקען, זוגתי היקרה, ווי אזוי קלייבט מענשעלעך, מעקלערס, אָרעמע לייט זענען פלוצים מיט א מאָל אויסגעוואַכסען, געוואָרען גבירים אדירים! מע זיצט שוין אויף דאָטשעס אין בויבעריק, מע פּאָהרט זיך באָדען קיין אויסלאַמד, זייערע דאָמעס געהען אייננעטונקען אין נאָלד און אין סאָמעט, די קינדער פּאָהרען אָרום אויף לעסעפּעדען, אין שטוב האָלט מען גובערנאַנטקעס, מע רעדט

אויף פראנצויזיש און מע שפיעלט פיאנע, מע עסט אייגנעמאכטס און מע טרינקט ווישניק, א קערבעל איז א ממזר, ס'איז חי געלעבט און איין עק, און אלץ פון די „פאפיערלעך"! אז עס קומט דער טאג, זאלסט דו זעהען וואס עס טהוט זיך אויף „קרעשטשאטעק": תול און פיל מיט אידען! נאר וואס איז דאס חידוש? אז פון די קאנטארען טרייבט מען, און אויף דער גאס לאזט מען ניט שטעהן, ווילט זיך איטליכען וויסען וואס פריהער — איז חושך! חושך! אט איז היינט אנגעקומען פון פייטערבארג „פוטיוויל" הונדערט אכט און זיבעציג, — נו, ווי אזוי קויפט מען נישט קיין „פוטיוויל"? צי, למשל, „מאלצעווער", זאגט מען, זענען אנגעקומען שוין דרייצעהן הונדערט פופציג, — זאל מען ניט קויפען קיין „מאלצעווער"? אז אלע טאג, אלע טאג שפרינגט עס ארויף! אויף מיין „פוטיוויל", ברוך השם, שטעהט כיר איצטער צו פערדיענען שענע עטליכע הונדערטער! נאר אזוי לאנג שמייסט מען זיי, ווי לאנג איך וועל זיי פערקויפען! אדרבה, איך רעכען נאך צוקויפען א ק"ן שטיקלעך „פוטיוויל" מיט א פינף „מאלצעווער" מיט נאך אביסעל „וואלגע", און אז נאט וועט שענקען דאס לעבען — צו קויפען אביסעל „טראנספארט", כמהת מע שרייבט פון פייטערבארג, מע זאל למען השם קויפען „טראנספארט"! אלע האבען דא טראנספארט: איזדען, ווייבער, דאקטוירים, מלמדים, משרתים, דיענסטען, בעלימלאכות — ווער האט ניט קיין „טראנספארט"? דא, אז א איד בעגעגענט זיך מיט א אידען, איז דער ערשטער ברוך־הבא: „ווי אזוי איז היינט „טראנספארט"?" קומסט אריין אין א רעסטאראציע, בעגעגענט דיך די בעל־הבית'טע: „ווי טייער איז היינט „טראנספארט"?" נעהסט דו קויפען א פעקעל שוועבעלעך, פרעגט דיך דער קרעמער: „ווי טייער איז היינט „טראנספארט"?" הכלל, יעהופעץ איז טאקי א מקום פרנסה. אלע שפענעלירען, אלע וואכסען, אלע פערדיענען געלט, און איך אויך בתוכם! נאר מחמת איך האב קיין צייט ניט, מאך איך דאס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות.

לעת־עתה לאָז נאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים אלע־מען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו פרענסט, וואָס טהו איך ביי־נאכט אין בויבעריק, האָב איך דאָך דיר שוין געזאָגט, אז יעהופעץ איז א שטאָדט, וואָס א איד טאָר דאָרט ניט זיין, סיידען א „פער־וועגעלדיע". אז איך וועל זיך אָפּוויקלען מיט מיין „פאָרטעפעל" און וועל זעהען די אונטערשטע שורה, וועל איך אריינטראָגען „גע־לריע". וועל איך מעגען זיין אין יעהופעץ גלייך מיט אלע. לעת־עתה מוז מען זיך אויסבעהאלטען, און קיין בעסערע בעהעלטענישׂ, ווי בוי־בעריק, איז ניטאָ. ס'איז איין ערטעל פון דאטשעס. פאָרהאן א סך דאטשניקעס. די דאטשניקעס לויפען, לויף איך אויך — היינט פער־שטעהסט דו שוין?

הנ"ל.

IV.

שיינה־שיינדעל פון כתריל־עווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען נעווונד, נעב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז ביי אונז האָט זיך נעטראָפען איין אומגליק מיט א גליק אינאיינעם. אונזער משה־הערשעלי האָט איינגעשלונגען א קאָפּיקע! איך בין נעקומען פונ'ם מארק, פרייטאָג איז דאָס געווען, נעקויפט פיש, פרישע, צאַפּעלריגע, זיך נאָך נעווארפען, און דאָס קינד שרייט, ווערד צערייסען! איך שלאָג דאָס, איך הרג'ע דאָס — עס האלט אין איין שרייען! „וואָס ווילסט דו? שלים־מזל! באשעפענישׂ! נא דיר צרות מיינע! נא דיר א קאָפּיקע! נא דיר בויכוועהטיג!" קוים מיט צרות אנשוויגען נעווארען. אין עטליכע מינוט ארום, איך טהו מיך א חאָפּ: „משה־הערשעלי! וואו איז די קאָפּיקע?" „ניטא טאָפּעטע!" — מאכט ער צו מיר און ווייזט מיט'ן הענטעל אין מויל ארויין. איינגעשלונגען? א צרה איז מיר! א שלאָק איז מיר! איך נעם דאָס קינד, איך קוק דעם אין מויל ארויין, וועה און ווינד איז מיר! „משה־הערשעניו! נשמה מיינע! מיר זאל זיין פאר דיינע ביינדעלעך! זאָג, וואו האָסט דו אהינגעטהאָן די קאָפּיקע?" איך טרייסעל איהם, איך שלאָג איהם, קניפּ איהם, מאך איהם ברוין און בלוי — ער שרייט אין איין קול: „ניטא, האָם טאָפּעטע, האָם!" בקיצור, איך האָב איהם געבראכט צום דאקטאָר, האָט ער געהייסען,

מע זאָל איהם נעבען קאַרטאָפֿלים. צוויי טאָג האָט מען דאָס קינד נעבאָך נעמוטשעט, געשטאָפּט מיט גוואַלד, נישט קיין מילך, נישט קיין טרונק וואַסער, נאָר קאַרטאָפֿלים, נאָר קאַרטאָפֿלים, — איך האָב נעמיינט, ס׳איז איין עק פון מיין קינד! ערשט אויפֿ׳ן דריטען טאָג, איך נעם אויפֿראַמען די שטוב, איך טהו א קוק אין בעט אונטער׳ן קישען — ליגט ניט די קאַפּיקע? דאָקטוירים זאָלען אזוי ווי־סען פון זייער נעזונד, ווי זיי וויסען, ווער עס האָט זיי נעשליידערט! נא דיר נאָך, טאָמער איז קאַרג, ווי זאָגט די מאַמע: „א רעשטעל צו די צרות"... איך דאַרף האָבען צו טהון מיט זיינע קינדער, מיט דאָקטוירים, מיט רוחות און מיט שרים, און ער, דער נאָלדשפּינער, נאַרנישט, פֿליהט ארום פון אַדעם קיין יעהופּען, פון יעהופּען קיין בויבעריק! וואָס איז? א נדולה אויף איהם, א היץ: „פּאַפּיערלעך!" „טראַנספּאָרטען!" „פּאַרטעפּעלען!" האָט זיך איינגערעדט, אז מע קאָן ווערען אין איין שמע־ישראל א נגיד! „איין אויגערעדניש, זאָגט די מאַמע, איז ערגער פון א קרענק"... נאַרעלע, וואָס וועסט דו מיר דערצעהלען גליקען, פּזמונות: „אקציעס, שמאקציעס, דעוועלאָפּמענט, מעדעוועלאָפּמענט" — ס׳איז ווערטה איין אויסגעבלאָזען איי! מיט פינף פינגער וועדר מען ניט רייך. „אז מע לעגט אריין, זאָגט די מאַמע, קרחת, נעמט מען ארוים א קרענק"... פּערשרייב דיר, מענדעל, וואָס איך זאָג דיר, אז אלע דיינע יעהופּעצער לייט, וואָס דו שרייבסט, אז זיי זענען מיט א מאל בענליקט געוואָרען, וועלען אם ירצה השם אין גיכען ווערען צוריק די אייגענע קבצנים, וואָס פּריהער, נאָך מיט מעהר פּרישקיים. וואָרום איך גלויב אזוי אין דיינע „טראַנספּאָרטען" מיט דיינע „שמאלצעווער", ווי אין דעם אַדעסער „לאַנדאָן"; אין כשוף און אין שרעטעלעך גלויב איך שוין א סך מעהר, ווי אין אלע דיינע יעהופּעצער „פּאַרטעפּעלען". אוי, א הונד זאָל אויפֿעסען מיין האַרץ, וואָלט ער משוגע געוואָרען, אז איך זעה ביי לייטען ווייבער האָבען אויך א שטיקעל דעה ביי זייערע מאַנען, מישען זיך אריין אמאל מיט א וואָרט, טהוען א נעשריי, א הוק, אז עס וואַרפט מיט׳ן מאָן דאָס נייענייהריגע, נישט

אזוי ווי איך דאַרף מיט אים געהן מיט ווייבע רעדעלעך, נישט דערוועגען זיך חלילה א קרום ווערט, צי אויסשעלטען אמאל פאר די בזיונות, וואם איך טראג דאָ איבער פאר דיר, אז איך דאַרף נאָך פאר איטליכען בעזונדער מאכען א פריילעך פנים, ווי זאגט די מאמע: „א קניפּ אין באק, די פארב זאל שטעהן"... נאָר גוואלד, מה אָנו מה חיינו? איך וועל אזוי לאנג צאנקען און צאנקען שטי־לערהייד, ביז איך וועל, שונאי ציון, אויסגעהן, ווי א ליכט מיינע שונאים, אדער אזוי חלילה צעזעצט ווערען פון גריזאטע, צעזעצט און צעשפרונגען זאלען ווערען אלע דיינע יעהופּעצער קנאקערס, ווי עס ווינשט דיר היינט און אלע מאל פונ׳ם טיעפּען האַרצען

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

שא, בערעל דעם פעטער מנשה׳ס האט שוין אויף זיך א נייעם אומגליק: ער איז יענע וואָך אפּגעברענט געוואָרען, ארויס ווי די מאמע האט איהם געהאט. און איצט האט ער נאָך דאָם לויפּענויש — שונאים האָבען איהם נע׳מסר׳ט: אזוי ווי ס׳איז ביי איהם געווען „געסטרעכעווועט" אלסדינג דריי מאל אזוי פיעל, האט ער דאָך מסתמא אליין נעמאכט „בורא מאורי האש". האט מען איהם נערו־פען צום סליעדאוואטעל. בערעל איז אבער אויך ניט פון די וואם צעהן א דרייער; שטעלט ער עדות, וואם געהען שווערען, אז ער איז יענע נאכט גאר ניט געווען היע. דערווייל האט מען איהם איינגעזעצט, און זלאטקע איז פאר שרעק געלעגען געוואָרען און נע־האט א זיעבעלע. מזל טוב!

V.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינם פונ׳ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך נעה שוין קיין וואַרשאָ. וועכט דאָך מיך וועלען פרעגען מסתמא, אז ווי באַלד אז איך זיץ אין יעהופען און האַנדעל מיט פּייטערבאַרג, היינט ווי קום איך קיין וואַרשאָ? זאָלסט דו גאָר קיין יסורים ניט האָבען: וואַרשאָ איז אויך א שטאָדט! וואַרשאָ האָט אויך פּאָפּיערלעך, און נאָך וואָכער פּאָפּיערלעך! אויף וואַרשאָ זענען שפּעגעלאַכטען גליקליך נעוואָרען! וואַרשאָ איז ניט פּייטערבאַרג; וואַרשאָ שמייסט מיט הונדערטערם! וואַרשאָ איז זיך מיישב ערשט יענע וואָך אין הויבטאויף „ליליפוטען" פון צוועלף הונדערט אויף צוויי טויזענד! נו, פרעג איך דיך, געה זעץ זיך אַנידער און קויף ניט אזא פּאָפּיערל! צי, למשל, „וועגעלעך". געשטאַנען אָט ערשט, פריהער מיט א וואָך דריי, פערצעהן הונדערט. וויפּיל, מיינסט דו, שטעהען זיי היינט? צוויי טויזענד. און דוקא אָהן דעם קאַפּאָן!! מע דארף דאָך זיין, דאַכט מיר, א רוצה, מע זאָל ניט אוועקגעהן קויפען קיין „וועגעלעך"! היינט האָט דיר וואַרשאָ גלאַט א מעלה: זי פאָדערט נישט קיין געלד; זי וויל נישט וויסען פון קיין „דעפּאָ". דו ווילסט האָבען „ליליפוטען", „וועגעלעך"? צאָהל איבער א פּאָר הונדערט רובל אויפ׳ן קורס און מאַך דיר א „פּרעמיע" אויף „אולטימאָ":

אויף אונזער לשון הייסט דאָס ביז ראש־חודש. עס וועט קומען ראש־חודש, וועסט דו דעמאָלט האָבען די ברירה: צי נעמען די פּאָפּיערלעך, צי ניין. נאָר וואָר וועט דיך לאָזען וואַרטען אויף ראש־חודש? דערויף האָט דאָך גאָט בעשאַפען מעקלערס אויף דער וועלט, זיי זאָלען נישט לאָזען דורכגעהן די גאָס: „אפשר האָט איהר „לילעפּוטען"? אפשר האָט איהר „וועגעלעך"?" אזוי לאַנג, אזוי בריוט, ביז זיי געבען דיר עפּיס „פון אויבען" און נאַרען־אויס ביי דיר דיינע פּאָפּיערלעך. אָט האָבען זיך ערשט נעכטען צוגעטשעפּעט צו מיר צוויי אַדעסער מעקלערס; איין מאָל פּאַר אַלע מאָל זיי האָבען זיך נאַסיאַדעט, איך זאָל זיי אָפּגעבען מיינע „לילעפּוטען" מיט מיינע „וועגעלעך". געפּונען דעם אָרט, וואו אויס־צוכאַרען סחורה! „ברידערלעך, — טענה איך צו זיי — איך האָב ניט. איך זאָל אזוי ריין זיין פון שלעכטס!" הקיצור, איך האָב מיך מיט זיי אזוי לאַנג גערַאַנגלט, ביז זיי האָבען פּאַרט אויסגע־נאַרט ביי מיר מיינע פּינף „לילעפּוטלעך" מיט די פּינף „וועגעלעך". נאָר וואָס דענן? איך האָב זיי אָבער אויך גוט אָפּגעטהאָן. איך האָב מיך באַלד „אָפּגעדעקט", איך האָב „אריבערגעשמיסען", און צו גאָט א האָפּענונג, איך וועל, אם ירצה השם, חאָפּען א פון־אויבען, וואָרום עס גיהט מיר, קיין עין־הרע, די לעצטע צייט אזוי, אז וואָס איך קויף היינט, וועדר מאָרגען טהייערער; אלע זאָגען, אז איך בין א מוצלח! לאָז גאָט געבען, דאָס „אולטיקא" אין וואַרשא זאָל אָפּלויפען גלאַט, וועדר ביי מיר פּריי דער גאַנצער „פּאַרטעפּל", דעמאָלט טראָג איך מיך איבער אין איין אַנדער קאַנטאָר, וואָרום אין דער קאַנטאָר, וואָס איך ארבייט אַצינד, איז פאַרהאַן, קיין עין־הרע, אזוי פיעל איידען, אז מע ווייסט ניט וואו מע איז אין דער וועלט. יענע וואָך איז שיער ארוים א גאַנצער שקאַנדאַל: עס האָט שוין געהאַלטען כמעט ביי פּעטש, דאָס הייסט, איינער פון אונז האָט געחאַפּט א פּאַטש... נאָר מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען

מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים אלעמען בעזונדער גאָר פרייגד־ליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. וואָס דו שרייבסט מיר מכח בערעל דעם פעטער מנשה'ס, איז ביי מיר זעהר צו גלויבען: ביי אייערע כתרילעווקער פּרנסות קאָן זיך קיין סוחר אַנדערש נישט אויסהאַנד־לען. זעהסט דו, ביי אונז אין יעהופּעץ קאָן זיך שוין אוא מעשה נישט טרעפּען. ראשית, איז דאָ איטליכען בעזונדער, קיין עין־הרע, זעהר גוט; והשנית, אז עס מאַכט זיך דאָ חלילה אַ שרפה, לעשט מען דאָ גאָר אַנדערש, היינו: נאָך איידער עס הויבט אָן צו נעצען, לויפט שוין די קאָמאַנדע מיט די מעשענע קיווערס, שפּרינגען אין פייער אַריין און שפּריצען מיט דער קישקע. דו וואָלסט געמענט זיך פערגינען אָנקוקען אין יעהופּעץ אַ שרפה!

הנ"ל.

VI.

שיינהשיינדעל פון כתריליעווקע צו איהר מאַן מנחם־מענדעל איז יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשט ענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, נעב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז איך האלט, אז דו ביזט שוין חלילה פארמאלנע משוגע, מעגסט שוין באלד אנהויבען לויפען אין די גאסען. קארג פאר איהם וואָס מע קען איהם אין אדעס, אין יעהופּעץ, אין בויבעריק, בעדארף ער נאָך האָבען, אז אין וואַרשא זאל מען אויך וויסען, אז ס'איז דאָ אויף דער וועלט א מנחם־מענדעל, וואָס פערנעמט זיך מיט הענדעל; אמאל האָט ער געהאנדעלט מיט „לאנדאן", און היינט האנדעלט ער מיט אלטע פיד־קאוועס, אפגעשלאָגענע הושענות, עפּיס „פאפּיערלעך", „פּארטעפּע־לען", „וועועלעך", „פּיפּערנאטערס", וואָס מע דארף נאָך געהן זוכען עס אזש אין וואַרשא, און זיך נאָך שלאָגען איבער דעם. הלואי, רבונו של עולם, זאל זיך נעפינען א חכם, וואָס זאל דיר ארויסשלאָגען דעם נאר דיינעם, זאלסט ניט אין זינען האָבען דארטען דער שוואַרץ יאָהר וויסט וואָס, בעת דא אין דער היים האסט דו א וויב ביז הונדערט און צוואנציג יאָהר, וואָס האָט צו טהון מיט די קינדער זיינע טאָג וויי נאכט, טא דאָס, טא דאָס! ערשט נעכטען שיער אפּ־געקאכט א קינד מיט זודיג וואסער פון א דורכשלאג. א גליק, וואָס ניט אויפ'ן גאנצען קעפּעל, ווי זאָגט די מאמע: „צום שלים־מזל דארף מען אויך האָבען מזל!"... און ער—גארניט, שפּאציערט דארט

ארום אויף שרפות, א גדולה אויף איהם: יעהופּעין ברענט, פּער־ברענט און פּער'שרפה'ט זאל דאָס דיר ווערען מיט וואַרשאָ און מיט פּייטערבאַרג אינאיינעם, ליעבער גאָט! ווער עס האָט נאָר גאָט אין האַרצען, דער באַדט זיך אין מיין בלוט. איך קאָן דען דורכ־געהן די גאַס אפילו? יעדער טייט אויף מיר מיט די פּינגער: „אָט געהט זי, מנחם־מענדעל'ס פּלוניתּ־טע פון יעהופּעץ!" א שענער נאָמען, אז אָך און וועה איז מיר! לעבען זאל טאקי די מאַמע מיינע. זי טענה'ט איינם: „א מאָן, זאָגט זי, טאָר מען ניט אפּלאָזען אויף קיין מינוט, דען, זאָגט זי, אז דער טעסער זיצט אויף די שפּענער, זענען די שפּענער — שפּענער... איך האָב, זאָגט זי, פּריהער געוואוסט, אז קיין גוטער סוף וועט דערפון נישט ארויס; א געלד־שדוך, זאָגט זי, האָט זיך מיר פּערגלוסט, ווי זאָגט מען: חזיר, האָסט געלר? זיי מיין מחותן!... א שכאַלץ־נרוב, זאָגט זי, די שמאַלץ רינט אויס, די גרוב בלייבט איבער. בריוולעך, זאָגט זי, וואָלט איך איהם געשריבען? פון קדחת וואָלט איך איהם געשרי־בען! ווער עס פערשטעהט ניט אויפ'ן וואונק, זאָגט זי, דעם גיט מען מיט'ן שטעקען... איך וואָלט איהם, זאָגט זי, אויף א בעזעב ארַאפּגעבראכט אהיים! אויף א קאָטשערע!"... זאָג אפּשר, אז זי איז אומגערעכט? נאָר וואָס זאל איך טהון, אז איך בין, כישטייכס געזאָגט, אזא ציעג, אז וואָס מע זאָגט מיר איז רעכט, און וואָס מע וויל פּועלט מען ביי מיר! איין אנדערע אויף מיין אָרט, למשל, ב ל י ו מ ע ־ ז ל א ט ע, וואָלט שוין לאַנג געווען אין יעהופּעץ ביי אַלע רבנים און דייניס, דיך אָנגעפּאַלען אין גאַס און גענעבען דיר א וויסטען, א פינסטערען סוף, אז דו וואָלכט פערגעסען אפילו, צי דו הייסט מנחם־מענדעל, און צי דו האַנדעלסט מיט פּיפּערנאָ־טערס... מאַהל דיר, דיינע גילדענע געשעפּטען מיט די גליקען, וואָס דו חאַפּסט דאָרטען, זעהט מען שוין ארויס פון די מתנות, וואָס דו שיקסט מיר איבער פון יעהופּעץ; די דימענטען מיט די באַרלי־אַנ־טען, מיט די געשטיקטע העמדער, מיט די געשטעפּטע קאַלדרעס, א קליניגקייט? איך זאָג דיר מיט גוטען, בעלי היקר, איך קאָן

דאָס שוין מעהר ניט אויסהאַלטען! איינעם פון די ביידע: אָדער קום צו פּאָהרען וואָס ניבער אַהיים און זיי א מענש גלייך מיט אַלע־מען, אָדער לאָז קומען א מיתה משונה אויף מיינע שונאים, און לאָז דאָס האָבען איין עק, ווי עס ווינשט דיר היינט און אַלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

VII.

מנחם־מענדעל פון יהוסעץ צו זייז ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרכען איינם פונ׳ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך קנאַק און פליה, איך ברען, איך שפרינג אין פייער, איך וואַכס, איך וואַכס! א סך זענען מיר מקנא, וואָרום וואָס איך קויף היינט, ווערד מאַרגען טייער. „וועגעלעך" האָבען זיך א רוק געטהאָן נאָך אויף צוויי הונדערט רובל, און מיינע „ליעפוטען" שטעהען שוין, ברוך השם, אויף יענער זייט דריטהאַלבענטויזענד; נאָר מיר לויפט נאָך נישט צו פערקויפען, וויל אַלע זאַגען, אז עס וועט נאָך געהן און געהן. ס׳איז נאָר א סברא, אז „אויסלאַמר" האָט זיך א וואָרף געטהאָן אויף אונזערע פאַפיערלעך. מע מאַכט א „סענדעקאַט", דאָס הייסט, יד אחת, מע וויל זיי אויסקויפען עד לפ״ק, נישט איבערלאָזען אפילו אויף א רפואה! וועסט דו דאָך מסתמא פרעגען: פאַר וואָס? גאַנץ פשוט! געלט, פערשטעהסט דו מיך, איז היינט פאַרהאַן ביי דער וועלט אַהן א שעור; עס וואַלגערט זיך אין די גאַסען; פריצענט איז בזיל הזול — פיער־פינף לשנה איז פאַר אונז איבערגענוג; היינט אז עס טראָגט גאָר צעהן־פופצעהן, איז דאָך דאָס טאַקי א גליק! און וואָס דו זאַגסט „ליעפוטען" (נישט, ווי דו רופסט עס אָן, „פיפערנאָטערס"), האָב איך דיר שוין געשריבען, אז דאָס איז אזא מין פאַפיע־

רעל פון א פּאַבריקע, וואָס מע אַרבייט דאָרטען אייזענבאַהנען און מע גיט דערויף „דעוועלאָפּמענט". די אייזענבאַהנען זענען אין סימ־ביר, די פּאַפּיערלעך זענען אין וואַרשע, און די קונים זענען אין יעהופּעץ, — היינט פערשטעהסט דו שוין? דאָס אייגענע איז מיט די „וועגעלעך", מיט „פּוטיווילן" און מיט „טראַנספּאָרט". נאָר דו קענסט מיינען, אַז מע קויפט פּאַפּיערלעך, קוקט זיי עמיצער אָן אין די אויגען? האָסט דו וויעדער א טעות. מע מוז דיר קלאָר מאַכן אַקוראַט, זאָלסט פערשטיין דאָס געשעפט. למשל, עם פער־גלוסט זיך דיר קויפען „טראַנספּאָרט"; געהסט דו אַריין אין א קאַנטאָר, טראָגסט אַריין אין קאָסע עטלעכע קערבלעך א „דעפּאָ", און דו הייסט דיר פערשרייבען אַבּיסעל סחורה, און מע גיט דיר אַרויס א בריוועל, אַז מע האָט איינגעקויפט פון דיינעטוועגען אַזוי פיעל און אַזוי פיעל „טראַנספּאָרט", אויף אַזא און אַזא מקח מיט אַזא און אַזא „דעפּאָ", און באַם חלילה עס פאַלט אַראָפּ, ביזט דו מחויב צוטראָגען נאָך געלט; — נאָר ס'איז בלאָטע, ניט אַזוי גיך פאַלט דאָס אַראָפּ, און מע בעראַרף ניט צוטראָגען קיין געלט; אַדרבה, עס הויבט זיך נאָר אויף! אָט אַזוי ארבייט איך כסדר און מאַך, ברוך השם, הלואי ווייטער ניט ערגער. גאָט זאָל העלפען, איך זאָל מיך קאָנען אָפּריסען אויף א פּאָר טאָג, וואָלט איך זיך אַראָפּגעאַפּט קיין וואַסילקאָוו און וואָלט אריינגעטראָגען „געלדיע"; דעמאָלט וואָלט איך פערשפּאָרט זיין נע־ונר, ביי־טאָג א יעהופּע־צער און ביי־נאַכט א בויבעריקער. אָלע מעקלערס זענען היינט ג־ע־וואַרען „קופּצים". זאָלסט זעהן ווי מע לעבט, ווי מע עסט! היינט די דאַמעס זייערע מיט די דימענטען און בארליאַנטען — איך האָב מיך צעפרענט, וואו קויפט מע דאָ באַרליאַנטען, און האָב בעטראַכט פון דיינעטוועגען דאָרטען א פּאָר זאַכען, זאָג איך דיר, אַז ניט נאָר ביי אייך אין כתרילעווקע, אפילו ביי אונז אין יעהופּעץ וועט דאָס אויך אָנמאַכען א רעש! און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען

מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. דו מיינסט, אפנים, זוגתי היקרה, אז איך בין איינער אויפ'ן יריד, וואָס איך האָנדעל מיט פאָפיערלעך? בראָצקי האָנדעלט אויך דערמיט. דער חילוק איז: איך, אז איך גיב קויפען פאָפיערלעך, בעדאַרף איך פריהער אויכרעכענען ווי־פיל מיין מאָגען קאָן פערדייען, און בראָצקי, אז ער טהוט א קויף פאָפיערלעך, קויפט ער מיט א כאָל טוויזענד שטיק, פינף טויזענד שטיק, צעהן טויזענד שטיק. דו שפיעלסט זיך מיט בראָצקין? יענער, אז ער פאָהרט דורך אין דער קאַרעטע, ציטערט דער „קרעש־טשאַטעק", און אלע אידען נעמען אַראָפ די היטלען, און איך אויך בתוכם. שען וואָלט זיין, וועו איך וועו אכאל א בראָצקי!... אז גאָט וויל, נארעלע...

הנ"ל.

VIII.

שיינהייטנדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליבע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, בעלי היקר, „אז פון א חזיר'שען עק, זאָגט די מאַמע, קאָן מען קיין שטריימעל ניט מאַכען"... איך שמועס עס קענען דיין שענער שוועגערין, קענען דיין יענטלעך טאַקי, ברענען זאָל זי דיר אויפ'ן פייער! זי איז זיך מיישב יענע וואָך און לאָזט ארויס א קלאַנג איבער דער גאַנצער שטאָדט, אז דו ביזט אַוועק קיין אמעריקע און מיך האָסט דו, ניט דערלעבען וועט זי דאָס, אַוועקגעוואָרפען איין אלמנה חיה. פון וואַנען, זאָגט זי, האָט זי דאָס געגומען? שרה־נחמה האָט געהערט פון לייזי־הערשקע־אברהמ'ס מויל, אז ברוך־בן־ציון'ס האָט אלין געזהען ביי משה־שמואל'ן א בריוועל, וואָס מאיר־מאָטעל שרייבט איהם פון אמעריקע. לויף איך דאָך אַוועק צו משה־שמואל'ן: וואו איז דאָס בריוועל? פרעגט ער מיך: וואָסער בריוועל? זאָג איך: וואָס מאיר־מאָטעל שרייבט אייך פון אמעריקע. זאָגט ער: ווער האָט אייך געזאָגט? זאָג איך: ברוך־בן־ציון'ס. זאָגט ער: ווי האָט אייך געקאָנט זאָגען אָט דער שקרן, אָט דער כזבן אזא מעשה, אז איך רער ניט מיט איהם שוין העכער א יאָהר? לויף איך דאָך אַוועק פון דאָרטען צו ברוך־בן־ציון'ס מיט א צעוושעטען קאָפּ. לאָזט זיך אויס א מעשה, אז ער איז גאָר נישטאָ אין כתריעלעווקע שוין די דריטע וואָך. פליה איך דאָך פון דאָרטען אַוועק מסתמא צו

לייזי־הערשקע־אברהמ׳ס און נעב איהם אוועק א פּאָרציע, ווי עס גיהר צו זיין, למאי האָט ער דערצעהלט שרה־נחמה׳ן אזא פּזמון מיט א בריוועל, וואָס ניט געשטויגען, ניט נעפּלויגען? קוקט ער מיך אָן, ווי א משוגענע: וואָסערע פּלויטען? לאָזט זיך אויס א מעשה, אז דאָס האָט זי טאקי אליין, דיין יענטעל הייסט עס, די כּפרה זאָל זי זיין פּאר אונז ביידען, אויסגעטראכט פונ׳ם קאָפּ. א הולטייקע קאָן! נאָר עס קריכט דיר שטאַרק אין קאָפּ אריין אודאי וואָס איך שרייב דיר, אז דיר לינגען נאָר אין זינען מסתמא דיינע יע־הופּעצער דאמעס, צע׳דמ׳ט און צעבלוטיגט זאָלען זיי דיר ווערען מיט זייערע בארלינטען! הערסט דו, מענדעל! איך קאָן ניט הערען זייער נאָמען אפילו, אזוי פיינד האָב איך זיי! עס איז מיר שוין נמאס אפילו די מתנה דיינע, וואָס דו ווילסט מיר דאָרטען קויפען! איך זאָג דיר פּריהער, בעלי היקר, אויב דו ווילסט מיר עפּעס קויפען, זאָלסט דו מיר קויפען אזעלכעס, וואָס מע טראָגט דאָרט ניט; איך דאַרף ניט, דו זאָלסט מיך פערגלייכען צו עמיצען, לאָזען זיי דיר זיין מיין כּפרה היינטיגען טאָג! נאָר לאָמיך שוין דערלעבען זעהען טאקי עפּעס פון דיר אויף דער רעכטער אמת, ניט אויף פּאפּיער, ווי זאָגט די מאמע: „ווינציגער מיט א וואָרט, מעהר מיט א ביסען"... וואָס טויג דיר אפּלענען אויף מארגען, נארעלע? ביי אזא געשעפט, אז מע רייסט נישט אפּ מיט גוואלד, האָט מען ניט! נאָר מענסט דיר זאָגען וואָס דו ווילסט, ביז איך וועל נישט זעהען אליין מיט מיינע אויגען, וועל איך דיר נישט גלויבען; נישט מחמת איך האלט דיך חלילה פּאר א לינגער, נאָר דערפּאר ווייל אלסדינג, וואָס די יעהופּעצער פיינע מענשלעך דערצעהלען דיר, מיינסט דו, אז ס׳איז תורת לאָקש. וואָס גלייכסט דו זיך צו בראָצ־קי׳ן? האָסט מיט זיי אינאיינעם חזירים געפּאשעט? מע ניט דיר פּאר דיינע פּאפּיערלעך עפּעס נעלד — נעם! וואָס מאכסט דו אנ־שטעלען? די אדעסער שארלאטאנעס האבען געטראָפּען צו דיר קיין בויבעריק אוש, געווואלט אויסנארען ביי דיר דעם טייערען אנ־טיק? — מיט מזל ברכה! פּאר זיי די מציאה! ווי זאָגט די מאמע

מיינע: „האָפּ אויס די יארמעלקע מיט ניס און אַנטלויף"... נאָר געה רעד מיט א משוגע'נעם! אָט האָט זיך איהם פּלוצים פערוואָלט ווערען א קופּיץ, און נאָך א וואַסילקאָוועד דערצו! ער וויסט שוין גאָרניט וואָם אויסצוטראַכטען פאַר גרויס ראַסקאָש! וואָם איז דיר עפּיס געפעלען געוואָרען וואַסילקאָו? נאָר וואָם איז דאָס חידוש: אז ביי־טאָג איז מען א יעהופּעצער, ביי־נאַכט א בויבערי־קער, און געהט מען קיין פּייטערבאַרג און קיין וואַרשא, מעג מען שוין זיין נישט נאָר א וואַסילקאָוועד נכתב — אפילו פון האָצע־פּלאָץ. מענדעל, זעה נאָר, אז פון אַלע גליקען זאָל איך דיר נישט דאַרפען חלילה ארויסשיקען פון דאַנען נאָך א מאָל אויף דער הוצאה, ווי עם ווינשט דיר היינט און אַלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

איך דאַרף דיר, בעלי היקר, אַנזאָגען א בשורה, און נישט קיין פּרייליכע: דיין ברודער בערעל־בניימין איז געבליבען אין אַלמן... שוין אז דער בריף איז געווען פּער'חתמ'ט איז מען געקומען און מע האָט אונז גענאָגט, אז יענטעל איז געשטאָרבען. פון א קימ־פּעט איז דאָס איהר געקומען, זי האָט געהאט א צווילינג. דאָס צווילינג לעבט, און זי איז געשטאָרבען. דאַכט מיר, עס וואָלט געמעגט זיין דאָס אייגענע קאָפּוויר? ווי זאָגט די מאמע: „גאָט איז א גרויסער צו־לאכעס'ניק"... לאָז זי זיין וויט אָפּגעשיידט פון מיר. דיין שוועגערין איז תמיד געווען מיט מיר קידער־וויידער, לאָז זי מיר מוחל זיין, נאָר אויף מיין ערד איז זי דאָך ניט געאַנגען. וואָם וואָלט מיך אהרען, אז זי זאָל לעבען נאָך הונדערט יאָהר און נישט איבערלאָזען קיין זיבען יתומים'לעך, איינס קלענער פונ'ם אַנדע־רען? ביי דער לויה בין איך דוקא געווען און האָב מיך דוקא אזוי אַנגעוויינט, אז איך בין קוים געקומען א לעבעדיגע אהיים. ווי זאָגט די מאמע: „אז מע דערמאַנט זיך אינ'ם טוידט, איז מען ניט זיכער מיט'ן לעבען"...

IX.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעלווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינס פונ'ם אנדערען נאר נוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך בין א גאנצע וואך געלעגען אין בויבעריק, דאס הייסט, חלילה נישט מכובן, נאר א פאסקודנע שלאפקייט: איך בין געפאלען אויפ'ן רוקען, קאן זיך נישט איבער־קעהרען אויף דער אנדערער זייט. איצט איז מיר שוין אביסעל גרינגער. איך האב געמיינט די גאנצע וואך, אז איך וועל ארא־פּ פון זינען: א קליניגקייט, אבט טאג כסדר זיין אפגעריסען פון דער בערזע, נישט וויסען פון קיין קורסען? עס האט זיך מיר נאר אויסגעוויזען, אז דארט קעהרט זיך איבער די וועלט! אם ירצה השם, מארגען־איבערמארגען פאהר איך שוין געווים אין שטאדט אריין. דערווייל שרייב איך דיר א בריוועל, עס ווילט זיך מיר אביסעל דורכשמועסען מיט דיר, און אגב דיר נעבען א ריכטיגען חשבון, ווא איך האלט, זאלסט נישט מיינען, אז איך „פלוטעווע", אז איך בין חלילה פערדרעהט אדער איך בין גענארט. מיין „פאר־טעפעל" בעשטעהט אצינד סך־הכל פון הונדערט פופציג שטיקלעך „פוטיוויל", הונדערט שטיקלעך „טראנספארט", פינף „מאלצעווער", פינף „לילעפוטלעך" און פינף „וועגלעך", א חוץ „פרעמיעס". מילא, „פוטיוויל" און „טראנספארט" איז ביי מיר פערקויפט אויף שפעטער (מיט א דרייערעל האנדגעלד); ווי באלד מע קויפט זיי

ביי מיר אוים צום זמן, — און אויסקויפען וועט מען זיי דאָך גע־ווים — בלייבט מיר איבער אויף זיי ריין פערדיענסט נאָך אלע הוצאות א רובעל פיער־פינף טויזענד. חוץ לזה, האָב איך א פּאָר צעהנדליג „האָסלעך" אויף „פּוטיוויל" און אויף „מאלצעוועך", פּרי־מא בריוועלעך, — רעכען איך חאפּען אויף זיי אויך א רובעל זיעבע־צעהן־אכטצעהן הונדערט. האָסט דו שוין כמעט גוטע זיעבען טוי־זענד רובעל. אויף די פינף „מאלצעוועך" מזומן רעכען איך אויף טרפות פיער טויזענד רובעל, וואָרום עס וועט דאָך זיין א חרפה, א בזיון, אויב זיי וועלען ניט שטעהן אין גיכען, צום וועניגסטען, צווייי טויזענד רובעל א שטיק. חאָטש אפילו זיי האָבען זיך די לעצ־טע טעג א קאפּעלע אראָפּגערוקט; נאָר דאָס איז נישט מעהר ווי א מאניפּאָרגעלע פון די פּייטערבאָרגער „בלאָנקיסטען", בכדי זיי זאָלען זיך קאָנען „אָפּרעקען"! בלייבט איבער דער רעכטער שפּיע־געל: איך מיין די „לילעפוטלעך" מיט די „וועגעלעך"; דאָ איז א ריינער חשבון, ווי גאָלד: ביז „אולטימא" האָבען מיר נאָך אזוי גרוים ווי אכטצעהן טאָג, און אזוי ווי די „לילעפוטלעך" הויבען זיך אויף הונדערט רובעל א טאָג, האָסט דו א קיימא־לן פון אכט־צעהן מאָל הונדערט גע'כפל'ט אויף פינף, בעטרעפט דאָס פונקט נייען טויזענד רובעל. און די „וועגעלעך"? זיי שפּרינגען דאָך אויף ק"ן רובעל א טאָג, — האָסט דו אכטצעהן מאָל ק"ן גע'כפל'ט אויף פינף, — בעטרעפט דאָס ניט קיין דרייצעהן טויזענד פינף הונדערט רובעל? היינט וואו איז עפּים „וואָלגע"? „רניעפּר"? „דאָן"? און שאר ירקות? הכלל, נאָר קיין גרויסען בייטעל נעה איך מיר נישט, נאָר איך רעכען אלסדינג, שוין נאָך אלע הוצאות: „קאָרטאָוש", „גנבה'זש" ארום און ארום, — קרוב צו פערציג־פופציג טויזענד! השם יתברך זאָל העלפען, דאָס „אולטימא" זאָל נאָר אפּלויפען גלאַט, וועל איך, אם ירצה השם, „ראַליזירען" אלע מיינע פּאפּיערלעך און וועל מיך „איבערקאהרען אויף דער אנדערער זייט", דאָס הייסט, איך וועל נעהן „א־לא־בעם", וועלען א מוכר אויף אלסדינג, און וועל פערדיענען גלאָד אויף דער „לינקער זייט"; נאָכדעם וועל איך

מיך א וואַרף טהון צוריק „א־לא־האָם" און וויעדער א מאָל האָפען א גראָבס. אזוי, אז דער אויבערשטער זאָל נאָר וועלען, קאָן פון די פופציג טויזענד וועלן מאה אלף, פון די מאה אלף — רי"ש אלפים, פון די רי"ש אלפים — ת"ק, און אזוי ווייטער, ביז א מי־ליאָן. ווי אזוי זשע דען, נאָרעלע, ווערד מען א מיליאָנשטשיק, א בראָצקי? און וואָס, מיינסט דו, איז בראָצקי? א בשר־ודם, וואָס עסט און טרינקט און שלאָפט. איך האָב איהם אליין געזעהן, איך זאָל אזוי זעהן אלדאָם גוטס!... הכלל, זאָלסט נאָר קיין יסורים ניט האָבען, זוגתי היקרה, איך האָב מיך גוט צוגעקוקט צו דער שפּענעלאָציע און בין געוואָרען אויף דער בערזע אזא חריף, אז מע קומט שוין א מאָל צו מיר, נישקשה, מיט איין עצה; מיט גאָטס הילף, איך פערשטעה דאָס שפּיעל! און וואָס דו גלויבסט נישט און הייסט מיר אָפשניידען, איז ביי מיר קיין חידוש ניט. למאי חינקים? פאַרהאַן ביי אונז א שפּענעלאָנט, חינקים רופט מען איהם, זעהר א הייסער שפּענעלאָנט און א מירא'דינער קאָרטענשפּיעלער; ביי־טאָג שפּיעלט ער אויף דער בערזע, און ביי־נאַכט שפּיעלט ער אין קאָרטען. האָט זיך געטראָפען מיט איהם א מעשה ערשט יענע וואָך. עס האָט זיך איהם ביי־נאַכט גע'חלומ'ט א שלעכטע קאָרט, — א סימן אויף א „בעס" — איז ער אוועק קיין פייטערבאַרג און קיין וואַרשא און האָט אָפגעשניטען אין איין טאָג דעם גאַנצען „פּאָרטע־פעל"; אודאי רייסט ער איצט נעבאָך אויף זיך די האָר! א מצוה אויף איהם! לאָז ער ניט גלויבען אין חלומות! איך קוק שוין ארוים אויף מאָרגענדינען טאָג, נעוואָהר וועלען די קורסען. איך האָב מיך בעשלאָסען, תיכף ווי באַלד איך קום אין שטאָדט אריין, זיין ביי"ם יובעלירער נאָך דיין „בראָש" מיט די באַרלייאַנטענע אויהרינגלעך, און אז איך וועל נאָר האָבען ציית, חאַפּ איך מיך אראָפּ אויף „פּאָראָל" אייגקויפען דיר אביסעל וועש, טישטיכער, האַנדטיכער, און די קינדער אויף העמדלעך, און נאָך עפּים אין בעל־הבתישקייט אריין, נישט ווי דו זאָגסט, אז איך האָב דיך חלילה פערגעסען. און מחמת איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס

בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אנרערען בריעף וועל איך דיר ארוים־שרייבען אלסרינג באריכות. לעת־עתה זאל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. קוש די קינדער און גרים שווער און שוויעגער און אלעמען בעזונדער נאָר פרייגדליך. און בערעל־בנימינ׳ען זאלסט דו זאגען פון מיינעטוועגען, אז ער זאל זיך אזוי ניט נעמען צום קע״, אין „אָקע״ אדער נאָר אין „טערטעל־מערטעל״.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָם דו שרייבסט מיר מכח וואסיל־קאָוו, האָבט דו, אפנים, נארנישט פערשטאנען, וואָם איך מיין. אזוי ווי כהמת איך טאָר דאָ ניט זיין, וויל איך ווערען א היגער קו־פּעץ, קאָן מען אנדערש נישט אויספיהרען, סיידען מען איז פריהער חאָטש א האלב יאָהר א וואסילקאָווער נכתב. און קוים ווער איך א היגער, דינג איך, אם ירצה השם, א דירה אויף פּאָדאָל און נעם דיך ארוים אהערצו כיט די קינדער אין א גוטער שעה. און וואָם דו ביזט אזוי אויפגעטראָגען אויף יעהופּעץ, איז נאָר דערפאר, וויל דו קענסט נאָך נישט די שטאָדט מיט די היגע מענשען; מילא די שטאָדט אליין, שמועסט מען נישט — ס׳איז א צאצקעלע, און די מענשען די היגע זענען ממש גאָלד און זילבער; וויים איך, ווי קומט דאָס צו אדעם? די היגע מענשען זענען אלע אזוי מילד, אזוי צוגעלאָזט, כאי די מאנסביל׳ען, סאי די נקבות... איין שטיקעל חסרון האָבען זיי דאָ, וואָם זיי האָבען ליעב א קערטעל; קומט די נאכט — נעמט מען זיך צו דער ארבייט און מע זיצט אוועק ביז טאָג און מע שרייט: „פּאָם!״ די גרויסע שפּיעלען אין אזא שפּיעל, וואָם הייסט „פּרעפּעראַנץ״, און די קליינע שפּיעלען אין „סטוקעל־קע״, אין „אָקע״ אדער נאָר אין „טערטעל־מערטעל״.

ח נ ״ ל.

X.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, זאלסט נאר נישט איבערטראכטען חלילה קיין שלעכטס, עס קומט דיר מזל־טוב: דער בראטישעק דיינער, דיין בערעל־בנימין, האט שוין חתונה נעהאט, אין א גוטער שעה, א מזל'דינער! ער האט קיין צייט ניט געהאט צו וואַרטען אפילו נאנצע צוויי חדשים: ער איז אוועק־נעפאהרען קיין בארדיטשעוו, פון וואנען מע בעציהט אויף דער נאנ־צער וועלט שטיפמאמעס, און האט ארומגעבראכט פאר זיינע קינ־דער א מאמע, און דוקא א מיידעל פון א יאהר נייענצעהן! אזא יאהר, אזא מזל אויף אלע מאנסב'לען, וואס פאר א פנים דאס האט! ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „בעסער זאלען מיר בלייבען נאך אייך אלמנות, איידער איהר זאלט מאכען אונזערע קינדער פאר יתומים!"... איך שטעל מיר פאר דיינע טרערען, מענדעל, ווען דו זאלסט מיך, אשטיינער, חלילה איבערלעבען, ניט דערלעבען זאלען דאס די יעהופעצער דאמעס! זיי וואלטען דיך בעפאלען, ווי די ביענען, איין אויסחאפענויש וואלט אויף דיר נעקומען נאך פאר שלשים! עס וואלט נעווען ביי דיר, ווי די מאמע זאגט: „א כשר'ער טאפ מיט א כשר'ען לעפעל". וואלסט שוין דעמאלט נעקאנט בלייבען א יעהופעצער אויף אייביג! דו קנאקסט, זאגסט דו, מענדעל?

קנאַק! פּליה! שפּרינג אין פּייער! איך וועל צו דיר נישט פּאָה־רען, איך זאָל ווייסען, אז דו ליגסט דאָרט אויפֿן טוידטען בעט! און דיינע פּופּציג טויזענד שרעקען מיך אויך קאַרג וואָס. ערשטענס, ביזט דו מיינער מיט די פּופּציג טויזענד, אזוי ווי אָהן די פּופּציג טויזענד. און, צווייטענס, האָבען ביי מיר דיינע פּופּציג טויזענד א מכּיש. פּונקט ווי א שמעק טאַבעקע, ווי זאָגט די מאַמע: „כּל זמן דאָס געלד איז אויפֿן פּאָפּיער, איז דאָס פּאָפּיער"... איך וועל דיר זאָגען דעם אמת, בעלי היקר, אז דו האָסט איצט ביד איבערצוצאָה־לען עטליכע קערבלעך און ווילסט ווארטען ביז עס וועט ווערען דוקא פּופּציג טויזענד, ביזט דו אָדער א משוגע'נער, אָדער א גזלן, א רוצח, האָסט קיין רחמנות נישט אויף דיין ווייב ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר און אויף דיינע קינדער. עס געפעלט מיר, ווי ער האָדעוועט מיך מיט „זאַוווטריקלעך": מ א ר ג ע ן וועט ער זיין בייַ׳ם גאָלדווארנער. מ א ר ג ע ן וועט ער מיר קויפען וועש — אַלץ אויף מאַרגען. נאָר איינער! פּאָר מאַרגען לאָז זיך גאָט זאָר־גען! דו קויף בעסער היינט. ריים אָפּ, חאַפּ אַריין, עס וועט זיין גלייך ווי געפונען! די־מאַמע מיינע, זאָל לעבען און געזונד זיין, זאָגט נאָנץ קלוג. זי זאָגט: „וואָס טויג דיר, טאַכטער, מתנות, טישטיכער, האַנדטיכער? געלד, זאָגט זי, לאָז ער דיר שיקען! דער מלאך־המות, זאָגט זי, פּרענט נישט, צי דער מת האָט תכריכים"... איך וועל וואַרטען נאָך א פּאָר וואָכען, ביז איך וועל מיך פיהלען אין נאָנצען געזונד, דעמאָלט זעץ איך מיך אויף און פאָהר, אם ירצה השם, אַראָפּ צו דיר אהינצו, און דעמאָלט בין איך דיר ניט מקנא! איך וועל דיר דאָרטען נאָכגעהן פּיס־טריט, איך וועל דאָר־טען זיין אומערום. איך בין דיר ערב, אז דו וועסט אנטלויפען פון דאָרטען אין מיטען האַלבע נאַכט, ווי עס ווינשט דיר פון טיעפּען האַרצען

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

XI.

מנחם־מענדל פון יעהופעץ צו זיין וויב שיינה־שיינדל איז כתריעעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדל שתחי'.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז עס טהוט זיך חושך! היינו, עס איז אָנגעקומען פון פּייטערבאָרג אויפלכע קורסען, אז ס'איז אונז אלע־מען פינסטער געוואָרען אין די אויגען! ווי א דונער האָט דאָס אונז דערשלאָגען, ווי א באָמבע! עס איז געוואָרען פינסטער אין אלע קאָנטאָרען, ערד־ציטערניש אויף „קרעשטשאָטעק"! און תיכף נאָך פּייטערבאָרג האָט אויך וואָרשא געגעבען א זעץ איהרע קורסען! ס'איז געוואָרען א לויפערייי, א בהלה, א פּחד, א מהומה! די שפּע־געלאָנטען זענען זיך צעלאָפען, אויסגעטריקענט געוואָרען, און איך אויך בתוכם. אויס בערזע! די קאָנטאָרען זענען געבליבען פוסט, די באָנקירען פערזאָרגט, ס'איז חורבן בית־המקדש! שטעל דיר פאָר, זוגתי היקרה, אז די „מאלצעווער", וואָס איך האָב זיי גערע־כענט אויף טרפות צוויי טויזענד קערבלעך, האָבען זיך מיישב גע־וועז און האָבען זיך אראָפגערוקט ביז נייענהונדערט פופציג! צי, למשל, „פוטיווי!": גיכער וואָלט איך זיך גערעכט אויף זיי א מפלה, איידער זיי זאָלען וועלען פון הונדערט אכציג צוריק זיעבען און זעכציג! פון „טראָנספּאָרט" שמועכט מען נישט; „טראָנס־פּאָרט" איז נאָר אין רער ערד, קיינער נעמט דאָס נישט אין די הענד אריין! דאָס אייגענע איז מיט „וואָלגע", מיט „דאָן" און מיט אלע

אַנדערע פּאָפּיערלעך. נאָר דאָס אַלסדינג איז נאָך נאָלד קעגען ווא־ שׂ. אין ווארשׂא איז גאָר אַיין אומגליק! זינט די וועלט שטעהט איז נאָך אַזא שחיטה נישט געשעהן, ווי אין ווארשׂא. ווארשׂא איז זיך מיישב און טהוט אַ שמיץ די „לילעפוטען" פון צוויי טויזענד פיער הונדערט פופציג גאָר אויף זעכס הונדערט צוואַנציג! היינט „וועגעלעך"! די זענען שוין געשטאַנען אַזוי שען, אַזוי פיין; מיר האָבען געמיינט, אַט־אַט זענען זיי דריי טויזענד קאַרבען! וויפיעל, מיינסטו, שטעהען זיי היינט? וועסט גאָר נישט טרעפען: פיער־ הונדערט שמאַרטאַוועגעס! ווי געפעלט דיר אַ קורס? ס'איז עק וועלט! אַז אָך און וועה איז ווארשׂא, זיך שען אויסגעפיינט: גע־ טריבען, געטריבען, און פּלוצים אין מיטען דרינען — נא דיר אַ התונה! פון וואַנען נעמט זיך דאָס איבערקעהרעניש — ווייסט קיינער נישט. דער זאָגט דאָס, דער זאָגט דאָס. עס וואַכסט פון גאָלד, דאָס הייסט, פון דעם, וואָס עס איז נישטאָ קיין גאָלד. אויף דייטש רופען זיי דאָס אָן: „גאָלד־מאַנגאָל", און אויף אונזער לשון הייסט דאָס פּשוט: „נישטאָ אַ פּרוטה". וועסט דו דאָך מסתמא פרעגען: סטייטש, עס האָט זיך דאָך ערשט נעכטען געוואַלגערט אין אַלע גאַסען? תיקו, בלייבט אַ קשיא! נאָר ווי אַזוי די מעשה איז, שפּעגאַלאַנטען זענען געוואָרען אָפּגעקאָכט, און איך אויך בתוכם. איך וואָל דיר זאָגען דעם אמת, אויף פּייטערבאַרג פערדריסט מיך ניט אַזוי, ווי אויף ווארשׂא. מילא פּייטערבאַרג — גאָרנישט, געהט זיך פּאַוואַלינקע, אַלע טאָג פּאַלט דאָרטען צוואַנציג־דרייסיג רובל און געגוג; ס'איז חאָטש, ווי זאָגט ער, מעשה סוחר. ווארשׂא — קיין גו־ טער איד זאָל דאָס ניט קענען! דאָס איז עפּים אַ מין סדום, רחמנא לצלן! נישטאָ דער טאָג ווארשׂא זאָל ניט געבען אַ ריס מיט ק"ן, מיט רי"ש, מיט שי"ן קערבלעך נידערגיגער, אַ פּאַטש נאָך אַ פּאַטש, אַזוי, אַז מיר זענען דאָ אַלע געבליבען פּריהלישעט, גאָר קיין צייט נישט געהאַט אפּילו זיך אַרומצוקוקען! מיליאָנען קאָסט אונז אָפּ אָט דאָס ווארשׂא, מיליאָנען! גוואַלד, וואו איז געווען אונזער שכל? הלואי וואָלט איך דיך געפּאַלגט, זוגתי היקרה, וואָלט איך

איצט ארויסגעשטעלט דער וועלט דריי פייגען; בראָצקי וואָלט צו מיר נישט געווען גלייך! נאָר מסתמא הייסט גאָט אזוי; ס'איז, אפּנים, נאָך נישט געקומען די רעכטע צייט... א שטיקעל גליק, וואָס מיין באַנקיר, לאַנג לעבען זאָל ער, מאַהנט מיך חאָטש נישט די עטלעכע קערבלעך, וואָס איך בין איהם געבליבען שטעהן אין קאַנטאָר. אַדרבה, ער האָט אויף מיר רחמנות. ער זאָגט מיר צו, אז עס וועט זיך אַביסעל פּערבעסערען די צייטן, וועט ער אפשר זעהן מיר „צושאַרען", איך זאָל אַרום איהם קאָנען א מאָל פּערדיענען א קערבעל... נאָר דערווייל'ע איז נישטא וואָס צו טהון. עס געהען ארום אויף דער בערזע מתים, נישט קיין שפּענעלאַנטען. מעקלערס דרעהען זיך ארום פּוסט און פּאָס. ס'איז ביטער און פינסטער ארום און ארום. די שפּענעלאַציע, זאָגט מען, איז אָפּגעשטאָרבען, קאָן שוין תחית־המתים נישט אויפשטעהן. נישטא צו וואָס זיך צו נעמען. איך זאָל האָבען מיט וואָס, וואָלט איך מיך נאָך פּאַרט יאַקאַש דורכגעשלאָגען, איבערגעווארט די שלעכטע צייט. דער הימעל, ווי זאָגט ער, איז נאָך צו דער ערד נישט געפאַלען. נאָרישקייטען! דאָס האַרץ זאָגט מיר, אז עס וועט נאָך זיין וואָס צו טהון, גאָט לעבט און יעהופּעץ איז א שטאַרט; אז נישט דאָס, איז דאָס... נאָר וואו נעמט מען קלינגערם? ווי זאָגט די מאַמע דיינע: „אז מע האָט נישט קיין פינגער, קאָן מען נישט שטעלען קיין פייג"... איך האָב מיך געפּרובט אָנמוטען א פּאָר מענשלעך מכח א גמילות־חסד'על אויף א קלייענער צייט, האָבען זיי מיר געשוואָרען, אז אין שטאַרט איז איצט ענג אין געלה, אפילו נאָר ביי די גרויסע איז ענג, ממש מע פּאַלט מיט'ן פּנים צו דער ערד, מע ציהט זיך אוים פּאָר א גראָשען... השם יתברך זאָל עפּיס א נס טהון מיט מיר: גזלנים זאָלען אויף מיר אָנפאַלען און מיך הרג'ענען, אָדער איך זאָל אזוי שטאַרבען געהענדיג אין גאָס, וואָרום, זוגתי היקרה, איך קאָן דאָס שוין מעהר ניט איבערטראָגען! סטייטש, סטייטש! אזוי פיין, אזוי שען געשטאַנען אויפ'ן פּלאַץ! געהאַט, ווי מע זאָגט, א פולע היטעל — און פּלוצים נא דיר! און מחמת איך בין זעהר דערשלאָ־

גען, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באַריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. שרייב מיר וואָס מאַכען די קינדערלעך זאָלען לעבען, און ווי גיהט דיר אין געזונד, און גרים שוועד און שוויעגער און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם־ מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. די וועלט זאָגט א וועדטעל, אז נאָך א שרפה וועדד מען רייך. איך מיין, אז נאָך אזא מפלה, ווי מיר האָבען דאָ אציגד, קאָן מען ערשט מאַכען גאָלדענע געשעפטען. וואָדום ס׳איז אַלסדינג געוואָדען בחצי חנם. מע קאָן היינט מאַכען „האָם־ לעך" מיט „פּרעמיעס" אויף די בעסטע „פּאָפּיערלעך" כמעט אָהן געלד. איך זאָג נביאות, און קאָן דיר געהן שוועדען, אז וועד עס וועט איצט אַוועקגעהן קיין פּיטערבאַרג אָדער קיין וואַרשא עפּים קויפען, וועט ער גליקליך וועדען! וואָדום נאָך אַלע מעשות קאָן איך מיך בעריהמען, אז איך פערשטעה דאָס שפּיעל אין תוך אַריין. צו דער שפּענגלאַציע בעדאַרף מען האָבען נאָר דריי זאכען: ש כ ל, מ ז ל און ג ע ל ד. ש כ ל איז, ברוך השם, פאַרהאַן ביי מיר אזוי פיעל, וויפיעל ביי אַלע היגע שפּענגלאַנטען. מ ז ל איז ביי נאָט. און ג ע ל ד? — געלד איז ביי די בראַצקים.

הנ"ל.

XII.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלווקע צו איהר מאן מנחם־טענדעל איז יעהופּעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען גענונד, געב גאָט דאָס נעמליבע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז, אייגענטליך, וואָלט איך דיר בעדארפט שרייבען גאָר א סך, נאָר איך האָב דיר נישט וואָס צו שרייבען, עס האָט זיך שוין אויסגעלאָזט ביי מיר שטאָף. וואָרום וואָס וועט מיר ארויסקומען, אז איך וועל דיך שוין ארײַנלעגען אין דער ערד ארײַן, חלילה, לעבעדינעראהייד, עס וועט מיר דען עפּעס העלפען? איך בין דאָך ניט בלויז־זלאָטע, וואָס האָט ליעב „עסען מאַן"; איך וועל דיך נישט עסען, איך וועל דיר ניט זאָגען קיין קרום וואָרט, נישט איבערקעהרען די צונג אפילו. נאָר איין זאַך וועל איך ביי דיר פרענגען, א שלאָק זאָל אריין אין מײַנע שונאים'ס ביינער אריין: זאָג, צי האָב איך דיר נישט געזאָגט פריהער, אז עס וועט אזוי זיין דער סוף? זאָג, צי האָב איך דיר נישט געשריבען די גאַנצע צייט: אנטלויף, זאָג איך, מענדעל, ווי פאַר פייער! וואָס טויג דיר, זאָג איך, שמאטעס, פאַפּיערלעך? ווי די מאַמע זאָגט: „זיץ אין הערהיים, וועכט דו נישט. ריסען קיין שטיוועל"... פאָלגט ער מיך נישט! עס האָט איהם צוגעקאָווען צו יעהופּעץ! ער איז נאָר די כפּרה נאָך די דארטיגע פיינע מענשלעך, די כפּרה מעגען זיי שוין זיין פאַר דיר און פאַר מיר און פאַר אונז אלע און פאַר כל ישראל, נישט איך

זאָל מיך פּאַר זיי אויסציהען א גמילות־חסד, געבען זאָל זיי גאָט גרינגע קרענק מיט מאיאווע קרחת אויף א נאנץ יאָהר! ווי זאָגט די מאמע זאָל לעבען: „בעסער אָנקומען צו עלינו, אייִדער צום בעסטען מענשען"... אויף דיר איז מיר א חידוש, מענדעל. דו ווייסט דאָך יאָ, וואָס אין די הייליגע ספרים שטעהט געשריבען: „מיט גוואַלד טהוט לעבען דער מענש און מיט גוואַלד טהוט ער שטאַרבען", — היינט וואָס רעדסט דו נאַרישקייטען? ס'איז אַלס־דינג פון גאָט. דו זעהסט דאָך, ווי דער רבונו־של־עולם פיהרט מיט דיר, עס זאָל זיך דיר נישט גלוסטען קיין גרינגע פּויגעלעך אין יעהופּעץ! א איד בעדאַרף האָרעווען, פּערשוואַרצט ווערען און נעבען א ווייב ברויט! אָט איז נחמיה אויך א לייטישער יונגער־מאַן, א יודע־ספּר — לאָם איך האָבען אזא יאָהר! פון דעסטוועגען טהו א קוק, ווי אזוי ער ווערד אויסגעריסען, פּאָהרט אויף אַלע ירידים, געהט צו־פוס, קריכט אין דער ערד אַריין, האָרעווען ווי איין אייזעל. עס קאָן זיין, ער וואָלט אפשר אויך געוואָלט, אזוי ווי דו, ארומגעהן מיט'ן שטעקעלע איבער יעהופּעץ, אויך נישט טהון קיין האַנד אין קאָלט וואַסער, אויך האַנדלען מיט שמות, אויך שלעפּען זיך קיין בויבעריק און אויך קוקען, ווי די יעהופּע־צער דאַכעם שפּיעלען דאָרטען אין דער גוטער שפּיעל „פערדעל־מערדעל". האָט ער אָבער זיין אייגענעם א ווייב, וואָס זי הייסט בלומע־זלאטע. בלומע־זלאטע, אז זי טהוט נאָר איין קוק אויף נחמיה'ן, נעמט איהם שוין אָפּ דאָם לשון: ער פערשטעהט זי שוין אויפּן וואונק. אָנו, לאָז איהם גאָט נעבען אזא זין, ער זאָל קומען, למשל, פון יאַרמעלינעץ און נישט ברענגען איהר קיין מענטעלע, קיין היטעלע, קיין זאַנטיקעל, מיט צרות, מיט שלעק איהר אין האַרצען?! וואָס זשע? אזוי ווי איך קום אָפּ נאָר דערמיט, וואָס דו שרייבסט מיר אַלע מאָל: אָט קויפּסט דו מיר דאָס, אָט קויפּסט דו מיר דאָס, און ביז עפּים וואָס — לאָזט זיך אוים א בוידעם! נאָר דו מיינסט אודאי, אז איך געה־אויס נאָך דיינע מתנות? איך דאַרף זיי אויך כּפּרות, דיינע בראָשען

מיט דיינע בארליאנטען! אבי לאָם איך דערלעבען זעהן דיך געזונדערהייד! עס גלויבט זיך מיר נאָר ניט, אז דו לעבסט! היינטיגע נאכט האָט זיך מיר נע'חלום'ט די באבע צייטעל, עליה השלום, פונקט אזוי ווי זי איז געווען, נישט נעמינערט. דעריבער וואָלט איך שוין נעוואָלט דערלעבען זעהן דיך נעזונדערהייד, און וואָם פריהער, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס היינט און אלע מאל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

סוף פונ'ם צווייטען בוך.

מיליאנען

סוחרים, מעקלערס און „שפּעקולאַנטען"

נעשריבען אין יאָהרען 1899—1900

מיליאָנען

(סוחרים, מעקלערס און „שפּעגעלאַנטען").

I.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעלעווסק.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מיט זאל תמיד הארכען איינם פון'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

והשנית זיי וויסען, אז איך בין שוין אויס שפּעגעלאַנט. כ'האב א שפּיי געטהאן אויף דער שפּעגעלאַציע, קיין איד זאל זיי ניט קענען! זי האט מיך אויסגעמיטשעט ווי א קדחת, כיך גע־מאכט גרוי און אלט! א ווערטעלע אויסצורעדען, וואם מיר האבען דא איבערגעטראגען! עם איז געווארען א תל פון יהופּעץ, איין איבערקערעניש אויף דער בערזע, הושך אין אלע ווינקעלעך, ווי נאך א מלחמה, נאך ערגער ווי, ניט הייבט געדאכט, אין אדעם! עם איז געקומען אויף אלעמען א מפלה, א בהלה. דער עולם האט אנגעהויבען שטארק צו באנקראטירען, און איך אויך בתוכם. אלע טאג האט זיך געלאזט הערען א נייער אנזעץ. אנזעצען — איז נאר אריין אין דער מאדע! וואם דארפסט דו מעהר? גרויסע באנקירען,

בערגן, האָבען אָנגעהויבען צו מאכען פּלִיטה. דעם ערשטען פּע־
טשאטעק האָט געמאכט יענער באנקיר, וואָס דורך איהם פּלעגען
מיר אלע געהן מיט אונזערע „פּאַפּיערלעך" קיין פּייטערבאָרג און
קיין וואַרשאָ. אין א שענעם פּריהמאָרגען קום איך אַריין אין
קאָנטאָר, איך האָב געהאט ביי איהם צו שטעקען מיט א פּאָר
„מאלצעווער" און מיט עטליכע „פּוטיווילעווער" אקציעס, וואָס
ס׳איז א י ה ם אַרויסגעקומען פון מ י ר א קלייניגער דיפּערענץ.
איך הויב מיך אָן נאָכצופרעגען, וואו איז ער ערגיץ, דער פּריץ?
זאָגט מען מיר: הלך לעולמו — ער איז שוין לאָנג אין אמעריקע!
הקיצור, ס׳איז געווָארען א גוואלד! מע האָט זיך באלד א נעם
געטהאָן צו דער אייזערנער קאסע און מע האָט געפונגען דאָרט א
פּלעשעל טינט מיט אַיין אלטען אָפּגעריבענעם גילדען, און נאָך
מיט א לעכעל דערצו. דער אַנדערער האָט איבערגעלאָזט אין דער
אייזערנער שאפע א גאנצען פּאק מיט אלטע לוחות אויף עברי־
טייטש פון שנת תרל"ג ביז היינטיגם יאָהר, און איז אַוועק
קיין ארץ־ישראל. דער דריטער, גאָר א גרויסער באנקיר, האָט נישט
באנקראָטירט, נאָר גלאָט ניזוק ונהרג געווָארען מיט עטליכע מיליאָן
אין איין וואָך און איז געבליבען ביי׳ם נאָמען. נאָר די בראָצקים
זענען עפּים מיט נסים אַרויסגעשפּרונגען גליקליך. איין מאל פּאָר
אלע מאל — איך האָב אַרויסגעזעהען, אז כאיז ניט בעשערט, העלפּט
נישט קיין חכמות! א שטיקעל גליק, וואָס איך האָב מיך בעציי־
טענס אַרומגעקוקט אוֹן האָב מיך א וואַרף געטהאָן אויף איין אַנדער
פּרנסה, א בכבוד׳ע פּרנסה, היינו: איך בין איצט געווָארען א
מעקלער, פּשוט א מעקלער, טאקי דאָ אין יעהופּעץ אויף דער
בערזע. פּאָרהאָן אין יעהופּעץ מעקלערס, קיין עין־הרע, אזוי פיעל,
ווי שטערען אין הימעל, מיט וואָס בין איך ערגער פון זיי? דאכט
זיך, איך האָב אויך הענד און פיס און א נאז מיט אויגען גליך מיט
אלע אידען, און אזעלכע מיוחסים ווי איך איז דאָ א סך, — פון
דעסטוועגען שטעהט זיי אָן נעמען דאָס שטעקעל און נעהן מעק־
לערען. די גרויסע תורה, וואָס מע בעדאַרף דאָ האָבען? אבי

מע קאָן זאָגען א ליגען, און דערצו, אז מע איז נאָך א שטיקעל עזות־פנים אויך, קאָן מען שוין זיין א מעקלער; און אַרבה, וואָס מאהר ליגנער און וואָס מעהר עזות־פנים, איז אלץ מעהר מעקלער! מענטש מיר גלויבען, פאַרהאַן דאָ אין יעהופּעץ מעקלערס, וואָס קאַטאַרי ביי אייך אין כתריעלעווקע וואָלט זיי אָנגעשטאָנען זיין בעהעלפערס אָדער בעלי־עגלות, זיי קאָנען זיך קוים חתמ'ענען, און פון דעסטוועגען — זעהסט דאָך, ווי זאָגט די מאמע דיינע: „אז גאָט וויל, שיסט א בועם"... מע בעדאַרף נאָר אָנטהון א ווייס העמד מיט א שענעם קאָפּעליש, קריכען, שמעקען, חאָפּען א וואָרט, א לויף אהער, א שפרונג אהין — „פּאָשאָלעטי קאַרטאָש!" „קאַר־טאָש" הייסט מעקלעריי, „שחיטה־געלד". אי איז דאָס א זיסער גראָשען, אט דאָס „קאַרטאָש"! אהן קאָפּ־דרעהענישׂ, אהן בויך־וועהטיג! אט האָב איך געהאָפּט ערשט נעכטען א פופציגער „קאַר־טאָש" — זאָל מיך אזוי וויסען א בייוע וועטשערע מיט דיר אינ־איינעם, ווי איך וויים פּאַר וואָס! איך האָב געמאכט צעהן טוי־זענד פּוד צוקער גרינג, נאָך גרינגער ווי אויסרויכערען א פאפיראָס. דאָס הייסט, געמאכט האָבען אַנדערע, נאָר איך בין אַריינגעשפּרונ־גען אין מיטען. הקיצור, איך האָב מיט נאָט'ס הילף געהאָפּט א פופציגער! אז גאָט העלפט, עס געהט אוועק אזוי איין האָלב יאָהר, שטעל איך מיך צוריק אויף די פיס און וועל דער אייגענער ווי פריהער, וואָרום ביי אונז אין יעהופּעץ שפּיעלט דאָס געלד די גרעסטע ראָלע! דער מענש אליין איז בלאָטע, יחוס וויל מען דאָ נישט וויסען. מעגסט זיך זיין וועל דו ווילסט און וואָס אין דער קאַרט — אַבי געלד! און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט נים, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדער זאָלען לעבען, און שוועגער, און שוויעגער, און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

ע י ק ר ׳ ש כ ח ת י׳. שרייב מיר, איך בעט דיך, וואָס האָרכט זיך עפּים ביי אייך, צי געהען רעגענס, און וואָס מאכען די בורעקעס, און צי ס׳איז פּאַרהאַן עפּיס א כך זשוקלעך? איך בעדאַרף דאָס זעהר נויטיג וויסען, און וואָס ניכער!

ה נ״ל.

II.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב נאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, מיין זים לעבען, א מיתה־משונה, א חלירע אויף מיינע שונאים! דו רוצה, דו טיטום, דו נזלן אייגער! דו ווייסט, אז דיין ווייב איז געלעגען טוידט־קראנק, נאָך דער רעפעראַציע, ווָאס דער שענער דאָקטאָר האָט מיר געמאכט, אויף דיינע יעהופעצער בעלי־בית'טעם געוואָגט געווארען, אז קוים ווָאס איך פלאָנטע מיט די פיס, און די קינדער דיינע האָב איך צו טהון מיט זיי, צייהנדלעך, העלזלעך, בייכלעך, דיפטעריט, מיט שלעק, מיט צרות אויף מיינע שונאים'ס קעפ! ווי אזוי שווייגט מען אָפּ אזא צייט און מע שרייבט נישט ארויין קיין בריוועלע? מכה נפשך: ביזט דו געשטאָרבען — שרייב, אלא דו לעבסט נאָך, בעראַרפּסט דו דאָך אודאי שרייבען! נאָר געה טענה זיך אוים מיט א חושים, ווי זאָגט די כאָמע מיינע זאָל טאקי לעבען און געזונד זיין: „גיכער וועט זיך א שכור אויסניכטערען, איידער א נאָר וועט קליגער ווערען"... כאָהל דיר, אז אָך און וועה, אז שיינה־שיינדעל־ברוך־הערש־לאה־דוואָסים בעראַרף האָבען א מאן א מעקלער! נאָר ס'איז אָבער אלץ כדאי: זיין א מעקלער, א

בייגעל־טרעגער, א הונט־שלעגער — אבי אין יעהופעץ, איינגעזונ־
קען זאל דאָס ווערען! היינט שרייבסט דו מיר, אז דו האָסט גע־
חאפט א פופציגער ביי דער איצטיגער שענער פרנסה דיינער, און
דו האָפסט, אז דאָס חאפסט דו אלע טאג א פופציגער. נישט אלע
מאנטאג איז פורים. דו מיינסט, ס׳איז דיר דאָס אמאליגע אדעסער
„לאנדאן", מיט די „פאפיערלעך", מיט די „פיפערנאטערס", מיט
די אלע איבערינע גליקען דיינע, וואָס ליגען מיר נאָך ער היום אין
טעם? נאָר איינער, עס וועט דיר פופציג מאל ארויס די אויגען
פונ׳ם קאָפּ, איידער דו וועסט דערלעבען זעהען דעם אנדערען פופ־
ציגער! און אויסערדעם גלויב איך עפּים גלאָט ניט אין די יעהו־
פּעצער פערדיענסטען, וואָס הויבען זיך אָן תמיד מיט א גליק און
לאָזען זיך אוים מיט א בוידעם. און וואָס דו שרייבסט מיר, אז
דו ביזט גליקליך, וואָס דו ביזט ניט ארעמ פונ׳ם זינען, זאג איך
דיר, אז פון דיינע דבורים זעה איך דאָס ניט ארויס; עפּים רעדסט
דו מיר ניט צו דער זאך. דו פרענסט זיך נאָך אויף בורעקעם, און
צי עס געהען ביי אונז רעגענס? וואָס דען האָבט דו געוואָלט —
עס זאל זומער־לעבען שיטען א שניי? און וואָס געהער זיך אָן
מיט א מאנסביל בורעקעם? און וואו האָסט דו היינט בורעקעם?
ביי אונז קאָבט מען א בארשט פון ראָסעל, אדער פון שטשאווועל;
בורעקעם איז ערשט העט־העט ארום סוכות! היינט פרעגסט דו
זיך עפּים נאָך אויף זשוקלעך? וואָס פאר זשוקלעך אויף דיר?
נא דיר נאָר זשוקלעך! קארג האָט מען פון די וואנצען, דארפען
מיר נאָך זשוקלעך! נו, פרעג איך דיך אליין: אין יעהופּעץ זיצסט
דו, צוקער מאכסט דו, פופציגערס חאפּסט דו, — פעהלט דיר נאָר
בורעקעם, רעגען און זשוקלעך! ביזט עפּים א מבין דערויף? נאָר
די מאמע, זאל טאקי לעבען און נעזונד זיין, זאגט זעהר גלייך:
„א משוגענער שלאָנט פרעמדע פענסטער, נישט קיין איי־
גענע"... לכן פאלג מיך, מענדעל, וואַרף אוועק די נארישע
וועלט, און אויב דו האָסט נאָך עפּים פונ׳ם פופציגער, נעם און
קום צו פאָהרען אהיים, און אויב ניט, וועל איך דיר ארויסשיקען

אויף דער הוצאה. דערמאָן דיך, אַז דו האָסט א ווייב ביז הונדערט צוואַנציג יאָהר און קלייַנע קינדער, וואָס קוקען אַרויס אויף דיר אַלע טאָג, און לאָז די וועלט אויפהערען צו טהון מיט מיר, און לאָז מיר אויפהערען ברענען מיין פּנים, ווי עס ווינשט דיר פּיעל גוטס און אימער גליס

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

יאָ, פּאַר וואָס פּרענסט דו ניט, וואָס הערט זיך עפּיס אין דער היים? אַפּנים, עס אַהרט דיך ווינציג-וואָס, וואָס די מאַמע מיינע האָט אָפּגעלאָזט דעם שדוך מיט מיין שוועסטערעל? דו מיינסט, איבער געלד האָט זיך דאָס צעגאַנגען? געלד איז א חוץ א מעשה. נאָר געוויסען האָט זיך דאָס דערפון, וואָס דער מחותן איז דאָ געווען אויף שבת, האָט זיך מיט איהם די מאַמע צעווערטעלט, איהם גע־געבען אָנצוהערעניש, אַז ער שטאַמט פון קצבים, געזאָגט א ווער־טעל, אַז פון איין אָכס קאָן מען מעהר ווי אָכסענפלייש ניט פער־לאָנגען, וכדומה אזעלכע שטעכווערטלעך; איז ער געקומען אַהיים, א מכה איהם, און האָט אָפּגעשיקט די תנאים, און דערווייַלע איז נעבאַך נחמה־בריינדעל דאָס דריטע מאָל „אוים כלה און וויערער א מויד".

III.

מנחם־מענדל פון יהוּפּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדל אין כתריעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדל שתחי'
עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינס פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דו האסט ניט רעכט צעקייעט וואס איך האב דיר געשריבען. זאלסט נאר קיין יכורים ניט האבען, וואס איך בין געווארען פון א שפּעגעלאנט א מעקלער — כ'איז נם זו לטובה. איך בין נישט איינער אין יהוּפּעץ. פארהאןביי אונז, קיין עין־הרע, א כך מעקלערס, מעקלערס פון צוקער, מעקלערס פון אקציעס, מעקלערס פון ברויט, מעקלערס פון גאלה, פון הייזער, פון אימעניעס, פון וועלדער, פון מאשינעס, פון בערלינעס, פון קלעצער, פון פאבריקעס, פון זוואדען, פון באהנען, און וואס א מויל קאן אויכרעדען און וואס דאס הארץ פערגלוסט — איז דערויף דא א מעקלער... עס ווערד דא נישט געמאכט קיין שום נעשעפט אהן א מעקלער. אין יעדער מעקלער קיכט־אן צום אנ־דערען מעקלער, וואס דערזעהט מעקלער האט א קונה, און י ע נ ע ר מעקלער האט א מוכר, קומט דאס אוים אינאיינעם א זיווג; היינט מאכט זיך אפט, אז צו איטליכען מעקלער טשעפען זיך צו נאך צוויי־דריי מעקלערס, טיילען זיי זיך אלע מיט'ן "קאמטאוש" חלק כחלק, און אז מע קאן זיך ניט איינטיילען מיט די חלקים, איז אדער מע פערלאזט זיך אויף מענשען, אדער מע טהוט, ווי מע

פּלענט טהון אין אַדעם, דאָס הייסט, מע „קאָמפּעזירט" מיט פּעטש... היינט פּערשטעהסט דו שוין דעם ענין המעקלערייי? נאָר די גרעסטע מעקלערס פון אַלע זענען די צוקער־מעקלערס, וואָרום אַלע צוקערען געהען דורך זייערע הענד, זענען זיי מאסף ממון, פּאָהרען מיט אייגענע קאָרעטעס, זיצען אין בויבעריק אויף דאָטשעס, שפּיעלען אין קאָרטען און האָבען „סאָדערושאָנקעס מיט שאָנשע־נעטקעס"... הכלל, איך האָב אַרויסגעזעהען, אז מעקלעריי איז דאָס בעכטע געשעפט, וואָרום וואָס האָט א מעקלער איינצושטעלען? מכה נפשך: האָב איך געטראָפען, וועט יענער פּערדיענען געלט, אלא ניט — וועלען מיר ביידע ליגען אין דער ערד! אמת, דו ביזט נערעכט, נישט אַלע טאָג חאָפּט מען פּופּציגערס. איך האָב פון דעם ערשטען געשעפט אָן לעת־עתה מיהר ניט געמאַכט נאָר־נישט, און דער פּופּציגער איז צעקראָכען געוואָרען אין איין כהרף־עין, וואָרום א בעל־חוב בין איך געווען, אז די האָר זענען נישט מיינע, און א פּאָר קערבלעך האָב איך צעטיילט גמילות־חסדים, און איך זיץ שוין וויערער אָהן א גראָשען. נאָר וואָס דען? איך האָף, אז איך וועל, אם ירצה השם, מיט'ן אויבערשטענ'ס הילף, מאַכען א געשעפט אין גיכען, און דעמאָלט וועל איך דיר צושיקען עטליכע קערבלעך דורך איין אָנווייזונג. און וואָס איך פּרעג דיך מכח רעגענס, איז א פּשוט'ער שכל: וויל צוקער, פּערשטעהסט דו, מאַכט מען דאָך פון בורעקעס, און בורעקעס בעדאַרפען האָבען רעגען, אַנדערש קאָנען זיי ניט וואַכסען. לכן פּרעג איך דיך, צי עס געהען ביי אייך אָפּטער רעגענס. נאָר הלוואי זאָל גאָט געבען, אז קיין רעגען זאָל בעסער נישט געהן, און די זשוקלעך זאָלען עסען די בורעקעס אויף וואָס די וועלט שטעהט, וואָרום וויי באַלד אז עס וועט ניט זיין קיין בורעקעס, וועט דאָך ניט זיין קיין צוקער, און אז עס וועט ניט זיין קיין צוקער, וועט צוקער זיין מיט גאָלד גלייך, וועלען די שפּענגלאַנטען מאַכען געשעפטען, די מעקלערס וועלען פּערדיענען געלט, און איך אויך בתוכם. און מיהמת איך בין פּער־נומען און איך האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. לעת־

עתה זאל גאט געבען מיט געזונד און מיט וצלחה. נרים די קינ־
דערלעך און איטליכען בעזונדער גאר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. וואם דו שרייבסט מכח דיין שוועסטערעל,
איז אויב זי איז נאך נישט קיין כלה, האב איך פון איהרטוועגען
א חתן, איין אנטיקעל, טאקי פון היע, און דוקא א בחור, חאטש
אפילו נישט קיין יונגער, טאקי רעכט אין די יאהרען, שוין מיט
א גרויליך בערדעל. קיין גביר איז ער ניט. נאר א מלאכה אין
דער האנד האט ער, היינו: ער איז א מעקלער און רייבט זיך
ארום צוקער. אט דער שידוך איז פאר איהר אננעמאסטען, ווייל
דער בחור איז זעהר א שטילער בחור. אויב עס לעגט זיך דיר
אויפ'ן מוח, קלאפ מיר א דעפעש, אדער שרייב מיר אריין איין
אטקריטקע, וועל איך מאכען, מע זאל זיך צענויפפאהרען.

הנ"ל.

IV.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז סיר זענען אלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, וואָס עס האָט זיך מיר גע־חלומ׳ט יענע נאכט און היינטיגע נאכט און א גאנץ יאָהר — זאָל אויסגעהן צו מיינע שונאים׳ס קעפ! א גדולה אויף דער באבע — אז עס וועט ניט נעהן קיין רעגען, וועט ניט זיין קיין בורעקעס, און אז עס וועט ניט זיין קיין בורעקעס, וועט ניט זיין קיין צוקער, און אז עס וועט ניט זיין קיין צוקער, וועט ער דעמאָלט פערדיענען גאלד! פונקט די מעשה מיט׳ן ציגיינער און מיט׳ן בער! און וואָס וועט זיין, מענדעל, אז איך וועל דיר אָנזאָגען א בשורה, אז ביי אונז גיסען אלע טאָג שלאָקס־רעגענס, און די בורעקעס וואכסען מיט רוחות, און קיין זשוקלעך איז ביי אונז נישטא, חוץ וואנצען מיט טאראקאנעס — וועט דיר שוין זיין גרינגער? גאָט זאָל מיר טאקי אזוי העלפען, ווי איך האָב דאָס געוואוסט פריהער, אז פונ׳ם פופציגער האָסט דו שוין א גוט־אויג, נישט קיין גאלד. איך האָב געוואוסט פריהער, אז דו וועסט גיכער צעטרענצלען די עטליכע קערבלעך אויף גמילות־חסדים, איידער נעמען אויפ׳ן קאָפ, אז דו האָסט א ווייב ביז הונדערט צוואנציג יאָהר. גמילות־חסדים? קרענק וואָלט איך זיי געגעבען מיט צרות מיינע, וואָרום אז דו

וועסט בעדארפן צו זיי אנקומען מיט א גמילות־חסד, וועסט דו זהן, אז קיינער וועט ניט זיין אין דער היים, ווי זאגט די מאמע: „א נעמערא ווערא איז ניט קיין נעבערא ווערא, און א גוטער ברודער איז נאר ביז צו דער קעשענע“... נאר ווער איז שולדיג, ווען ניט איך אליין? א קליינינגקייט, מע גיט אזוי נאך א מאן! ער ווייכט דען וואס צו טהון פאר גרוים ראסקאש? ער דרעהט זיך דארט ארום אין יעהופען, ווי א גראף, עס פעהלט איהם נאר רעגענס מיט זשוקלעך, און איך לויג דא ווי א הונד בע־נראבען, שלים־שלים־מזל אויף יעדען טריט! געהט א קינד, משה־הערשעלי, ברענען זאל ער, פאלט דאס און האקט זיך איבער א ליפ; האב איך א פינגערעל מיט שפריצלעך, גנבה'ט דאס אוועק ביי מיר די דיענסט — עס געהט, קיין עין־הרע, פון אלע זייטען, ווי זאגט די מאמע: „קומט אן דאס גליק, גיס־אוים די פאמע־ניצע“... נו, בין איך נישט געראטט געווען, וואס איך האב דיר געזאגט, אז ניט אלע מאנטאג איז פורים, און אז קיין פוצינגערם וואלגערען זיך נישט? און מכח דעם שענעם שדוך, וואס דו לעגסט־פיר פאר מיין נחמה־בריינדלען, מעג ער זיצען דארטען אין גע־האקטע וואונדען, דער אלטער בחור דיינער מיט דער גרויער בארד; ניט דערלעבען וועט יעהופען, אז מיר זאלען פון דארטען א שדוך טהון! מע רערט איהר, ווייכט דו, וועמען? טאקי דעם ערשטען חתן איהרען; ער האט זיך מיט'ן ערשטען ווייב גע'גט, און איצט שרכנ'ט ער זיך וויעדער א מאל צו מיין שוועסטערעלי. זי איז איהם, אפנים, שטארק געפעלען, דעם שארלאטאן! נאר, ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „גליכער מיט א היימישען גנב, איידער מיט א פרעמדען רב“... און ווי באלד דער שידוך וועט ווערען, אזוי שטעלט מען באלד א חופה, און לאם איך זהען, אז דו וועסט ניט קומען צו נחמה־בריינדלען אויף דער חתונה, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

אונזער קאָפּעל האָט זיך וויעדער א מאָל געזאָגט דעם פסוק, אָנגעוועצט אפשר דריי הונדערט קערבלעך און איז שוין וויעדער א בטוח אין שטעדטעל. און בערעל דעם פעטער מנשה'ס האָט וויעדער א מאָל געטראָפען איין אומגליק — ער איז אָפּגעברענט געוואָרען אפשר אויף א הונדערטער און נעמען נעמט ער דריטהאַלבען הונדערט קאַרבען. נאָר מיר דאַכט, אז דאָס איז שוין ביי אונז די לעצטע שרפה אין שטאָדט, וואָרום ס'איז א סברה, אז די חברה „יאָקער" האָט שוין אויפגעהערט סטריכירען אידישע הייזער מיט אידישע קלייטען אין כתרילעווקע. און מרים־ביילה האָט זיך מיישב געווען: וואָס טויג איהר א פאַריק? א מעהר וועט זי געהן פאַרמאַלנע מיט די האָר! גלייכט זיך צו אונזער גבירס שניר, א מכה זיי, וואָס שפּיעלען מיט יונגע לייט אין קאַרטען. נאָר איך האָב פיינד יענעם צו בערעדען, ווי זאָגט די מאַמע: „האָב אין זינען זיך, וועסט דו פערגעסען אין יענעם"... און שרייב מיר, למען השם, וואָס הייסט דאָס „שאַרעזאַנקעם" מיט „שענזעשעמקעם"? וואָס איז דאָס און אויף וואָס דאַרף מען דאָס?

V.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעלעווקע.

לזונתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השב יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז דו האָסט נעטראָפען. דאָס צוקער־נעשעפט איז פאָר מיר טאקי קיין נעשעפט נישט: ערשטענס, איז פון די גרויסע צוקער־מעקלערס נישט אויסצושטעהן; איידער מע טהוט זיך א ריהר, פליהט־אונטער דער גרעסטער פון אלע צוקער־מעקלערס און חאפט־אויס פון אונטער די הענד, חאטש ער איז א גרויסער גביר, און גיבט לאָר איהם צום „ונתנה תוקף"! וועסט דו דאָך פרעגען: היתכן? וואו איז יושר? זאלסט דו וויסען, אז אזעלכע קשיות אין יעהופּעץ פרעגט מען נישט; יושר איז דאָ נישט קיין מטבע; קיין „צולייעב" מיט קיין „רחמנות" איז דאָ נישטאָ. דאָס איז אַיין מאל צוויי. צווייטענס, פרעג איך דיך, וואָס איז דאָס פאָר איין עסק, אט דאָס צוקער־נעשעפט, אז טאָג ווי נאכט בעראַרפסט דו קוקען אויפ'ן הימעל און בעטען גאָט, אז א טאָג זאל געהן א רעגען, און א טאָג זאל ניט געהן קיין רעגען? הכלל, איך האָב ארויסגעזוהען, אז דער עסק איז ניט פאָר מיר; מע בעראַרף זיין א גרויסער עזות־פנים, דעם לוח מאכען מיט דער

בלאָטע, און דעם שפּענעלאַנט איינדרינגען, אז ער פערשטעהט ניט פון דאַנען אהין, און אזוי לאַנג רעדען, ביז עס זאָל איהם נמאס ווערען הערענדיג, און עס זאָל איהם בעשלאָגען א קאַלטער שוויים... איין גאָט איז אָבער יודע דעם אמת, אז איך קאָן דאָס נישט; איך האָב ליעב צו פערדיענען א קערבעל בכבוד. מיט גאָט'ס הילף, איך האָב איצט א געשעפט אין די הענד, ווייס איך, אז ס'איז א געשעפט; הייגו: איך געה ארום געלה, איך מאַך הלוואות, שקאַנטע, דאָס הייסט, איך לייה און פערלייה געלד אויף וועכסלען, דאָס הייסט, איך שקאַנטיר דער וועלט'ס וועכסלען, און דווקא אויף בעלי־בתישע פריצענטען, ווי זאגט ער, ווינציגער פערדיענט, אבי געשלאָפען רוהיג. דאָס איז אזא מין עסק, וואָס מע גיט דיר אָפ כבוד פון אלע זייטען, וואָרום אז מע בעדאַרף האָבען די קלינגערס, וועדר מען ווייך ווי טייג, מע קריכט אין דער ערד אריין און מע זאגט־צו דעם מעקלער נילדענע בערג... אָט האָט מיר גאָט צוגעשיקט איינעם א געוועלטשניטער פון באַרדיטשעוו, איך האָב מיך מיט איהם בעקענט אויף דער אכסניא, וואו איך שטעה — א זעלטענער יונגערמאן מיט א גילדענעם כאַראקטער. ער זאגט מיר צו, אז אויב איך מאַך איהם היע א קרעדיט פון א צעהן־פונד צעהן טויזענד קערבלעך, וועט ער מיך אזוי שען בעפריעדיגען, אז איך וועל פערשפּאַרען זיין א מעקלער... און הגם איך האָב איהם ביז אהער קיין געלד נאָך נישט געקרינגען, נאָר צו גאָט א האָפענונג, אז איך וועל, אם ירצה השם, מיט גאָט'ס הילף געווינס קריגען... אלע מעקלערס, וואָס דרעהען זיך דא ארום געלה, ווערען גליקליך. פאָהרען ארוים מיט אייגענע פערדלעך. אַיין אייגען פערד־און־וועגעלע, זאלסט דו וויסען, איז א סגולה צו פרנסה, וואָרום דא, אין יעהופּעץ, האָט מען פאר א שען פערד־און־וועגעלע א סך מעהר דרך־ארץ, ווי פאר א מענשען... און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט עזונד און מיט הצלחה.

גרים די קינדערלעך, און שוועסטער, און שוויענער, און איטלעכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. וואָס דו שרייבסט מכח קאָפּעל'ס אָנזען, האָט דאָס ביי מיר א שענעם פּנים קעגען די היגע אָנזעצען! א סוחר, וואָס האָט נאָך ניט אָנגעזעצט קיין דריי כאָל, הייסט דאָ גאָר קיין סוחר ניט. אמאָל פלעגט דאָ זיין א מאָדע, אז איין אָנזעצער האָט געמוזט מאכען איין אָפּטריט; הייַנט איז שוין געוואָרען אויס מאָדע אָנטלויפען. דאָ הייסט דאָס נאָרנישט "אָנזעצן"; דאָ הייסט דאָס "ער צאָהלט ניט", דאָס הייסט, ער וויל ניט צאָהלען — און רוף מיך קנאַקניסעל! — און וואָס דו פרעגסט זיך נאָך, וואָס בעדייט "סאָדערושאָנקעם און שאָנשענעטקעם"? אויף לשון־קודש הייסט דאָס "פילגשים", און בלשון אשכנז רופט מען דאָס "קעפּסווייבער". נאָר מעגסט מיר גלויבען בנאמנות, אז עס קריכט מיר אין דער לינקער פּאָה...

בנ"ל.

VI.

שיינה־שיינדע פון כתריעלווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז פון דיינע זיסע בריוולעך האָב איך שוין, כלעבען, א געשוואלען הארץ, געשוואלען זאלען וועהן די שונאים, ווי א בארג. אט ערשט ביזט דו, דאכט זיך, געווען א צוקערמאכער, פלוצים — גאָר א בעל־הלוואה! וואו האסט דו געגומען געלד? און אז גאָט האָט דיר שוין יא אמאל געהאלפען עטליכע קערבלעך, בעדארפסט דו זיי טאקי צעפלעכטען אין דער גיך? האסט דאך מיר אליין ערשט ניט לאנג געשריבען, אז ווי באלד עס פאלט דיר אריין א ביסעל געלד, אזוי חאפסט דו און שיקסט מיר ארויס דורך איין אנווייזונג. וואו זענען דיינע וועכטער? נאָר די מאמע זאל לעבען און געזונד זיין איז טאקי געדעכט; זי זאגט מיר: „טאכטער מיינע, פון דארט קיין געלד זאלסט דו גאָר נישט ווארטען, ווארום פונ'ם בית־עולם צוריק טראגט מען נישט, וכפרט, זאגט זי, פון דער שענער לייטישער שטאדט יעהופעץ, ברענען זאל זי! איך האָב דיר שוין, זאגט זי, לאנג געזאגט דאָס וועכטעל: „היט מיך, גאָט, פון בארדיטשעווער נגידים, פון אומעניער חסידים, פון קאנסטאנטינער משרתים, פון מאהליווער אפיקורסים, פון קאמעניצער חאדאטאיעס, פון יעהופעצער הולמייעס"... זאָג אפשר, אז זי איז אומגערעכט? נאָר וואָס נעהט

איהם אָן אַ ווייב, וואָס נעהט איהם אָן קינדער? טאָג ווי נאכט — טאָ דאָס, טאָ דאָס! קאָרג האָט מען נעהאָט צו טהון פּאָר אַ יאָהרען, ניט היינט געדאכט, מיט דער קאָפּיקע, וואָס מיר האָבען געמיינט, אז משה־הערשעלי האָט איינגעשלונגען, איז ער זיך מיישב יענע וואָך (נאָר אַ רוח, ניט קיין קינד!) און טראָגט זיך שיער נישט אָפּ אויף יענער וועלט. געווען געזונד און שטאַרק. פּלוצים — איך זעה, מיין קינד איז אוים קינד; האַלט דאָס קעפּעל אויף אַ זייט און שרייט מיט זיין קול. „וואָס איז דיר, זוהנעניו, גאָלד מיינער, זאָג, וואָס טהוט דיר וועה?“ ווייזט ער מיט'ן הענטעל אויפ'ן לינקען אויהער און שרייט. איך שטיק איהם, איך קוש איהם, איך קנייפּ איהם, איך האַלט איהם — ער האַלט אין איין שרייען. ערשט אויפ'ן דריטען טאָג האָב איך געבראכט דעם דאָקטאָר. פּרעגט ער מיך, דער הכם, צי האָב איך נעקוקט דעם קינד אין אויהער אריין? זאָג איך: נישט נאָר נעקוקט, איך האָב שוין אפילו געדרייעלעוועט מיט אַ שפּיזעל, און מע זעהט נישט נאָר נישט! פּרעגט ער מיך: וואָס האָבען מיר געזעסען היינטיגען שבת? זאָג איך: וואָס עסט מען ביי אידען שבת — רעטאָך, ציבעלקעס, פּעטשאי, קוגעל — וואָס ווילט איהר נאָך? זאָג ער צו מיר: אפשר האָט איהר געקאָכט פּאָטאָליעס, אָדער ארבעס, אָדער איין אַנדער מין אויבסט? זאָג איך: ס'א משל! אז מיר האָבען געגעסען ארבעס, דעריבער בעראָדף דאָס קינד האַלטען דאָס קעפּעל אויף אַ זייט און שרייען? מאכט ער צו מיר: ווי באַלד איהר האָט געהאָט אין שטוב ארבעס, האָט זיך אייער קינד מסתמא געשפּיעלט מיט'ן ארבעס רויערהייד אזוי לאַנג, ביז ער האָט אויף קאָטאָווע אריינגעלעגט זיך איין ארבעסעל אין אויהער אריין, האָט דאָס ארבעסעל אָנגעהויבען ביי'ם קינד אין אויהער צו שפּראָצען און צו וואכסען... בקיצור, ער האָט געבראכט צו טראָגען אַ גאנצע מאשין, אָפּגעמוטשעט דאָס קינד נעבאָך אַ האַלבע שעה און האָט ארויסגענומען פונ'ם אויהער אַ גאנצע זשמעני מיט ארבעס! נא דיר נאָך, טאָמער איז קאָרג! די גאנצע וועלט פּרעסט ארבעס

צעזעצטערהייד — און גאָר ניט, און ביי מיר בעדאַרף זיין מיט נסים, ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבן: „א שלים־מזל פאַלט אויף גראָז און צעשלאָגט זיך די נאָז"... לכן, בעלי היקר, וואָס טויג דיר די הלוואות, האָבען צו טהון מיט בארדיטשעווער שווינדלערס, אָנ־זעצערס, — נעם צענויף בעפער די עטליכע קערבלעך און קום צו פאָהרען אהיים, וועסט נעפינען דאָ אויך א נעשעפט, ווי זאָגט די מאַמע: „פאַר געלד קריגט מען אלץ, חוץ קדחת"... ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

ווייסט דו, וואָס איך וועל דיך בעטען, מענדעל? שרייב מיר נישט פון דיינע יעהופעצער שארלאטאנעס מיט זייערע קעפסווויי־בער — איך וויל נישט האָרכען זייער טרפה'נעם נאָמען אפילו. לאָזען זיי דיר דאָרטען ברענען אויפ'ן פייער! הער בעסער, וואָס ביי אונז האָט זיך פערלאָפען פאַר א מעשה: לוי משה־מענדי'ס זוהנדעלע, „באָריש" רופט מען איהם, נאָכ'ן זיידען רב בערישעל עליו השאָלעכץ, א טייערער שייגעץ, ער מעג זיין די כפרה פאַר אונזער משה־הערשעלי'ן אלע מינוט, איז זיך מיישב יענע וואָך און קומט אריין מיט צוויי שמשים צו ליבע משה־מרדכי'ס אין קלייט אריין און רופט זיך אָן צו ליבע'ס טעכטערעל פייגעלע'ן („פאַניטש־קע" האָט זי זיך נאָר א נאָמען געגעבען!): „פאַניטשקע, נשמה מיינע, וויזי נאָר אהער א פינגער!" נעהט פאַניטשקע און וווייזט א פינגער. נעמט ער און טהוט איהר אָן א פינגערעל און רופט זיך אָן צו די שמשים: „זייט עדות, רבותים, אז איך האָב זי מקדש געווען כדת משה וישראל!" איז געוואָרען א גוואַלד, א ליארעם, א געפילדער. ליבע איז געפאַלען חלשות, די נאָנצע שטאָרט איז זיך צענויפגעלאָפען אויף זייער בייז וואונדער. עס האָבען זיך אריינגעכישט מענשען, מע איז געלאָפען צום רב. זאָגט דער רב, ער מוז איהר געבען א גט! זאָגט אָבער פאַניטשקע, אז זי וויל ניט קיין גט, זי איז אין איהם פערקאָכעט שוין פון לאָנג,

א בייז פערליאפעניש ביי זיי, איין אפנערערטע זאך נאך פון אמאל — וואס זאגסט דו אויף איהר טאטען? זאל ניט זיין מיינע צרות אויף זייער קאפ?

VII.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינס פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דאס געלד־געשעפט איז א קבצנ'י־שער עסק. הלוואה איז אפילו נישקשה, נאר וואס דען? אז נאט העלפט מיט אייגען געלד, נישט מיט פרעמדס; מע לויפט און מע לויפט — און ס'איז ארויסגעווארפען! אז אך און וועה איז שוין דעם, וואס בעדארף אנקומען צו דער לאסקע פון די היגע בעלי־הלוואות, די אלע באדיטשעווער, די וויניצער און די שפאלער פריצענטניקעס, וואס וואכסען אהן רעגען, ווי קראפיווע... און אפילו די גרויסע שוין, כלומר'שט די באנקירען, — איידער אנ־קומען צו זיי, איז אויך גלייכער שוין זיצען אין הערהיים און שניי־דען „קאמפאנעס"... הכלל, איך האב א שפיי געטהאן אויף דעם געלד־געשעפט און האב מיך געמומען צו הייזער. וואס עפיס צו הייזער? ווייל דא, אין יעהופעץ, איז היינט געווארען א נייע שפענגלאציע — הייזער. דו קעהרסט אוודאי מיינען, אז אין יע־הופעץ קויפט מען א שטוב, אזוי ווי ביי אייך אין כתריעלעווקע? האסט דו א טעות. דא אין יעהופעץ, אז מע קויפט א שטוב, טראגט מען זי באלד אוועק אין באנק און מע נעמט אויף איהר געלד; נאכ־דעם פערזעצט מען זי און מע נעמט נאך א מאל געלד; נאכדעם

פערדינגט מען די דירות און מע נעמט וויעדער א מאל נעלד. הכלל, מע קויפט א שטוב אהן א גראשען נעלד און מע ווערד למזל א בעל־הבית. וועסט דו דאך פרעגען: ווי באלד אזוי, קאן דאך איטליכער האבען א שטוב? איז דער תירוץ: וואו נעמט מען איין אדערויף?... אוודאי וועט נאט העלפט מיר, איך פיהר־אויס דאס געשעפט, וואס איך דרעה מיך אצינד (איך האלט איצט ביי מאכען א פאר הייזלעך), קויף איך מיר דעמאלט אליין א הייזעל (אויף דיין נאמען) פאר א קערבעל צוואנציג טויזענד, און וועל נישט אריינלעגען קיין דריי צעבראכענע גראשענס, וואורום אט האסט דו דעם חשבון אויבען־אויף: פופצעהן טויזענד גיט מיר ארויס די באנק, זעכס טויזענד נעם איך ארויס פון דער צווייטער זאקלאדנע, בליבט מיר נישט איבער קיין טויזענד קערבלעך אין קעשעני? האב איך שוין צו־שטייער אויף הוצאות אויך! היינט וואו איז דירה־גלעד און שאר ירקות? פון וואנען דען, מיינסט דו, וואכסט מען אויס א גביר אין יהופען? און מחמת איך בין פער־נומען און איך האב קיין צייט ניט, מאך איך דאס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען ברענף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאז נאט גבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדערלעך און איטליכען בעזונדער נאר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. וואס דו בעשרייבסט מיר די מעשה מיט לוי משה־מענדי'ס זוהנדעל, וואס ער האט מקדש נעווען ליבע'ס טאכטער, איז דאס ביי מיר פון די קליינע חידושים. דא אין יהופען איז מען זיך נוהג נאר מיט פערליעבעניש; חתן־כלה מוזען פיהרען פריהער א פערליעבעניש, אנדערש איז דער שדוך קיין שדוך ניט. דא טרעפט זיך אפט־מאל, אז א מאן וואלט־אוועק א ווייב און פערליעבט זיך אין יענעמ'ס ווייב, אדער א ווייב וואלט־אוועק איהר מאן און פערליעבט זיך אין יענער'ס

מאן, און דאָס ווייב פון יענעם מאן פערליעבט זיך אין יענער׳ס ווייב׳ס מאנ׳ס ווייב, איך מיין, אין יענעמ׳ס ווייב׳ס מאן — מע פערבייט זיך מיט די יוצרות, שלי שלך ושלך שלי... ס׳איז ניט כתריליעווקע, ס׳איז יהופּעץ...

הנ"ל.

VIII.

שיינה־שיינדע פון כתריפעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדע איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדע נ"י.

ערשט ענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעבטען נעזונד, נעב גאט דאס נעמליבע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, ווען איז דאס געהערט נע־ווארען אויף דער וועלט, אז א יונגערמאן זאל נעמען און אוועק־וואַרפען ווייב און קינדער, שוועד און שוויעגער, און אוועקלאזען זיך אין א פרעמדער שטאדט און פערנעמען זיך אלע מאל מיט איין אנדער נעשעפט: אט איז ער א צוקער־מאכער, אט איז ער א בעל־הלוואה, און אט ווערד ער נאר א בעל־הבית פון איין איינע־נעם מויער אין יעהופעץ אהן א גראשען נעלד!? ס'איז מאקי כדאי, כלעבען! איידער צו האבען א שטוב און זיין אויף איהר שולדיג מעהר ווייפיעל זי איז ווערטה, איז נלייכער זי זאל פריהער פערברענט און פער'שרפה'ט ווערען אינאיינעם מיט אלע הייזער אין יעהופעץ. א גליק ווען מיך טרעפען, אז ער ווען מאכען א נעשעפט און ווען פערדיענען נעלד, ווען ער מיר קויפען א הייזעל אויף מיין נאמען. וואס טויג מיר הייזלעך? דו שיק מיר בעסער נעלד, וועל איך מיר שוין נעפינען וואס צו קויפען, ווי זאגט די מאמע זאל נעזונד זיין: „נעב מיר נאר אהער דאס ברויט, א מעסער וועל איך מיר אליין נעפינען"... עס איז נאר איין אנשיקענעניש, א גוט אויג אויף מיר — און נענוג! דאכט זיך, איך וויים, איך בין אויך אוא אידישע טאכטער, ווי בליומע־זלאטע, און אזוי שען

אויך ווי זיי, און אזוי קלוג און ציקאַווע ווי זי אַוודאי, — פּאַר וואָס זשע, גוואַלד, פּאַר וואָס קומט דאָס מיר, אז איך זאָל האָבען אזא וויסט פּינסטער מזל, און בליומע־זלאָטע זאָל ווערען וואָס א טאָג גרעבער ווי לענגער, איינגעראַטן און אויסגעריווערט זאָל זי ווערען, ליעבער גאָט! נאָר צוריק שמועסענדיג, וואָס האָב איך, איינענט־ליך, צו בליומע־זלאָטע'ן? אויף מיין ערד געהט זי נישט ארום? לאָז זי זיין נעזונד און שטאַרק און זיך עלטערען מיט איהר נחמיה'ן, און מיר לאָז נאָט העלפען אין מיין שטייגער. ווי זאָגט די מאַמע: „בעסער זיך נעזונד נישן, אַיידער יענעם נעשאַלטען"... נישמעהר, ס'איז מיר נאָר א וועהטיג צו זעהן ביי לייטען, ווי מע לעבט און ווי מע טהוט זיך אָן, און איך בעדאַרף זיצען אַיין אַלמנה חיה און ארויסקוקען אויף מיין שענעם ברויטנעבער, טאַמער וועט איהם דאָרט טרעפען דאָס גליק: א גלח וועט פערלירען און ער וועט געפינען, וועט ער מיר מויערען א מויער אין יעהופּעץ! נישט דערהאַרעט וועט דאָס נאָך יעהופּעץ, איך זאָל מיך צוליעב דיינע שענע לייט, וואָס בייטען זיך מיט די וועיבער, מפקיר זיין און אַוועקלאָזען זיך צו דיר אהינצוצו, אראַפּוואַרפען פון זיך דעם פּאַריק און ווערען ביי דיר א קעפּסווייב, — דעם קאָפּ זאָלען זיי ברעבען, רבונו של עולם, אויפ'ן גלייכען וועג, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת נעטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

„מע בעדאַרף ניט זיין שען, זאָגט די מאַמע, מע בעדאַרף ניט זיין קלוג, מע בעדאַרף נאָר האָבען מזל". נעם, אשטיינער, מיין נחמיה־בריינדלען און נעם רחל דער מוהמע דבורה'ס. די איז שען, ווי די זון אים תמוז, און יענע איז זויער, ווי עסיג. זיצט נחמת־בריינדעל נעבאַך א מיידעל, און רחל האָם חתונה און נעמט א חתן, עפּיס א שלים־מזל פון יאַמפּעלע, און דוקא א פיינעם, איין עהרליכען, א שטילען, דאָס הייסט, נארעשטוואָטע, נאָר פון א גרוי־

סען יחוס. ער האָט, זאָגט מען, אַ שוועסטער אַ משומדת. דער חסרון, וואָס ער איז אַביכעל נישט קיין נעזונדער, האָט ער אָבער קיין מורא ניט פֿאַר'ן פֿריזיוו. אַ פֿערנעניגען אָנצוקוקען אָט דאָס פּאָרעל! זי מיינט, ס'איז נישטאָ קיין קליגערס, און ער מיינט, אַז ס'איז נישטאָ קיין שענערס, ווי זאָגט די מאַמע: „נישט דאָס איז ליעב וואָס ס'איז שטיין, נאָר דאָס איז שען וואָס ס'איז ליעב"...

IX.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפען, מע זאָל תמיד האָרכען איינס פון אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ושנית זיי וויסען, אז דאָס נעשעפט פון הייזער איז בלאָטע. איך האָב מיך בעצייטענס א נעם נעטהאָן צו אַנדערע מסחרים, צו „אימיגיעס" (גיטער). אימיגיעס — דאָס איז נאָר איין אַנדער מין מכחר! ראשית, בעדאַרף מען דערצו נישט רייסען קיין שטיוועל; מע שרייבט אריין א בריוועל, מע שיקט אַוועק איין „אָפּיס", יענער פּאָהרט זיך דורך, קוקט־אָן די ערד — און עס ווערד מיט גאָט'ס הילף א נעשעפט. און והשנית האַנדעלט מען ניט מיט זילדענס, מיט קיין קבצנים; מע האָט צו טהון מיט פּריצים, פּאָמעשטשיקעס, פּירשטען, גראָפען. וועסט דו דאָך מיך פּרענען: ווי קום איך צו גראָפען? איז דרינען א נאַנצע מעשה! אזוי ווי דו ווייסט דאָך, אז איך טאָר ניט זיין היע... און עס טרעפט זיך, אז פּאָליציע קומט אמאָל ביי־נאַכט אויף דער אכסניא בודק חמץ זיין, ניט אונז די בעל־הבית'טע פריהער א ידיעה, בכדי מיר זאָלען זיך בעצייטענס צענעהן, ווי זאָלץ אין וואַכער, דער קיין בויבעריק, דער אויף דער דעמיעוווקע, און דער אויף דער סלאָבאָדקע... נאָר א מאָל טרעפט זיך, אז די בעל־הבית'טע אַליין ווייסט אויך ניט, וועז עס וועט זיין די בהלה, איז דעמאָלט זעהר ניט גוט! יענע

וואָך לינען מיר אַזוי אַלע אורחים און שלאָפען, דערווייל האָרכען מיר, מע קלאָפט. שפרינגט אַראָפ די בעל־הבית׳טע אין איין צי־טערניש און רופט זיך אָן צו אונז: „יהודים בלא, קריכט אין שטרוי!" — איז נעווארען א שפרינגעריי מיט א בעהאלטעריי: וואר אין קעלער, און איך — אויף מיין אלט אָרט, אויפ׳ן בוידעם, און באלד נאָך מיר נאָך אייניער, א אידעל פון קאמעניץ. לינענדיג אזוי אין געהאקטע וואונדען אויפ׳ן בוידעם, הער איך, ווי דאָס אידעל נעבאָך קרעכצט. — וואָס קרעכצט איהר? — פרעג איך איהם שטילערהייד. „אז אָך און וועה איז צו מיר, זאָגט ער, מיינע פאָפיערען האָב איך געלאָזט צוקאָפענס! איך האָב מורא פאר מיינע פאָפיערען!" — וואָס פאר פאָפיערען? — מאָך איך צו איהם. „אוי, מאכט ער, זעהר נויטיגע פאָפיערען! טרעפען אָן בלי נוזמא אפשר א האלבען מיליאָן!" איך האָב דערהערט א האלבען מיליאָן, האָב איך מיך שטילערהייד צוגערוקט צו מיין אידעל און פרעג איהם: ווי קומט צו אייך אזוי פיעל פאָפיערען און וואָס איז דאָס פאר א מין פאָפיערען? „ס׳איז אימעניעס, מאכט ער צו מיר, איך האָב איכעניעס אין וואהלינער גובערניע, גרויסע אימעניעס, מיט די בעסטע רעמאנענטען, פערד און אָכסען און שאף אָהן א שיעור, מיט וואכערמיהלען, מיט גוראלניעס, מיט הויפען שארפע, אויסגעצייכענטע גערטנער, מיט אלדאָם גומס!" דערהערט אזעלכע דבורים, רוק איך מיך צו מיין אידעל נאָך נעהענטער: ווי קומט צו אייך אזוי פיעל אימעניעס מיט אזא גומס? „די אימעניעס, מאכט ער צו מיר, זענען נישט אויף מיין מיסט געוואכסען געווארען; די אימעניעס זענען פריצישע אי־מעניעס, נאָר איך האָב זיי אויף דער האנה, דאָס הייסט, איך בין פון זיי דער פערקויפער, דערויף מאקי בין איך נעקומען אהער צו פאָהרען, געבראכט מיט זיך אלע פאָפיערען, די אָפיסען פון זיי. ווי מיינט איהר, איך וועל חלילה ניט האָבען קיין שאדען?" — חם ושלום, זאָג איך, וואר דאָרף דאָס פרעמדס? דער אויבער־שטער זאָל העלפען, מע זאָל חלילה ניט פערקריכען, זאָג איך, אהער

צו אונז אויפ'ן בוידעם. און דערווייל טהו איך איהם א טאפ פון יענער זייט: — נו, האָט איהר עפּעס נעמאכט היע מיט אייערע אימעניעס? „ניין, מאכט ער, לעת־עתה נאָך נאָרניט. איך האָב מורא פאר די היגע מעקלערס. זיי זענען, זאגט מען, נרויסע לינ־נערס, האָבען ניט אין זיך קיין וואָהר וואָרט! אפשר ווייסט איהר א מעקלער פון אימעניעס, נאָר א רעכטער מעקלער זאל זיין, דער עיקר איין עהרליכער, ניט קיין לינענער?" — אָך, זאג איך, מיט'ן נרעסטען כבוד! איך אליין, זאג איך, בין א מעקלער פון אימע־ניעס, דאָם הייסט, זאג איך, קיין אימעניעס האָב איך נאָך אויף מיין לעבען ניט אויסנעמעקלט, נאָר נאָרניט, זאג איך, הלואי זאל נאָט צושיקען א קונה, איז קיין מלאכה ניט צו מאכען א אימעניע אויך. „איך זעה, כאכט ער צו מיר, אז איך האָב צו טהון מיט איין אכת'ען כענשען און מיט איין עהרליכען מאן, ניט זשע מיר די האנד תקיעת־כף, אז צווישען אונז וועט דאָם בלייבען, וועל איך אייך איבערנעבען אלסדינג, וואו די אימעניעס מיינע ליגען, און וואָם ביי מיר נעפינט זיך". הקיצור, מיר האָבען מיט נאָט'ס הילף נעמאכט א נעשעפט, דאָם הייסט, מיר האָבען נעשלאָסען שותפות אויף אלע נעשעפטען: ער לענט ארויין אין שותפות אלע זיינע אימעניעס, און איך לעג ארויין מיינע קונים. נאָר מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאך איך דאָם בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז נאָט נעבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. נרים די קינדער זאלען לעבען און איטליכען בע־זונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם - מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. די בהלה, וואָם ס'איז נעווען אויף דער אכסניא, איז נעווען איין אומזיסטע בהלה. דאָם האָט אייגער עפּעס א שכן על־פי טעות נעקלאפט צו אונז אין פענסטער, און

מיר זענען זיך אומזיסט צעלאָפען. נאָר דאָ זעהט מען ארויס, ווי אזוי דער אויבערשטער פיהרט, אזוי איז גוט. למשל, ווען דער שכן זאָל ניט נעווען קלאָפען אין פענסטער, וואָלט ניט נעווען קיין בהלה, און איך וואָלט ניט נעווען אויפ'ן בוידעם, און וואָלט מיך ניט בעקענט מיט דעם קאָמעניצער איה, און וואָלט ניט נעווארפט פון קיין אימעניעם און פון קיין גראָפען. עס פעהלט איצט נאָר איין שטיקעלע הצלחה!

ה נ"ל.

X.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האָב בעקומען א הוסט, אויף דיינע יעהופעצער „מאדאמען" געזאָגט געווארען. איך טרינק שוין ציעגען־מילך, איך בין שוין געווען ביי'ם דאקטאָר אויך. אין די פאָר יאָהר האָבען די דאקטוירים ביי מיר אויסגעצאפט געלד, זיי מעגען דאָס אויסקרענקען מיט דער אפטייק אינאיינעם! א שטיקעל גליק, וואָס עם האָט זיך געעפענט ביי אונז נאָך איין אפטייק, און מע קאָן זיך דינגען! מזל טוב דיר מיט דיין נייעם מסחר, מיט די אימעניעם און מיט די נראפען! בראָש וואַרפט ער זיך מיט געשעפטען, אלע טאָג א נייעם. נענוג וואָס ער איז אזא בריה און אזא גרויסער מוצלח, פערעבענדיוועט ער נאָך און זוכט חסרונות, ווי זאָגט די מאמע: „אז דאָס מיידעל קאָן ניט טאנצען, זאָגט זי — די כלי־זמר קאָנען ניט שפיעלען"... איך האָב מורא, מענדעל, דו וועכט אזוי לאנג פרובען מיט געשעפטען, ביז דו וועסט אנהויבען ארומטראָגען שוועבעלעך צו פערקויפען, אזוי ווי נעצעל דער מוהיל סאָסי'ס, וואָס האָט זיך אוועקגעלאָזט קיין אמעריקע, געמיינט, אז דארט חאפט מען דעם קאָטער, צום סוף שרייבט ער היינט אזעלכע בריוולעך, אז אפילו א שטיין קאָן דאָס ריהרען. ער שרייבט, אז דארט, אין אמעריקע, מוז יעדער איינציגער אר־

בייטען מיט דער נשמה, אלא ניט — מעג ער געשיוואַרען ווערען פאר הונגער, וועט איהם קיינער ניט געבען קיין שטיקעל ברויט. א שען לאנד, ברענען זאל דאס מיט דיין יעהופּעין אויף אין פּייער! א מצוה אויף אייך א נרויסע, ווי זאגט די מאמע: „אז מע האט ברויט, זאל זיך ניט גלוסטען קיין צוקערלעקאך"... הלואי זאל גאט א גם טהון, איך זאל האבש ניט הערען פון דיר אין גיבען וואס מע הערט פון געצעל דער מוחמע כאבי'ס, און נאך מיט מעהר פרישקייט, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

„הימעל און ערד, זאגט די מאמע, האבען געשיוואַרען, אז קיין פערפאלענע זאך זאל ניט כיעהר זיין אויף דער וועלט!" ס'איז אראפּגעקומען צו אונז א טשינאוניק פון דער גיבערניע און זוכט און נישטערט, ער וויל זיך דערגרונטעמען, וואו איז אהינגעקומען דאס געלה, וואס כשהמרדכי האט אכצעפּטירט אויף עילמות? שקצים האבען נע'מכר'ט, אז דאס געלה איז געבליבען בי'ם גבית, און דער גביר ווייזט א חשבון, אז כ'איז שווער! וואהין איז דאס שווער? מיט'ן ווינט און מיט'ן רויך... הלואי ער זאל האבש האבען אויף זיך ריסטאנכקי ראטע, ליעבער גאט!...

XI.

מכתם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מיט זאל תמיד הארבען איינם פון'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז איך האב איטעניעם אויף אריבער א מיליאן. איך האב אויסכע איטעניעם, וואם זענען א חריפות, מע זהטט דאם גארניט! וועסט דו דאך מיך פרעגען: ווי קומט צו מיר אזא גוטס? וועסט דו הערען: אז איך בין ארויסגעקומען אויף דער בערזע מיט מיין שותף פון קאטענין און האב אויסגעפויקט, אז איך האב צו פערקויפען איטעניעם, האבען זיך א שאט געטהאן מעקלערם, וואם האבען אויך איטעניעם צו פערקויפען, און מיר האבען געמאכט א געשעפט, היינו: מיר האבען געביטען איטעניעם אויף איטעניעם, דאם הייסט, מיר האבען זיי נעגעבען „אפיסען" פון אונזערע איטעניעם, און זיי האבען אונז נעגעבען „אפיסען" פון זייערע איטעניעם. איז דאך מכהנפשך: וועלען מיר מאבען זייערע איטעניעם, וועלען מיר דאך אוודאי פערדינענן געלד; וועלען זיי מאבען אונזערע איטעניעם, וועלען מיר וויידער פערדינענן געלד, — סאי ווי סאי דערלענגען וועלען מיר שוין ניט! הכלל, איך האב מיך אריינגעפאפט אין דער חברה מעקלערם און בין געוואָרען מיט נאט'ם הילף א מעקלער צווישען די גרויסע, און איך זיץ שוין אינווענינ ביי „סעמעדעני'ן", ווי אלע, ארום די וויסע מירמעלשטיינערנע טישלער, ווי אין אדעס, און איך טרינק קאוואע מיט פוטערגעבעקס,

אזוי איז דאָ דער מנהג, אלא ניט, נעהט־צו א מענש און טרייבט ארויס. דאָ ביי „סעמעדעני'ן" איז די רעכטע בערזע. עס קומען זיך צענויף אהער די גאנצע וועלט מיט מעקלערס. עס איז דאָ שטענדיג א געשריי, א טומעל, א הו־הא, ווי להבדיל אין שוהל: אלע רעדען, לאכען, מאכען מיט די הענד. אמאל קריענט מען זיך, מע אמפערט זיך און נאכדעם לאדט מען זיך, מחמת ביי'ם טיילען זיך מיט „קארטאזש" איז תמיד פארהאן טענות מיט פרעטענציעס, מיט פערלאזענישען, מיט קללות, מיט פיינען, מיט פעטש, און איך בין אויך בתוכם. און מחמת איך בין פערנומען און האב קיין צייט ניט, מאך איך דאָם בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען ברירה וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאז גאָט געבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדער זאלען נעזונד זיין, און שווער און שוויענער, איטליכען בעזונדער נאָר פריינדליך.

כמני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. איין אימעניע האָב איך אין וואהלינער נובערניע מיט א פאלאץ. איז דארטען פארהאן זעכס און זעכציג חדרים, וואָם די וועגן מיט דער כטעלי מיט די בריקען זענען בסך־הכל דורכאוים פון שפיענעל־גלאז, מיט א נארטען, וואָם וועדד אנגערופען „האנדזשיריי", און וואָם זומער און ווינטער וואכטען דארטען לימענעם מיט פאמראנצען, היינט די פערד מיט די קארעטעס, וואָם דארט נעפינט זיך, נעמט אפ איין אויג, — און דאָם אלסדינג פערקויפט זיך בחצי חנם! וועו נאָט ברוך־הוא שיקט מיר צו דעם רעכטען קונה, וועו וואלט צו מיר דעמאלט נעווען גלייך? ס'איז נאָר איין שטיקעל חסרון, וואָם די מעקלערס פון אימעניעם זענען, צום מיינסטען, נעחאפט אויף דער צונג, דאָם הייסט, זיי האבען ליעב אמאל מגזם זיין דעם עסק. נאָר וואָם זאל מען טהון? פון פרנסה וועגען מוז מען א מאל זאגען א ליגען אויך!...

ה ג"ל.

XII.

שיינהשיינדעל פון כתריעלעווסקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, נעב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך שפיי שוין מיט בלוט פון דיינע שענע בריוולעך! ס'איז מיר א חרפה א בושה צו ווייזען אפילו עמיצען וואס דו שרייבסט מיר, ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „דער נרעסטער וועהטיג איז דער, וואס מע קאן איהם נישט ארויסרעדען"... וואס איז דאס פאר איין עובדא, פרעג איך דיך, זיצען נאנצע טעג ביי סימע־דינה'ן (וועך איז זי אָט די סימע־דינה, צו אלדי שווארצע יאָהר? ביי אונז איז געווען אמאל סימע־דינה די רופא'טע, איז זי שוין לאנג אויף דער אמת'ער וועלט!) און טרינקען קאווע מיט פוטערנעבעקסלעך אין מיטען מיטוואָך שבת־צו־נאכטס? א גרולה אויף איהם, ער האָט „זשעמעניעס" אויף צו פערקויפען מיט זעכס און זעכציג חדרים, זעכס און זעכציג מכות זאל זיך זעצען מיינע שונאים אויף דער צונג! וואָרום וואס נעהט איהם אן, אשטייגער, דאָרטען אין יעהופעץ, וואס איך האָב דאָ צו טהון טאָג ווי נאכט מיט זיינע קינדער? אָט האָט זיך ערשט נעכטען לאה'ניו, מיר זאל זיין פאר איהר, צעשלאָגען מיט משה־הערשעלי'ן, לעבען זאל ער, האָט זי איהם דערלאנגט מיט א גאפעל אין פנים אריין, א גליק וואס ניט אין אויג! נאָר וואס העלפט מיר דאס רערען מיינס, אז ס'איז אין איין אויהער אריין, פונ'ם

אנדערען ארוים? אזא רציחה! איך שרייב און שרייב, איך וועל צעזעצט שרייבענדיג, און ער זיצט זיך אין נעהאקטע וואונדען אין יעהופּעץ און טרינקט קאווע, און קוקט ווי מעקלערס פּאטשען זיך אויף דער בערזע! הלואי זאל טאקי עמיצען נאָט נעבען א זינען, ער זאל זיך מיט דיר אָפּרעכענען, ווי דו ביזט וועלטה, וואָלסט דו אפשר קלינגער געוואָרען, ווי עס ווינשט דיר פּיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

מענסט זיך איבערנעמען, מענדעל, מיט דיינע „כטעקראטען", אזא יאָהר אויף זיי! זאָלסט הערען, וואָס כע טהוט זיך ביי אונז אין שטאָדט מיט אונזערע צוויי יונגע דאָקטוירים'לער, דאָקטאָר קובעבע און דאָקטאָר לאָקריץ. זיי רייכען זיך ווי די קעץ. דער דאָקטאָר קובעבע האָט זיך מיישב געווען און האָט אייניגעגעבען אויפ'ן דאָקטאָר לאָקריץ, אז דער דאָקטאָר לאָקריץ האָט גע'כט'ט א קינד... איז געגאַנגען דער דאָקטאָר לאָקריץ און האָט אייניגע־געבען אויפ'ן דאָקטאָר קובעבע, אז דער דאָקטאָר קובעבע האָט אינאיינעם מיט פייוועל דעם אָנעמט פערכטעכידט א טוידטען אין דער חברה „יאקער"... איז געגאַנגען דער דאָקטאָר קובעבע און האָט אייניגעגעבען אויפ'ן דאָקטאָר לאָקריץ, אז דער דאָקטאָר לאָק־ריץ — — — נאָר לאָזען זיי דיר זיין בייידע די כפּרה פּאָר מיר און פּאָר מיין משפּחה און פּאָר אלע מיינע ליעבע און פּאָר כל ישראל!

XIII.

סכתם־טענדע? פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדע? איז כתריעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדע? שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלים. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען אויפן כונ'ב אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

וחשובות זיי וויכטן, אז איך האָנדע? שוין אָצינד נאָר מיט וואָלד, וואָרום א איטעניע אַליין אָהן א וואָלד איז ווי א שטוב אָהן א קויטען. דאָר גאָנצער אינטיק פון יעדער אימעניע איז דער וואָלד. פון וועלדער זענען אידען גליקליך געווואָרען, געמאכט מיליאָנען! וועכט דו דאָך כיך נעמיס פרעגען: ווי קום איך צו וואָלד? הער ווי גאָט פיהרט: אז איך בין דא געווואָרען א מעקלער פון אימעניעס אין האָב מיך אָנגעהויבען רייבען אָרום מעקלערס, האָב איך אָנגעמאָכען נראָדע צו איינעם פון די גרויסע מעקלערס. פרענט ער מיך: „וואָס האָט איהר פאָר כהורה, אָט ווייזט?" גענה איך אין נעם אָרויס מיין פּעקעל מיט „אָפּיסען" פון אימעניעס אויף א מילקאָמ מיט זיעבענהונדערט טויזענד. רופט ער זיך אָן צו מיר: „האָס קיין פאָרציבעל ניט, וואָס איך וועל אייך זאָגען, אַלע אייערע אימעניעס זענען ניט ווערטה קיין דרוי שמעקטאָבעקע". פרעג איך איהם מכתמא — פאָר וואָס? מאכט ער צו מיר: „הערפאָר, ווייל ביי אייך זענען אַלע אימעניעס נאָקעטע אימעניעס, ערד און הימעל, און וויערער א מאָל ערד און הימעל, און אָבער א מאָל ערד און הימעל! וואו איז עפּים וואָלד? וואָס טויג מיר א אימעניע, אז

זי האָט ניט קיין וואלד?׳ וואָס שווייגט איהר? וואלד ניט מיר אהער, וואלד!!" בקיצור, איך האָב געמאכט א שוויג, וואָרום ס׳איז מיר נעווען א חרפה א בושה פאר זיך אליין, וואָס איך טראָג מיך אָרום מיט אזא מין סחורה, וואָס איז נאָר קיין סחורה ניט! — אז ס׳איז יא אזוי, רוף איך מיך אָן צו איהם, גיט זשע מיר עפּים א רעכטע אימעניע מיט א וואלד, איך האָב קונים. „אך, מאכט ער צו מיר, מיט׳ן גרעסטען כבוד! איך האָב. . ער, פון אייערטוועגען א וואלד — קיין בן־אָדם, זאָגט ער, איז דאָרט נאָך נישט געווען; ס׳איז דאָרטען, זאָגט ער, פאָרהאן בוימער מששת ימי בראשית, פון זינט די וועלט שטעהט, דעמבעם הויבט ביז דער חמארע, ארזי לבנון, פון אין זייט א באהן, פון דער אנ־דערער זייט א טייך. נאָר ווי אזוי מיינט איהר, זאָגט ער, א טייך? אָט איז דער וואלד און אָט איז דער טייך. א האק א בוים, א פּליוך אין וואסער!" — — — דערהערט אועלכע דבורים, בין איך באלד אוועק נאָכשמעקען א קונה אויף דעם דאָזיגען וואלד, און נאָט האָט מיר נעהאלפען, איך האָב געפאקט א קונה. אָננעשמעקט האָב איך איהם, געווויינטליך, דורך א מעקלער, און דער מעקלער — דורך נאָך א מעקלער; נאָר עם מאכט נישט אוים, לאָז נאָט געבען, דאָם געשעפט זאל זיין א געשעפט, וועט זיין געזונ פאר אלעמען. אז איך בין געקומען צום קונה און האָב איהם פאָרגעלעגט, אז איך האָב אזא און אזא וואלד מששת ימי בראשית, פון איין זייט א באהן, פון דער אנדערער זייט א טייך, א האק א בוים, א פּליוך אין וואסער, — איז איהם דאָם געשעפט באלד געפאלען געוואָרען; האָט ער מיך באלד א נעם געטהאן אויפ׳ן צימבאל און האָט מיך אָננעהויבען צו פערהערען אין הלכות וואלד: וויי אזוי הייסט דער וואלד, און וואו שטעהט ער, און וואָסערע בוימער וואכסען דאָרט, וויפיעל ארשין זענען זיי פון דער ערד, וויפיעל האלטען זיי די הויך און וויפיעל די ברייט, פון וואנען הויבען זיך אָן די צווייגען, וואָס פאר א קאָרע איז אויף זיי, און וויי אזוי געהען די סלאָיעס אינוועניג, און וויי אזוי פאהרט מען אהין, און וויי אזוי איז דער וועג, און צי

ס׳איז דאָרטען ווינטער שנייען?... הכלל, ער האָט מיך בעשאָטען מיט רער און כיך נישט געלאָזט אויסרעדען א וואָרט. ערשט אויפ׳ן סוף רופט ער זיך אָן צו מיר: „וואָס טויג אונז פוסטע דבורים? איהר ברענגט מיר בעסער איין אָפיס פונ׳ם וואָלד, וועלען מיר נאָכ־דעם רעדען". — צו וואָס טויג אייך, זאָג איך, אָפיסען? אמעהר, אָט טהו איך א שפרונג אויף איין פוס און ברענג אייך אהער צו פיהרען ד־ .וכר אליין, דעם בעל־הבית פונ׳ם וואָלד, איז דאָך בעסער פון טויזענד אָפיסען! הכלל, איך לויף אוועק צו מיין מוכר און האָפ איהם און ברענג איהם אריין גלייך צום קונה אין נומער אריין. מיין קונה מיט׳ן מוכר האָבען זיך דערזעהן, איז אויף זיי אָננעפאַלען א געלעכטער, איך האָב געמיינט, זיי וועלען ביידע דעם שלאָג בעקומען. „אָט דאָס איז אייער בעל־הבית פונ׳ם וואָלד?" מאכט צו מיר רער קונה. „אָט דאָס איז אייער קונה אויפ׳ן וואָלד?" מאכט צו מיר רער מוכר. אין דעם עפענט זיך די טהיר און עס קומען אריין נאָך צוויי אידען, ביידע פון שדה־לבן, און מע מאכט נישט קיין לאַנגע רבורים, מע בעלעגט דאָס טישעל, מע נעמט ארוים די קאָרטען און מע זעצט זיך אוועק אלע פיער מאכען איין „אָקע". און דאָס נעשעפט האָט מען געלאָזט אויף אם ירצה השם מאָרגען. און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אנדערען ברעף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. גרים שווער און שוויעגער, און די קינדער זאָלען לעבען, און איטלעכען בעזונדער גאָר פרייגדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

XIV.

שיינה־שיינדע פון כתריעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדע אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדע נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע נאָט צו דאנקען אין בעכטען געזונד, גאָט דאָם נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז מיין לעבען איז קיין לעבען ניט, ווי זאָגט די מאמע: „איידער אזוי צו פארהרגן, איז שוין גליכער נעהן צו פום"... איך קאָן מיר פארשטעלען, אז אך אזן אז ווּעה, ווער דיינע סוהרים זענען, אז מע קומט זיך צעמוּיִף רעדען פון א וואלד, וואָס טרעפט אָן „מילי מילי־אכען", וואַרפט מען אוועק האק און פאק און מע זעצט זיך אניידער אויף א גאנצער נאכט שפיעלען אין „אקע", עס זאָל אייך אזוי אקען אין קאָפ, ווי עס אקעט מיר אין הארצען, בשעת דער וויכטער פינכטערער הוסט קומט מיר אָן! ווּעה איז מיר, ווינד איז מיר, צו וואָס איך האָב מיך דערלעבט, אז מיין מאן, וואָס האָט קיינמאל ניט געווואוסט קיין צורה פון קיין קארט, זאָל ער אציינד רעדען פון קארטען! עס געהט דיר מעהר ניט אפ, מענ־שלעך, צי דיינע זיידענע קלייד־ער, אז דו אליין זאלסט נאָך ווערען א אדמ־יאושניק אויף דער עלטער! נא דיר גאָר וועלדער! ווי קומט דו צו וועלדער? האָבט דען נעזוהען אמאל, ווי א בוים וואכסט? ווי זאָגט די מאמע זאָל לעבען: „ווי קומט א רב האנדלען מיט חזירים?"... איך האָב מורא, אז פון דיינע וועלדער זאָל זיך ניט אויסלאָזען א בוידעם,

גלייך ווי פון אלע דיינע גילדענע געשעפטען, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

די גאנצע וועלט טראגט דיך אויפ'ן קאפ! יענע וואך איז זיך מיישב דיין קרובה קרייַנדעל, די כפרה זאל זי דיר זיין פאר מיר, און בעגענט זיך מיט דער כאטע מיינער אין מארק ביי די פיש און הויבט־אן מיך צו בעווייַנען און צו בעקלאגען, א מכה איהר א גרויסע! פאר וואס, זאגט זי, נעם איך ניט קיין גט ביי דיר, און איין עק לאז דאס האבען? כאהל דיר, זי האט זיך פון דער מאמע ניט געארט. די כאטע האט זיך הלילה כיט וועדטער, ווי זי קאן: „דארטען, וואו צווייַ זעכען אויף איין קישען, מאר זיך דער דריטער ניט מישען, און אייַדער א נייער שארבען, איז גלייכער איין אלטער כאפ... גוטע פרייַנד זעכען ווי קראפיוועי, וואכבען אהן רעגען... פאר וואס קוקסט דו בעבער ניט אויף א נעהענטערען?... איט־ליכער דערהערט, ווי יענער האט גענכבען קנאבעל... איין אכס האט א לאנגע צונג און קאן קיין שיפר ניט בלאיבען"... וכדומה אזעלבע וועדטלעך האט איהר די כאטע דערצעהלט אזוי לאנג, ביז קרייַנדעל איז אוועק, עס האט איהר אפגענומען דאס לשון.

XV.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעווקע.

לזונתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרכען איינס פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית זיי וויסען, אז פונ'ם וואַלד האָט זיך אויסגעלאָזט א סטעפ; ס'איז לאַדובים ולאַיער, ניט קיין וואַלד, ניט קיין בוימער, ניט קיין טייך, א נעכטינגער טאָג! אומזיסט געדולט א קאָפּ אי יענעם, אי זיך; אומזיסט געבראָכען פיס, נעריסען שטיוול. איך האָב ארויסגעזוכן, זוגתי היקרה, אז וועלדער איז ניט פאַר מיר, און מיט אזעלכע ליגנערס האַנדלען איז ניט פאַר מיין קאָפּ. זיי קאָנען דיר אויסטראַכטען אויפ'ן הימעל א יריד, און מע קאָן דורך זיי אין דער שאול תחתיה אַריין! וואָס זשע האָב איך נעטהאָן? האָב איך מיך בעצייטענס א נעם נעטהאָן צו איין אַנדער געשעפט, צו זאוואַדלעך (דאָס הייסט, פאַבריקען, וואָס מע מאַכט צוקער). דאָס איז היינט דאָס בעסטע פון אַלע געשעפטען; אידען קויפען זאוואַדען, און די מעקלערס פערדינענען געלד, זענען מאסף ממון! פארהאַן דאָ א מעקלער פון שדה־לבן, ער האָט זיך אריינגעהאַפּט צו די ראַדאַמישלער און מאַכט זיי אַלע וואָך א צוויי־דריי זאוואַדלער, חאפט א צהן־פופצהן טויזענד און פאַהרט אוועק אויף שבת אהיים! וואָס דאַרפסט דו מעהר — משרתים, פאַקטוירים זענען היינט געוואָרען מאַכערס פון זאוואַ־

דען, טראָגען נילדענע זייגערס, רעדען דייטש, האָבען שוין גאָר „מאָגען־קאַטאַר", שיקען זייערע ווייבער אין די בעדער אַריין, גע־ווארען מורא'דיגע סטיקראַטען! הכלל, איין געשעפט איז היינט געבליבען אין יעהופּעץ אויף דער בערזע — זאָוואָדען! אַלע מעק־לערס מאָבען זאָוואָדען, און איך אויך בתוכם. ווען דו דאָך מיסתמא ווילסען וויסען, ווי קום איך מיך צושלאָגען צו אַזא פונדא־מענטאַלנע געשעפט, ווּאָס איך וויים גאָר ניט מיט ווּאָס מע עסט דאָס? ווען דו האָרבען, ווי אַזוי גאָט פיהרט מיט א מענשען: שוין פון א צייט, אז איך האָב אויפגעהערט געהן צו סעמעדעני'ן (ניט, אַזוי ווי דו רופסט איהם, סימע־דינה! ס'איז גאָר א זכר, ניט קיין נקבה, און נאָך א רשע דערצו!). און אויפגעהערט צו גיהן האָב איך, ניט ווייל איך האָב מיך מיט איהם געקריגט, נאָר פשוט, ווייל ס'איז מיר נמאס געווארען די קאַווע מיט די בולקע־לעך, און אנב האָב איך טאַקי ניט ביי זיך קיין קליין־געלד, האָב איך מיך אָנגעהויבען ארומדרעהען נלייך מיט אַלע אידען אויף דער נאס. אַזוי לאַנג און אַזוי בריים, ביז איך האָב מיך בעקענט מיט איינעם א מעקלער פון זאָוואָדען, ווייזט אויס, א גאַנץ עהרליכער און האָט גרויס קענטשאַפט. ער קומט אריין, זאָגט ער, צו אַלע גרעכטע, אפילו צו די בראָצקיס. „פון וואַנען, מאָכט ער צו מיר, איז א איד?" — פון כתריליעווקע, זאָג איך. אַליין בין איך, היימט דאָס, א יאַמפּעליר, זאָג איך, א נכתב בין איך אין מאַזעפּעווקע, איין איידעם בין איך פון כתריליעווקע, און האַנדלען האַנדעל איך אין יעהופּעץ. „וואָס איז אַזעלכעס, מאָכט ער צו מיר, אָט דאָס כתריליעווקע, א דארף, צי א שטעדטעל?" — וואָס איז שייך, זאָג איך, א שטעדטעל? א גאַנצע שטאָדט! „מענען דאָרטען אידען וואָהנען?" — נאָך א מין מענען! „נו, און א טייך, מאָכט ער, איז ביי אייך פאַרהאַן?" — נאָך א מין טייך, זאָג איך, שטינקייל־אַ היימט דער טייך. „נו און פון א באָהן, מאָכט ער, איז עפּים ווייט?" — סך־הכל, זאָג איך, א ווערסט עטליכע און זיעבעציג. וואָס איז, זאָג איך, אַקענען וואָס פרעגט איהר דאָס? „ניט מיר,

מאכט ער צו מיר, די האַנד תּמיעת־כּף, אז צוויישען אונז וועט דאָס בלייבן; איך קאָן אײַך אַנזאָגן א בשורה, רב מנחם־מענדעל, אז מיר וועלען, אם ירצה השם, אין גיכען ביידע פערדיענען נעלה, און א סך, א פּוּלע היטער! כ'איז מיר נאָר־וואָס, זאָגט ער, צו־ריי־נגעפאַלען א מחשבה, וואָס טרעפט איין כּאָל אין הונדערט יאָר, היינו: כּפי אזוי ווי קונים אויף זאָוואָדען איז היינט באַהאַן קרוב, און קיין זאָוואָדען איז ניטא; וויפיעל כ'איז געווען זאָוואָדען האָבען דיא־אַבישלער אויכגעקויפט, אזן מיר ווייל מען נישט פערקויפען; נכן האָט זיך דער עולם א נעם געטהאָן צו בויען פרישע צאַפּעלדיגע זאָוואָדען, אזן כּחכּת אין די דערפער טאַרען דאָך קיין אידען ניט אַריין, נכן זוכט מען ערטער אויף זאָוואָדען נאָר אין די קליינע שטעדטלעך, דאָרטען, וואו אידען מעגען וואָהנען; היינט פערשטעהט איהר שוין, אז אייער כתריעווקע איז בעשאַפען געוואָרען משׁת ימי בראשית, אז ס'זאָל דאָרט זיין א זאָוואָדעל? און אזוי ווי איהר זעהט מיך, האָב איך נראָדע א קונה אויף צו בויען א זאָוואָדעל אויף א האַלבען מיליאָן קערבלעך, נאָר קיין אָרט איז ניטא: מע האָט פערהאַפּט אַלע ערטער! ווייכט איהר ניט, מאכט ער צו מיר, מיט וועכען רעדט מען, און צי קרינט מען דאָרט בורעקעס און א פּלאַץ אויף צו בויען א זאָוואָדעל?" — אָך, מאך איך, מיט'ן גרעסטען כבוד! איך האָב דאָרטען, זאָג איך, א ווייב ביז הונדערט צוואַנציג יאָהר, מיט שווער און שוויעגער, מיט א גאַנצער משפּחה. איך קאָן באַלד אַוועקשרייבען אהינצו א בריוועל, און איהר מעגט, זאָג איך, זיין זיכער, אז מע וועט מיר תיכף ומיד אָפּענטפערען מכל־דבר־שורש! נכן, זונתי היקרה, שרייב איך דיר וועגען דעם און בעט דיך טאקי, זאַלסט זיך זעהן מיט עוריאל דעם סטאַרעסטע און מיט מאָשקע דעם רויטען, ער רייבט זיך צוויישען פּריצים, נאָ ער אויסטאָפען ביי זיי, צי קאָן מען האָבען א פּלאַץ, און וויפיעל קאָן מען האָבען בורעקעס, און ווי טייער, און טאקי באַלד מיר אָפּענטפערען דורך א בריוועל, כי נחוץ מאד, מע קאָן דא, פערשטעהסט דו מיך, חאָפּען א גראָבס, טאקי א צעהן־פופצעהן

טויזענד! און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, כאָך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אַנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלכדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. גרים איטליכען בעזונדער נאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. איך האָב מיך צעפרעגט ביי מיין איצ־טיגען שותף, ווער איז דער קונה, און בין נעווָאָהר געוואָרען, אז דער קונה איז טאַקי אַיינער פון די ראַדאָמישלער, זעהר א הייסער קונה, מחמת די ראַדאָמישלער זענען אַלע זעהר הייסע קונים, ברע־נען צו זאַוואָרלעך, עס טעג זיין א ווינד־מיהל, אבי ס׳איז מיט א קוימען און כע פייפט! לכן האָף איך צו גאָט, אז דאָס געשעפט איז, אב ד׳כה השם, נעווים א געשעפט, און מיר ווילען מיט גאָט׳ס הילף נעווים פערריעזען נעלה, האָטש אפילו מיר זענען דערביי היבש עטוויבע שותפים. איך האָב מורא, אויב ניט א גאַנצער מנין. נאָר לאָז גאָט געבען, דאָס געשעפט זאָל נאָר זיין א גע־שעפט — דו ווייסט דאָך, אז איך בין ניט קיין אַץ להעשיר!

הנ"ל.

XVI.

שיינה־שיינדעל פון כתריעווקע צו איהר פאז מנחם־מענדעל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האָב דיין מגילה נעלייענט און געלייענט און האָב ניט פערשטאנען איין וואָרט, וואָס דו ווילסט! דו פרעגסט זיך נאָך, צי ס'איז דאָ פלאץ? שרייב איך דיר, אז אויף דעם נייעם בית־עולם איז פארהאן נענוג, עס וועט קלעקען פאר האלב יעהופעץ! און וואָס פרעגסט דו זיך אלץ נאָך אויף בורעקעס? פאר וואָס פרעגסט דו זיך שוין ניט אָן אין איין־וועגס אויף קרויט, אויף חריין און אויף פאבטערנאק? און דער טייך? אזא מזל אויף דיינע שותפים, וואָס פאר א וואסער ביי אונז איז! קומט ערב פסח, טרינקט מען יאשטשערקעס, און זומער וועדט דער טייך גרין ווי גראָז; איך וואלט וועלען, אז דיינע יעהופעצער פיינע בריות, וואָס האָבען צו טהון מיט די מאָנענס, זאלען פערזוכען אונזער וואסער ארום תמוז... ניין, מענדעל, לאָזען זיי דיר קרענקען דאָרטען אין יעהופעץ, מיר וועלען זיך שוין בעגעהן אזוי, אָהן זייערע זאוואָדלעך, ווי זאָגט די מאמע מיינע: „ראש־חודש אלול געהט אוועק, און בעל־הבית בלייבט בעל־הבית"... שלאָג דיר ארויס פון קאָפ די דאָזיגע אלע נארישקייטען, דו וועכט אזוי מאכען זאוואָדלעך, פונקט אזוי ווי דו האָסט נעמאכט וועלדער, אימעניעס, הייזער און צוקער! איך בין דיר ערב, אז אייד'ער דו

וועסט זיך אַרומקוקען, וועלען דיך דיינע שותפים בענעמען פון קאָפּ ביז פיס, וואָרום דו ביזט נעווען א שלימ־מזל און וועסט בלייבען א שלים־מזל, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה ־ ש י י נ ד ע ל.

יאָ, זאָג נאָר, מענדעל, וואָס איז דאָס פאַר א נייעס, וואָס מע דערצעהלט ביי אונז? מע זאָגט, אז דאָרט, אין יהופּעז, פער־שרייבט מען זיך שוין קיין ארץ־ישראל? ווער עס פערשרייבט זיך פערציג קאָפּיקעס, דער פּאָהרט. וואָס איז דאָס פאַר א מין? ביי אונז האָט מען שטאַרק אָנגעהויבען דערפון צו שמועסען; יוננע לייט קלויבען זיך צעטויף אַלע נאַכט ביי יוסיל משה־יאָסי'ס און מע רעדט פון ארץ־ישראל. — הכלל, עס טהוט זיך חושך, ווי זאָגט די מאַמע: „שוין לאַנג שטיל געווען!"...

XVII.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעלעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל *שתחי'* עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פון'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דער עסק פון זאוואָדען איז שטאַרק אָפּגעקיהלט געוואָרען. עס איז געקומען אויף זיי א קריזיס, כמש עס וואָלגערען זיך זאוואָדלעך אין גאַס, נישטאָ קיין קונים! דער עולם, פערשטעהסט דו מיך, האָט זיך אַנגענעכען כיט זאוואָדען, אַביסעל אַריבערגעהאַפּט די מאַס, געלד איז טייער און צוקער איז בזיל הזול, וואָרום מע האָט אַנגעמאַכט אזוי פיעל צוקער, אז ס'איז נישטאָ וואו זיך אהינצוטהון מיט איהם, חאַטש נעם וואַרף איהם ארויס! ס'איז אין דער ערד דאַס געשעפט, די זאוואָדטשיקעס שטאַרבען נאָך א גראָשען, די קאָפּיטאַליכטען האַלטען זיך איין און די מעקלערס געהען ארום בטל, אָהן א שטאָך ארבייט, און איך אויך בתוכם. מיינסט דו דאָך אוודאי, אז ס'איז עק וועלט? זאָלסט זיך נאָר נישט זאָרגען, זוגתי היקרה, נאָט איז נאָט און יעהופּעץ איז א שטאָרט. אזעלכע מענשלעך, ווי איך, ווערען חלילה נישט פער־פאַלען; אַדרבה, איך האָב ערשט א האָפענונג, אז היינט, אם ירצה השם, בעראַרף איך ערשט אויפקומען, וואָרום איך פיהר איצט אזא געשעפט, וואָס איך בעראַרף פערדיענען אויף מיין חלק כמעט

ביז א מאה אלף! דאָס געשעפט, וואָס איך פיהר, טרעפט אָן א צען מיליאָן, און אפשר נאָך מעהר פון צען מיליאָן, עס האָט נאָר ניט קיין שיעור און קיין ערך. ס'איז א סברא, אז נאָלר אליין זאָל דאָרטען זיין אין די אלפים; היינט וואו איז זילבער, וואו איז אייזען, וואו איז קופער, וואו איז בלייי, וואו איז קוועק־זילבער? פון ערדקויהלען און פון שטיינער רער איך שוין ניט! היינט געפינען זיך דאָרטען וועלדער מיט פעלדער מיט כל טוב — ס'איז, זאָגט מען, עפרות זהב, און ווילען ווי מען דערפאר סך־הכל דריטהאלבען מיליאָן, עס איז א מציאה פון א גנב! איין חסרון איז נאָר, וואָס ס'איז אביסעל צו ווייטליך, היינו, סע שטעקט אזש אין סימביר, און פאָהרען בעראָרף מען אהינצו אפשר דריי וואָכען כסדר, וואָרום אהין געהט נישט קיין באָהן. וועמען לעגט מען פיר אזא גרוים געשעפט? געווויינטליך, בראָצקי'ן! איז אָבער די צרה, ווי אזוי דערייזלאָגט מען זיך צו בראָצקי'ן אין דער קאנטאָר? ראשית חכמה, שטעהט ביי דער טהיר א שווייצער מיט קנעפ און קוקט אויף דער קאָפאָטע; ווי באלד איין אלטע קאָפאָטע, אזוי גיט מען איהר דעם וועג; און אז נאָט העלפט, מע קומט שוין איבער דעם שווייצער, שטעהט מען אָפ א שעה זעכס אויף די טרעפ און מע וואַרט, טאָמער וועט נאָט רחמנות האָבען, מע וועט דערזעהן בראָצקי'ן דורכגעהן, און אז מע דערלעבט איהם שוין יא צו זעהן געהן, פליהט ער פארבי פייל אויס'ן בויגען, און אויידער מע קוקט זיך אָרום, זיצט ער שוין אין דער קארעטע — און א גוטען טאָג מיט דער קאָפאָטע! קאָן מען ניט זיין אזוי גראָב און מע מוז קומען מאָרגען נאָך א מאָל. אויף מאָרגען איז וויעדער די אייגענע געשיכטע; א קלייניגקייט, א מענש האָט אזוי פיעל געשעפטען? מע קאָן ניט אזוי גיך זיך דערשלאָגען צו בראָצקי'ן! נאָר צו נאָט א האָפנונג, איך וועל מיך מסתמא א מאָל דערשלאָגען, און דעמאָלט וועט שוין זיין גימל! און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאָך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריוף וועל איך דיר אָרויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געזונט

בען מיט געזונד און מיט הצלחה. גריס די קינדער און אלעמען בע־
זונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. וואָס דו פרעגסט זיך נאָך אויף „ארץ־
ישראל", קאָהרסט דו אַוודאי מיינען „ציניזם"? דאָס איז זעהר א
הויבער ענין, חאָטש אין יעהופעץ אויף דער בערזע האַלט מען עפּים
נישט דערפון. איך בין געווען א פּאָר מאָל ביי די היגע „ציניסטען"
אויף די „זאָסערדאָניעס" און האָב געוואָלט וויסען, וואָס דאָס איז,
האָט מען אָבער אַלץ גערערט אויף רוסיש, און דוקא א סך גערעדט.
דאָכט זיך, וואָס וואָלט זיי געאָהרט, זיי זאָלען זיך דורכרעדען מיט
אידען אויף אידיש?... איך האָב אפילו א פּאָר מאָל א רעד געטהאָן
מיט מיינע חברה־לייט אויף דער בערזע וועגען דעם, האָבען זיי מיך
אויסגעלאַכט: „וויים איך וואָס? ציניזם! דאָקטאָר הערצעל!
אויך מיר א נעשעפט!"...

הנ"ל.

XVIII.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר פאָן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער גיט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז מיין ניטעל איז גע־בליבען איין אלמנה מיט זיבען קינדער יתומים, איינם קלענער פונ'ם אנדערען! נעשטאַרבען איז דער שוואָגער מיינער, מיר צו לענגערע יאָהר, פון א צאָהן, דאָס הייסט, אז מע וויל, איז ער אפילו תמיד געווען נישט קיין געזונדער; ער פלעגט, נישט פאר מיר נעדאכט, גאנץ אָפטליך אונטערהוסטען מיט בלוט. פון דעסטוועגען האָבען מיר נעכיינט, אז ער וועט זיך נאָך מוטשען. צום סוף נעהט ער און נעמט זיך ארויס א צאָהן ביי שמעלקע דעם רופא, לענט זיך אנידער און שטארבט אוועק. ווי זאָגט די מאָמע, איהר צו לענגערע יאָהר: „קיינער וויסט נישט, וועמענס מארגען עס איז"... און דערווייל נעבאָך גיטעל לעגט איין די וועלט, ס'איז איהרע טרערען גאָר נישט צו פערשרייבען! אוודאי וועט חלילה פערקעהרט, מיין שוועסטער, איהר צו לענגערע יאָהר, זאָל חס ושלום שטארבען, און זלמן־מאיר זאָל בלייבען איין אלמן, וואלט ער נעווים אזוי פיעל טרערען נישט פערנאָסען און וואלט מסתמא באלד נאָך שלשים געבראכט צו פיהרען פון בארדיטשעוו א שטיפ־מאמע פאר זיינע קינדער. איך זאָג דאָס טאקי אקעגען אלע מאנס־בילען, די כפרה מעגט איהר זיין פאר אייערע ווייבער. וואָרום וואו

איז דאָס געהערט נעווֿאָרען, אז א טאטע פון קינדער זאָל זיך אריינ־נעמען א משוגעת אין קאָפ אריין — מיליאָנען! א גליק האָט איהם געטראָפען: ער שטעהט ביי בראָצקי'ן ביי דער טהיר! איך האָב מורא, אז ווייטער פון דער טהיר וועסט דו נישט נעהן. איין עבירה די שטיווועל, כלעבען! אָט באָלד טאָפט בראָצקי ארויס די מיליאָנען און פליהט צוועק קיין סימביר — וואָס איז? מנחם־מענדל אליין האָט געהערט, אז דאָרטען ערניץ אין אלדי שווארצע יאָהר וואלנערט זיך גאָלד מיט קווערזילבער! ווי זאָגט די מאָמע מיינע: „א טויבער האָט געהערט, ווי א שטומער האָט דערצעהלט, אז א בלינדער האָט געזעהן, ווי א קרומער איז געלאָפען"... נאָר איך ווייס פריהער, אז אינ'ם גאָלדענעם געשעפט האָט זיך אויסגעלאָזט ווים שרייבען, אז פונ'ם גאָלדענעם געשעפט האָט זיך אויסגעלאָזט א בוידעם. עם וועט זיך אָבער געפינען א שלאָק מיט א נייעם חלום און וועט דיר דערצעהלען, אז א קוה איז געפלויגען איבער'ן דאָך און געלעגט איין איי, וועסט דו צעלאָזען די פאָלעס און וועסט וויעדער לויפען, ווי א משוגענער. דו זאָלסט אָבער נעמען אויפ'ן קאָפ, אז דו האָסט אין דער היים א ווייב ביז הונדערט און צוואַנ־ציג יאָהר מיט קליינע קינדער, וואָס קוקען אויף דיר ארוים, ווי אויף משיח'ן, וואָלט זיך דיר ניט גלוסטען ארומשלעפען זיך איבער פרעמדע הייזער און ארומטראָגען זיך מיט אזעלכע נאריישקייטען, וואָס עם שלאָגט צו דער גאָל הערענדיג! נאָך האָט דיך ניט אָנגע־לערנט יעהופעץ, ברענען זאָל דאָס אויפ'ן פייער, ווי עם ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת נעטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

א שענע מעשה, נאָר א קורצע: מאיר משולם'ס נעדענקסט דו? האָט ער א טאָכטער שפרינצעל, נעווען א נעזונדע מויד איין אייז־זערנע, שוין אפילו אביסעל איין איבערגעוואָכסענע, נאָר זעהר א נעראָטענע! האָט זיך צו איהר פערנאָדעט א מוכר־ספרים'ניק, וואָס

טראָגט אַרום איבער די הייזער מעשה־ביכלעך מיט ראָמאַנסען אויף פּראָקאָט. האָט זיך נעבאָך שפּרינצעל צוגעהאָפּט צו די דאָזיגע מעשה־ביכלעך און ראָמאַנסען, ווי צו עפּעס רעכטס, און זי האָט זיי דורכגעלייענט, זאָגט מען, א שטיקלעך הונדערט, און זי איז גע־ווָארען, ניט פּאַר מיר געדאַכט, עפּעס אַזוי ווי צעמישט; זי רעדט מיט א משונה־מאָדנע לשון, אלץ אזעלכע ווערטער, וואָס מע קאָן ניט פערשטעהן; זי זאָגט, אז מע רופט זי ניט שפּרינצעל, נאָר „בערטע", און זי קוקט אַרויס אלע מינוט, אלע רגע, אז אָט־אָט קומט עפּעס איינער, וואָס מע רופט איהם „לאָרד", איהר „בעשיצער", און גנבה'ט זי אַרויס דורך א פענסטער, און פערפיהרט זי ערגיץ אין אלדי שוואַרצע יאָהר אוש קיין לאָנדאָן, און פון לאָנדאָן קיין סטאַמבול... זאָל נישט קומען איין אויסהאָפּעניש אויף די פּוסטע קעפּ, וואָס טראַכטען אויס אזעלכע ווילדע זאכען, וואָס נישט גע־שטויגען, נישט געפּלויגען?...

XIX.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעווסק.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארבען איינס פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז מיר האבען א גרויסען גאט. הער א מעשה: אז איך האב אנגעהויבען ווערען איין אריינגעהער צו די בראצקים, בין איך געווארען א גרויסער חשוב אויף דער בערזע, און עס האבען זיך צו מיר אנגעהויבען צושאקערם מעקלערס פון דער וועלט מיט טויזענדער געשעפטען: הייזער און אימעניעס און וועל־דער און באהנען און פאראחדען און פאבריקעס אויף מיליאנען, און אלץ פון בראצקי'ס וועגען! צווישען די דאזיגע מעקלערס זע־גען פארהאן א פאר שותפים, ניט קיין הינע, איינער טראגט א טענ־דעווערענדע מיט א העננקאלנער, און דער אנדערער הייסט מיט א משונה מאדנע נאמען, וואס איך שעם זיך דיר איהם ארויסשרייי־בען... אט די צוויי מעקלערס האבען מיך געפאקט איינמאל בשעת איך בין געגאנגען פון בראצקי'ן, און טענדעווערענדע האט זיך אנ־גערופען צו מיר בזה הלשון: „הערט זשע אויס, רב מנחם מענדעל, וואס מיר ווילען אייך זאגען. די מעשה דערפון איז אזוי: מיר האבען נעהארכט, אז איהר דרעהט זיך דארט ארום די בראצקים, מהכתיתי, לאז אייך גאט העלפען, וואס האבען מיר צו אייך?" — אם כן, זאג איך, וואס זשע ווילט איהר? „וואס, זאגט ער, זאלען

מיר וועלען? מיר וויל־ען דאָס, וואָס יעדער מענטש וויל, מיר וויל־ען פערדיענען, מיר זענען אויך מענטשן, מיר האָבען אויך גע־שעפטען, א קשיא אויף א מעשה, אבי׳סע אין אייער זכות, אבי׳סע אין אונזער זכות, טאָמער וועלען מיר עפּעס מאַכען, וועלען מיר מא־כען אינאיינעם, עס וועט זיין „יחלוקו", ווינציגער פערדיענט, אבי פערדיענען, ווי זאָגט מען: פון א קריוודע קאָכט מען וועטשע־רע..." — על כל פּנים, זאָג איך, צו וואָס טויג אונז לאַנגע דבורים? זאָגט בעסער, וואָס האָט איהר? שעמט זיך ניט. „מיר האָבען, זאָגט ער, געשעפטען זעהר א סך מיט גאָט׳ס הילף. מיר האָבען קויהלען אין פּאָלטאַווער גובערניע, מיר האָבען אייזען אין קאַניעווער אר־יעזד, מיר האָבען א מיהל אין אָפּגעברענטע אין פּערעיאַסלאַוו, מיר האָבען מאַשינעס אויפּלכע גאָר נייע, א פּינסקער איד האָט זיי אויס־געטראַכט, היינט האָבען מיר א פּריץ, וואָס ווי־ל אויסבייטען א וואַלד אויף א „גוראַלנע", און א אידען האָבען מיר, וואָס ווי־ל קוי־פען א גרויס הויז אין יעהופּעץ אָהן געלד, היינט אימעניעם! וועל־דער! טאָמער האָט איהר קונים, וועלען מיר אייך געבען אימעניעם, אָדער טאָמער האָט איהר אימעניעם, וועלען מיר אייך געבען קונים". — ניין, זאָג איך, מיט קיין אימעניעם און וועלדער האָנ־דעל איך שוין מעהר ניט — איין עק! איך האָב מיך, זאָג איך, מיט אימעניעם שוין אָפּגעבריהט און האָב געגעבען זיך דאָס וואָרט, אז איך זאָל קיין איכעניעם מיט קיין וועלדער מעהר אין די הענד אַריין ניט נעמען! „עט, מאַכט צו מיר די טענדעווערענדע, אַלע געשעפטען זענען דען גלייך? אָט האָבען מיר איצט א אימעניע אויף קאַווקאַז, א אימעניע מיט נאַפּט, דאָס הייסט, אזא מין ערד, וואָס עס שפּריצט פון דאָרט נאַפּט, סע שפּריצט און סע שפּריצט און עס הערט נאָר ניט אויף צו שפּריצען! ס׳איז נאָר א סברה, אז די ערד קאָן דאָרט אַרויסווארפען א מיליאָן פוד נאַפּט אין איין טאָג!"... — אויב אזוי, זאָג איך, זענט איהר פון מיינע מענשען; אָט דאָס, זאָג איך, איז א געשעפט! אָט דאָס גיט אהער! און מיר זענען אַוועק אַלע דריי אין דער „אידישער מאַלאָטשנע" (איך

געה שוין מעהר ניט צו סעמעדניִן, וויִל דאָרט טרייבט מען ארויס, געה איך שוין אין דער „אידישער מאָלאָטשנע", פּאָרט היימליכער, צווישען אידען, מע קאָן זיצען און רעדען און טהון וואָס מע וויל), און דאָרט האָבען מיר אָרומגערעדט דאָס געשעפט און געשלאָסען שותפות, און אז ס'איז געקומען צום צעשרייבען זיך, האָבען זיי מיר מגלה געווען דעם סוד, אז ביי דעם געשעפט ארבייטען נאָך עטליכע שותפים: איינער מיט גראָבע ליפּען, דער אַנדערער א געלער, ער האָנדעלט מיט זייגערליך, א מוראַ'דינער בעל־מגזם, גאָט זאָל שומר ומציל זיין, און איינער מיט א רויטער נאָז מיט וויימפּערליך, אויך א וויִלדער בעל־מגזם, און נאָך איינער, איין אלמן. אז איך האָב דערהערט אזוי פּיעל שותפים, איז דאָס מיר אפילו ניט אזוי נעפּעלען. טענדערוועראַנדע האָט אָבער איבער מיר אזוי לאַנג גערערט און דערצעהלט משלים, אז איך האָב עמיזט מוסכם וועראַן, מיר זאָלען זיך אלע צעשרייבען אויף פּאפּיער. געווייגטליך, צווישען שותפים מוזען דאָך זיין טענות; איטליכער האָט געדרונגען, אז איהם קומט א גרעסערער חלק. גאָט זאָל מיר נאָר מצליח זיין, איך זאָל שוין מיט'ן אַנדערען צד זיין אזוי פּאַרטיג, ווי איך בין פּאַרטיג מיט די מעקלערס, וועט, אם ירצה השם, זיין גאָרניט שלעכט, וואָרום ביי אָט אזא מין געשעפט וויי אזוי פּערדיענט מען ניט חאָטש א מיליאָן קאָרבען? עס איז ביי מיר געבליבען, אם ירצה השם, בלי נדר, טאָמער וועלט דאָס געשעפט, דינג איך מיר באלד א קאָנטאָרל אויף ניקאָלאיעווסקי און איך וועל מיט גאָט'ס הילף א גרויסער מעקלער. און מחמת איך בין פּערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאָך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען בריף וועל איך דיר אָרויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען, עס זאָל זיין מיט עזונד און מיט הצלחה. לאָז גריסען די קינדערליך זאָלען לעבען און איטליכען בעזונדער גאָר פּריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדל.

ע י ק ר ש כ ח ת י . איך האָב אין זינען נעהאַט דיר שרייבען עפּיס זעהר א נויטיגס, האָב איך פערגעסען וואָס. לאָז איך שוין, אם ירצה השם, אויפ'ן צווייטען מאָל.

ה נ "ל.

XX.

שיינה־ש׳ינדעל פון כתריעלעווקע צו איהר מאן מנחם־טענדעל איז יעהופעז.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, גענ גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר אין קורצען, ווארום איך האב שוין קיין כח ניט מיט דיר צו רעדען. ס׳איז ווי איין ארבעם אין דער וואנד. ווי זאגט די מאמע: „שפיעל דעם חתן וויינענדיגס, ער האט זיך זיינס אין זינען"... ביזט טאקי אוודאי א גרויסער חשוב אין יהופעז, ווארום דו שטעהסט דאך ביי בראצקי'ן ביי דער טהיר, און סע קישעט ביי דיר מיט מיליאנען, נאר נאך אלעמען זאלסט דו ניט זיין ביי זיך אזוי נדול'דיג. די מילאנען זענען נאך לעת־עתה ביי בראצקי'ן, ניט ביי דיר, און עס קאן זיך אויסלאזען, אז די ערה, וואס שפריצט מיט שמן־זית, זאל נאר שפריצען מיט „מים־אחרונים־וואסער", און אז עס וועט קומען צו עפיס, וועט זיך אויס־לאזען מיט פעטש, און וועמען וועט מען פאטשען? — דיך! על כן איז מיין עצה, אז דו זאלסט זיך בעצייטענס ארויסחאפען פון דיזדמען און קומען אהיים. זאלסט פערגעסען, וואס ס׳איז געווען ביז אהער, טאמער האב איך דיר אמאל אנגעריהרט מיט א ווארט. זי זאגט די מאמע: „בעסער א פאטש פון א פריינד, איידער א קוש פון א פיינד"... און קלאפ א טעלעגראם און קום צו פאהרען

וואָס גיכער, און לאָם איך פּטור ווערען, ווי עס ווינשט דיר פּיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל.

איך קאָן דיר דערצעהלען א נייעס, וואָס ביי אונז האָט זיך פּערלאָפּען, עס קלינגט מיט דעם די וועלט! דו קענסט דאָך מאיר־מאָטעל משה־מאיר'ס. האָט ער א טעכטערעל ראָצעל, איז דאָס א ראָצעל פון גאָט, א גאנצע געיוערנע, א געביל־בעטע מאמזעל, שיט מיט פּראָנצויזיש, קלאָפּט אויפ'ן טאָפּטשאָן, געהט זיך ניט צענויף מיט קיינעם. א קליניגקייט, זי קומט ארויס אוש פון קצבים! ווי זאָגט די מאָמע: „זכות אָבות איז קיין קאָטאָווע"... הכלל, מע רעדט איהר שדוכים פון דער וועלט, און זי פּערעבענדיוועט נאָך; וואָס מע ווייזט איהר, געפעלט איהר ניט. זי ווי! א חתן דוקא מיט אַלע מעלות; ער זאָל זיין אי שען, אי קלוג, אי רייך — דאָס טע־לערעל פונ'ם הימעל! שדכנים האָבען געאָרבייט אויף אַלע כלים און מע האָט איהר אַראָפּגעבראכט א חתן, איין אָנטיק, זאָגט מען, א קאָרעפּירער אתרוג, און דוקא פון א קליין שטעדטעל, פון אוו־ריטש! צענויפגעפּאָהרען זיך, האָט מען, געווויינטליך, אַריינגעלאָזט חתן־כלה אין א בעזונדער חדר, זיי זאָלען זיך אָנקוקען. רופט זיך אָן די כלה צום חתן: „וואָס האָרכט מען ביי אייך מכח דרייי־פוס'ען?" מאָכט ער צו איהר: „מכח וואָסער דרייפוס'ען?" רופט זי זיך אָן צו איהם: „איהר ווייסט ניט וואָסער דרייפוס?" מאָכט ער: „ניין. מיט וואָס האָנדעלט ער?"... איז זי באלד ארויסגע־לאָפּען פונ'ם חדר און איז געפאַלען חלשות, און דער חתן האָט נעבאך בחרפּה געמוזט אוועקפאָהרען צוריק קיין אווריטש — א מכה איהם, א מכה איהר, א מכה זיי ביידען! איך בעט דיך, מאָך מיר קלאָר, ביזט דאָך צווישען מענשען: וואָר איז אָט דער דרייי־פוס, וואָס עס קאָכט מיט איהם אזוי די וועלט?

XXI.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעווקע.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מוריע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינס פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז מיט בראצקי'ן האב איך מיך צע־גאנגען. דאס הייסט, מיר האבען זיך חלילה נישט געקריעגט, נאר איך האב אויפגעהערט געהן אהין — וואס איז מיר בראצקי, אז איך שפאר שוין גאר אן צו רויטשילד'ען קיין פאריזש? ! וועסט דו דאך מסתמא פרענגען, ווי קום איך, מנחם־מענדעל, צו רויטשילד'ען אזש קיין פאריזש? איז דער תירוץ טאקי: וויעדער קאווקאז און וויע־דער נאפט! אלע נאפטען, וואס אויף קאווקאז, זענען זיינע, און אלײן זיצט ער אין פאריזש. בלייבט דאך די קשיא, ווי קומט די קאץ איבער'ן וואסער? פאלט מיר איין אזא מין נעראנק: פאר־האן ביי אונז אויף דער בערוע א פויגעל, וואס ער הייסט טודרוס. אט דער טודרוס איז געווען אמאל גאר א גרויסער שפענעלאנט, א הייסער, א פייעריגער שפענעלאנט. אז דער עולם האט זיך אפ־געשאקעלט מיט די עטליכע גילדען, זענען אלע גרויסע שפענע־לאנטען (און איך אויך בתוכם) געווארען מפקלערס, און טודרוס האט זיך אוועקגעלאזט קיין פאריזש און דרעהט דארטען די גרעס־טע נעשעפטען אויף מיליאנען! אויף מיין גליק בעראף אצינד טודרוס זיין היע אין יעהופעץ. האב איך מיך נישט געפוילט און

בין אַוועקגעלאָפען צו איהם אהיים און האָב איהם גאָנץ פיין איבער־
געגעבען, אז איך האָב אָנגעשמעקט איין ערטעל אויף קאַווקאַז, וואָס
שפּריצט מיט נאַפּט, און וועדליג מע הייסט זיך געבען דערפאַר א
סך געלד, ווייזט אויס, אז דאָס געשעפט פּאַסט גאָר קיין פּאַריזש.
רופט זיך אָן צו מיר טודרוס: „איך האָב א קונה!" פרעג איך:
ווער איז דער קונה? מאַכט ער: „רויטשילד"! — איהר קענט
זיך, זאָג איך, מיט רויטשילד'ען? „צי איך קען זיך, מאַכט ער, מיט
רוטשילד'ען? לאָמיר דאָס, זאָגט ער, ביידע פערמאָגען, וויפיעל
נעשעפטען איך האָב שוין מיט איהם געמאַכט און וויפיעל געלד איך
האָב ביי איהם פערדיענט!" — האָט קיין פאַראיבעל ניט, זאָג איך,
אפשר וואָלט איהר זיך מיטריח געווען, זאָג איך, אַוועקשרייבען צו
רויטשילד'ען קיין פּאַריזש? „אַוועקשרייבען, מאַכט ער, איז קיין
קונץ ניט! אך בין טאקי מיט איהם ווי אַנדערע צוויי, נאָר איינס
צום אַנדערען געהער זיך נישט אָן; מע בעדאַרף האָבען איין אָפּיס
מיט א פּלאַן, אַנדערש קאָן מען ניט". בקיצור, איך בין אַוועק צו
מיינע שותפים און האָב איהם געבראַכט פון זיי איין אָפּיס מיט
אלע זיעבעצעהן זאַכען. נו, ווי געפעלט דיר, זוגתי היקרה, ווי אַזוי
מנחם־מענדל שטעלט צענויף מיט גאָט'ס הילף א געשעפט? השם
יתברך זאל נאָר העלפען, עס זאל אָנקומען די גוטע תשובה פון רויט־
שילד'ען, פערשטעהכט דו שוין, וואָס פאר א פּנים עס וועלען דע־
מאָלט האָבען ביי מיר אלע יעהופּעצער גרויסע מעקלערס? ס'איז
נאָר שלעכט דערווייל, וואָס סע פעהלט דאָס מזומנ'ע דרייערל.
זאָלסט זעהן, וואָס עס טהוט זיך ביי אונז, ווי אַזוי די וועלט איז
געענגט אין געלד. ממיש מע געהט אויס, מע שטאַרבט נאָך א קער־
בעל! מע קוקט ארויס אלע טאָג אויף גרויסע אָנזעצען. נאָר זאָרג
נישט, זוגתי היקרה, ס'איז אלץ ביז א צייט; פאר אונזער עגמת־
נפש וועלען מיר, אם ירצה השם, האָבען גרויס נחת. לאָז נאָר אָנ־
קומען די גוטע בשורה פון פּאַריזש, וועל איך מיך שוין אריינחאַ־
פּען אין קלייט אריין, וועל איך שוין אין זינען האָבען, אם ירצה
השם, אי זיך, אי דיך, אי די קינדערלעך אלע, זאָלען געזונד זיין.

און מחמת איך בין פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אַנדערען בריף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדערלעך און איטלעכען בעזונד־דער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם־מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו פרעגסט זיך נאָך אויף דרייפוסען, איז דאָס זעהר א שענע מעשה. אזוי איז געווען די גע־שיכטע: אין פאַריזש איז געווען דרייפוס א קאַפּיטאַן, דאָס הייסט, ס׳איז געווען א קאַפּיטאַן, וואָס האָט געהייסען דרייפוס. און עס־טערהאַוי איז געווען א מאיאָר (א מאיאָר איז עלטער פון א קאַפּי־טאַן, און אפשר, פערקעהרט, א קאַפּיטאַן איז עלטער). איז ער גע־וען, דאָס הייסט דרייפוס, א איד, און עסטערהאַזי דער מאיאָר איז א כריסט. האָט ער אָנגעשריבען די בארדערא. דאָס הייסט, דער מאיאָר עסטערהאַזי האָט אָנגעשריבען די בארדערא, און האָט אַרויפגעלעגט די גאַנצע באָד אויף איהם, אויף דרייפוס׳ען. איז נע־גאַנגען דרייפוס און האָט זיך געוואָלט פערענטפערען. האָט מען איהם ג׳משפט, ער זאָל זיצען אייביג אויף איין אינזעל אין מיטען ים איינער אַליין פערשפּארט. איז געגאַנגען זאָלא און האָט געמאַכט א גוואָלד, און האָט אויסגעוויזען מיט ראיות, אז סטייטש, ער וויסט פאַר קלאָר, אז ס׳איז ניט דרייפוס האָט געשריבען די באָר־דערא; וואָס האָט איהר צו איהם, ס׳איז גאָר דעם מאיאָר׳ס אר־בייט, עסטערהאַזי׳ס! איז מען געגאַנגען און מע האָט איהם ג׳־משפט, ער זאָל אויך זיצען. האָט ער זיך מיישב געווען, טאקי זאָלא, און איז גאָר אָנטלאָפען. איז געגאַנגען נאָך איינער, פיקער, א פאַלקאָוניק, און האָט אויך אָנגעהויבען שרייען און ליארעמען. איז אַרויסגעשפּרונגען מערסי, דוקא א ענעראַל, און נאָך איינער ראָשע, אויך א ענעראַל, און נאָך א סך ענעראַלען, און האָבען

געזאָגט פאַלשע עדות אויף דרייפוס'ען. איז געווארען א געפילדער צווישען די פראַנצויזלעך, מע זאל איהם אראַפברענגען, טאקי דרייפוס'ען. האָט מען איהם געבראכט צו פיהרען קיין רען אויפ'ן משפט. איז געקומען צו פאַהרען איין אדוואָקאט פון פאריזש. האָט מען איהם געוואָלט שיסען. האָט מען איהם געשאָסען פון הינטען. האָט ער געמאכט פון אלע גענעראַלען א פלעדערוויש. און דרייפוס'ען האָט מען פון דעסטוועגען וויעדער א מאל פער'משפט. נאָר מע האָט איהם אָבער באלד ארויסגעלאָזט. דאָס הייסט, יא שולדיג, און פּאַרט ניט שולדיג — און רוף אונז קנאַקנישעל!... היינט פערשטעהסט דו שוין די מעשה מיט דרייפוס'ען?

ה נ"ל.

XXII

שיינה־שיינדעל פון כתריעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעז.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז דו ביזט ניט ווייט פון א משוגענעם, עס געהט דיר אפ נאָר איין זאך — נעמען א שטעקען און לויפען איבער די גאסען! האָבט דו געהערט אביסעל א גדולה: ער שפריצט מיט גאז, פליהט קיין פאריזש, וואַרפט מיט מיליאנען! ער גלייבט זיך צו די יעהופעצער נגידים. זיי האָבען קיין געלד ניט, און ער האָט קיין געלד ניט. ווי זאגט די מאמע: „בין איך מיר אויך א בהמה און פגר אין דער טשערעדע"... געדענק מיין ווארט, מענדעל, אז מע וועט דיך ברענגען אהיים אדער אין קייטען, אדער אין א לייכעך, אזוי ווי דו ביזט וועהטה, בכדי דו זאלסט געדענקען, אז דו האָבט א ווייב ביז הונדערט און צוואנציג יאהר, וואס פערשטעהט מעהר פון דיר. און פאר דיינע מתנות, מענדעל, וואס דו ווילסט מיר אָננעמען, דאנק איך דיר זעהר. לאז זיי גאָט העלפען אזעלכע קונים א סך ווי דו מיט דיינע שותפים די ליגנערס, וואס פערדיענען מילי־מיליאסען און פנר'ען פאר א גראשען, הלואי ווייטער ניט ערגער, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק

דיין באמת געטרייע פרוי שיינה־שיינדעל.

די מעשה פון דרייפוס'ען, וואָס דו האָסט מיר בעשריבען, זאָל איך אזוי ווייסען בייז, ווי איך פערשטעה אפילו איין וואָרט! ווי קומט א איד זיין א קאַפּיטאַן, און וואָס פאר א מין ב א נ ד ע ר א, וואָס אייגער לעגט ארויף אויף דעם אַנדערען? צו וואָס האָט דער ז א ל ע בעדאַרפט אַנטלויפען, און וואָס האָט מען איהם געוואָלט שיסען, און פאר וואָס עפּים פון הינטען, נישט פון פאָרענט?... ווי זאָגט די מאמע: „ציענען זאָלען אזוי ווייסען פון פרעמדע נערט־נער, ווי ער ווייסט וואָס סע טהוט זיך מיט איהם"...

XXIII.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרבען איינם פונ'ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת זיי וויסען, אז דאָס קאווקאז האָט נעמיענט אַריין אין דער ערד אַריין אייידער איך האָב דאָס דערקענט! איך טאָר מיך נאָר נישט בעווייזען אויף דער בערזע! וואָס איז די מעשה? די מעשה איז אַ פשוטע מעשה: נעכטען קום איך אַרויס אויף דער בער־זע, געהט מיר אַקעגען ט ו ד ר ו ס און מאַכט צו מיר: „הערט נאָר, רב איה, וואו איז ערגיץ אייער קאווקאז?" — קאווקאז, זאָג איך, איז אויף קאווקאז, וואָס איז דען? „איך האָב, מאַכט ער, נאָכגע־דאַכט אויף דער לאַנדקארט, וואו געפינט זיך ערגיץ אייער געשעפט, לאָזט זיך אויס, אז די שטאָדט, וואָס איהר האָרטען אָנגערו־פען, איז אַ נעכטיגער טאָג". — וואָס הייסט, זאָג איך, אַ נעכטיגער טאָג? „אָט דאָס הייסט, זאָגט ער, ס'איז נאָר אזא שטאָדט נישטאָ אויף דער וועלט. עפּיס אַ נאָמען פון דער הגדה... ווי נעמט דאָס אַ איר, זאָגט ער, און לעגט פאָר אַ געשעפט, וואָס ניט געשטויגען, ניט געפלויגען? און נאָך וועמען? רויטשילד'ען! איהר ווייסט, זאָגט ער, ווער רויטשילד איז?!" — פאָר וואָס, זאָג איך, זאָל איך ניט ווייסען? איך ווייס זעהר גוט, זאָג איך, ו ו ע ר ר ו י ט־ש י ל ד א י ז, נאָר וואָס בין איך, זאָג איך, שולדיג? מע האָט

מיר געזאָגט, האָב איך אייך געזאָגט. און איך האָב מיך באַלד געלאָזט לויפען זוכען די טענדענץ ערענדע און האָב איהם נעפונען אין דער „אידישער מאַלאָטשנע", דאָרט, וואו אַלע אידען זיצען, און האָב איהם נענומען אויפ'ן צימבעל: — זאָגט מיר נאָר, טענדענץ ערענדע סערדצע, וואו געפינט זיך ערגיץ דאָס געשעפט אונזערס? „ס'א משל, מאכט ער, דאָס געשעפט איז דאָך ביי אייך, אי הר האָט דאָך דעם קונה!" — ניין, זאָג איך, ניט דאָס מיין איך; איך מיין דאָס געשעפט גופא, וואו שטעקט דאָס ערגיץ, אין וואַסערע מקומות, ווי אזוי פאַהרט מען אהינצוצו, דורך וואָס פאר א שטאָדט? „דאָס, מאכט ער, וויים איך נראָר נישט, דאָס בעדאַרף וויסען דער שותף מיינער". זענען מיר נעגאַנגען ביידע זוכען דעם שותף. זאָגט אָבער דער שותף, אז איהם האָט געזאָגט דער, וואָס מיט דער רויטער נאָז. און די רויטע נאָז זאָגט, אז ער וויסט ניט פון קיין פותר און פון קיין חלום; ער האָט געהאַרכט, זאָגט ער, פון יענעם מעקלער, וואָס מיט די גראָבע ליפען, אז די טענדענץ ערענדע האָט א געשעפט אויף קאָוקאָז, נאָר וואו קאָוקאָז און וואָס קאָוקאָז — וויסט ער ניט. ער זאָל אזוי ניט וויסען פון קיין שלעכטס! הקיצור, מע האָט זיך געוואָלט דערגרונטעווען, פון וואַנען שטאַמט דאָס געשעפט און וואר האָט דאָס אויפגענעבען, האָט איינער אַנגעוויזען אויפ'ן אַנדערען, דער אויף יענעם און יענער אויף דעם, אזוי לאַנג אזוי ברייט, ביז ס'איז געבליבען מסתמא, אז דער נאַנצער חייב בין איך; איך האָב שוין אזא גליק, משטיינס געזאָגט, אז אומערום בין איך דאָס כפרה־היהנדעל!... הערסט דו, זוגתי היקרה, וואָס איך בין דערגאַנגען? אז ס'איז נישטאָ קיין מזל, זאָל מען זיך בעסער בעגראָבען א לעבעדיגער! צו וואָס איך זאָל מיך נישט נעמען, איז לכתחילה, דאכט זיך, אלסדינג גוט און שען און פיין, אט־אט חאַפּ איך דאָס גליק, אט־אט איז דאָס ביי מיר אין קעשענע — צום סוף טהוט זיך דאָס רעדעל א דרעה־איבער, און עס לאָזט זיך אויס א נעכטיגער

טאָג! ניט בעשערט, אפּנים, אז איך זאָל אויפקומען פון מעקלע־ריי, חאָפּען א גראָבס און אנטלויפען! ניט בעשערט, אז מנחם־מענדעל זאָל אויפקומען, ווי אנדערע מעקלערס אין יעהופּעץ! אלע טראָסקען, נאָר איך איינער שטעה און קוק, ווי די וועלט כאַכט געשפּטען און פערדיענט געלה, און איך דרעה מיך ארום, ווי א פּרעמדער. איך זעה פּאָר זיך מיליאָנען מיט מיליאָנען, און קאָן זיי נישט חאָפּען... איך בין שטענדיג עפּים ווי אין דרויסען... אפּנים, איך האָב מיך נאָך ניט אַרויפּגעשלאָגען אויפ'ן ריכטיגען וועג? קיין מענש ווייסט ניט, וואו זיין מזל׳ געפּינט זיך... מע דאַרף עס לאַנג זוכען, און אַז מע זוכט, געפּינט מען... און מחמת איך בין זעהר דערשלאָגען, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ׳ם אנדערען בריעף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אלסדינג באריכות. לאָז גריסען שוועך און שוויעגער און שרייב מיר, וואָס מאַכסט דו עפּים אין געזונד, און קוש די קינדער זאָלען לעבען און געזונד זיין, און שרייב מיר, וואָס הערט זיך עפּים ביי אייך אין כתרילעווקע?

ממני בעלך מ נ ח ם־מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. צרות רבים חצי נחמה. אז מע זעהט זיך אָן יענעמס צרות, וועדר אביסעל גרינגער אויף דער נשמה. אט נעם, למשל, דעם אורח, וואָס שטעהט מיט מיר אין איין חדר. געוען אמאָל א פּאָדראַטשיק, זאָגט ער, א גביר, א בעל־הבית פון היי־זער און קלייטען אויגענע, און היינט לאָדט ער זיך מיט „קאָזנא", ער האָפּט אויפמאָנען א סך געלה, נאָר א סך געלה. נאָר מחמת ער האָט נישט א גראָשען ביי דער נשמה, האלט ער זיך אויף לעת־עתה ביי מיר. אם ירצה השם, אז ער וועט אויסלאָדען זיין געלה, וועט ער מיך, זאָגט ער, ניט פערגעסען... און נאָך אינער שטעהט מיט מיר צוואַמען, נאָך א גרעסערער אַרעמאַן פון יענעם: ער איז א שרייבער. ער שרייבט אין די בלעטער און מאַכט א בוך! דערווייל, ביז זיין בוך וועט פּאַרטיג ווערען, האלט ער זיך אויף מיט אונז

אינאיינעם, און פאר רחמנות ניט איהם די בעל־הבית'טע אמאל א גלעזעל טיי. און נאך איינער האלט זיך אויף ביי אונז אויף דער אכסניה, א מין עני ואביון, דער שרייבער איז א הונד קענען איהם! וואר און וואס ער איז — וויים איך אליין ניט: עפּים א שטיקעל אנענט, א שטיקעל שדכן, א שטיקעל אקטיאר, זינגט ליעדלעך און טרייבט ארוים מייז, — זעהר א פרייליך אידעל, האט נישט קיין העמד אויפ'ן לייב און געהט אוים ממש פאר א שטיקעל ברויט! הכלל, מען זעהט זיך אן אזוי פיעל צרות אויף דער וועלט, אז מע פערגעסט אן די איינענע!... געדענק זשע, למען השם, שרייב מיר פון דיין געזונד און פון די קינדער זאלען געזונד זיין און פון שווער און שוויענער און פון איטליכען בעזונדער.

הנ"ל.

XXIV.

שיינה־שיינדל פון כתריעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדל אין יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערנער.

צווייטענס שרייב איך דיר, וואָס האָב איך דיר נעזאָגט, דו אָפּגעריסענער נאר? קושען בעראַרפסט דו דאָך די וועלטער מיינע, ווי זאָגט די מאמע: „קוש דעם קאַנטשיק, וואָס שמייסט דיך!"... האָסט זיך שען אויסגעהאַנדעלט דאָרטען, וואָס טויג מיר גרויס, און האָסט זיך צענויפגעסקאַמפּאַניעט מיט א פיינער חברה שלעק, פּאָדראַטשיקעס, שלעפערס, מחברים, ליעדעלמאַכערס, מיינטרייבערס — ניטא וועד ס'זאָל לאַכען און גענוג! אַוודאי דארף מען זיצען צוליעב דעם אין יעהופּעץ אויף איין אכסניא און טרענצלען קערבלעך! מיר געפעלט נאָר, וואָס דו ביזט געקומען צום שכל: אפּנים, זאָגסט דו, ס'איז דיר ניט בעשערט אויפצוקומען דאָרטען, וועלען א מיליאָנשטשיק? ביזט נאָך מסופק, מענדל? איך שרייב פון לאַנג, אז דו זאָלסט זיך אַרויסשלאָגען פון קאָפּ די דאָזיגע נאַרישע געדאַנקען. לאָם איך שוין אזוי זיין בעוואָהרענט פון אלדאָס בייז און דו פונ'ם נאר דיינעם, ווי דו ביזט בעוואָהרענט פון מיליאָנען! פערגעס, מענדל, אָן די מיליאָנען, פערגעס, אז ס'איז נאָר פאַראַהן ערגיץ א בראַצקי אויף דער וועלט, וועט זיין אז וואָהל צו דיר און צו דיין נשמה! „קוק ניט וואָס העכער פון דיר, קוק וואָס נידעריגער פון דיר", — אזוי, דאכט זיך, שטעהט געשריבען

אין די ספרים? און זיי נישט מקנא די יעהופּעצער פיינע מענש־לעך, וואָס טראָסקען. לאָזען זיי טראָסקען, לאָזען זיי טרישטשען, לאָזען זיי ברעכען רוק און לענד, ווי עס ווינשט דיר היינט און אַלע מאָל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

זאָג מיר נאָר, וואָס האָסט דו זיך עפּיס פּלוצים דערמאָנט, מיין טייערער מענדעל, זיך נאָכפרעגען אויף אונזער כתריעלעווקע? און וואָס בין איך דיר עפּיס געווארען אזוי טייער, וואָס דו זאָרגסט זיך אזוי פּאַר מיין געזונד? אפּנים, דו האָסט זיך טאָקי פּאָרט פּער־בענגט נאָך אונז?... ווי זאָגט די מאמע: „לאָז דאָס קאַלב לויפען, עס וועט זיך אויסהונגערען, וועט דאָס אַליין קומען אהיים"... איך וואָרט אויף א דעפּעש פון דיר. אז דו פּאָהרסט. שוין צייט, שוין לאנג צייט — הלואי זאָל דאָס זיין מיין לעצטער בריעף...

סוף פּונ'ם דריטען בוך.

א בכבוד'ע פרנסה

מנחם־מענדעל — א שרויבער.

נעשריבען אין יאהרען 1903—1909

אַ בכבוד'ע פֿרנסה

(מנחם־מענדעל — א שרייבער).

I.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתּיליעווקע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפֿען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פֿונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז איך האָב אַוועקגעוואָרפֿען אלע געשעפֿטען, איין עק, אוים בערוע, אוים סעמערעני, אוים מעקלעריי — ס'איז גאָלע שווינדעל מיט חאָפּערייַ, מיט בזיונות, מיט דער שוואַרציאָהר וויסט וואָס! איך האָב שוין היינט א נייע פֿרנסה, א שפּאָגעל־נייע פֿרנסה, אַביסעל א שענערע און א לייטערע פֿרנסה — איך בין נעוואָרען למזל א שרייבער. איך שרייב! וועסט דו דאָך מסתמא פֿרעגען, ווי קום איך צו שרייבערי? — ס'איז מן השמים.

אויב דו געדענקסט פון מיין לעצטען בריעף, האָב איך מיך דאָ אויף דער אכסניא, וואו איך האָלט סטאַנציע, בעקענט מיט איינעם

א שרייבער, וואָס שרייבט אויף די נאָוועטען, און דערפון טאָקי לעבט ער. דהיינו, ווי אַזוי? ער זעצט זיך אַוועק און שרייבט אָן א זאַך און שיקט עס אַוועק, און מע דרוקט עס אָפּ, און אַז מע דרוקט עס אָפּ, בעקומט ער בעצאָהלט פון דער שורה, א קאָפּיקע א שורה, וויפיעל שורות, אַזוי פיעל קאָפּיקעס. האָב איך מיך מיישב געווען: גוואָלד, רבונו־של־עולם, מיט וואָס בין איך ערגער פון איהם? די גרויסע תורה וואָס דאָ איז? דאָכט זיך, איך האָב אויך געלערענט אין א חדר, און א האָנד צום שרייבען האָב איך א שענערע ווי ער, — אפשר וואָלט איך מיך א פּרוב טהון און געבען א שרייב־אַריין אין א אידיש בלאַט? וואָס קומט מיר דערפאַר? קאָפּען וועט מען דאָך מיך ניט! ממה נפשך, יאָ — יאָ, ניין — ניין! — און גאָה און שרייב אַוועק א בריעף גלייך אין דער רע־דאקציע אַריין, אַזוי און אַזוי, און איך דערצאָהל זיי אַוים מיין נאַנ־צע בעגריפיע. ווי אַזוי איך האָב אמאָל געקנאַקט אויף דער בער־זע, אין אַדעס און אין יעהופּץ, איבערגעריעבט כל העבודה־זרות, געהאַנדעלט און געמעקלערט מיט „לאַנדאַן" און מיט „פאַפּיערלעך" און מיט „יקנה"ז" אין די מילי־אָנען אַריין, געווען זיעבען און זיעבע־ציג מאָל אָט א נגיד און אָט א קבצן, אָט א גביר און אָט איין אביון. הקיצור, איך האָב נישט געוושאָלעווועט מיין טרחה און האָב זיי אַרויסגעשריבען אלסדינג באריכות, אפשר אויף צעהן זייטלעך. און נעבעטען האָב איך זיי, זיי זאָלען מיר ענטפערען, אויב עס געפעלט זיי מיין שרייבעכץ, וועל איך זיי שרייבען און שרייבען. קומט מיר נישט אָן, מיינסט דו, אין אָנדערהאַלבען חדשים אַרום פון דער רעדאקציע איין ענטפער? זיי שרייבען מיר, אז מיין שרי־בעכץ געפעלט זיי דוקא זעהר גוט, און לעגען מיר פאָר, איך זאָל זיי אַרויסשרייבען די אלע מיינע בעשרייבעכצען באריכות; און אויב מיינע בעשרייבעכצען וועלען זיין גוט בעשריבען, וועלען זיי מיינע בעשרייבעכצען מיט פערגענגען אָפּדרוקען אויפ'ן בלאַט און וועלען מיר בעצאָהלען פאָר דער שורה, א קאָפּיקע א שורה. דו פערשטעהסט? וויפיעל שורות, אַזוי פיעל קאָפּיקעס. האָב איך

באלד נעגעבען א חאפ אויף דער פען, וויפיעל, למשל, קאן איך אנשרייבען? צום אלעם מינדעסטען רעכען איר, אז איך קאן אין א לאנגען זומערדיגען טאג אנשרייבען גוטע טויזענד שורות. מאכט דאס ניט א צעהנערעל א טאג? האבען מיר א קיימא־לן, הייסט דאס, פון כמעט דרייהונדערט רובעל א חודש. נישקשה פון א זשא־לאוואניע, ווי מיינסט דו? און נישט לאנג נעטראכט, האב איך מיר נעקויפט א פלעשעל טינט מיט א רויז פאפיער און האב מיך אוועק־נעזעצט צו דער ארבייט. און מחמת איך האלט פאמע אין רעכטען שרייבען, מאך איך דאס בקיצור. אם ירצה השם, אין די ווייטער־דיגע בריוף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאל גאט געבען מיט גענוג און מיט הצלחה. גרים די קינ־דערלעך זאלען לעבען, און שווער און שוויעגער, און איטליכען בע־זונדער גאר פריינדליך.

ממני בעלך מ נ ח ם־מ ע נ ד ע ל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. אז דער אויבערשטער וועט העלפען און איך וועל פארטיג מיט מיין בעשרייבעניע, דאס הייסט, מיט'ן נאמען פונ'ם בעשרייבעניע, מחמת איך האב נאך ניט קיין נאמען, אווי שיק איך עם אוועק באלד אהין אין דער רעדאקציע, און בעט, מע זאל דיר ארויסשיקען אויף דיין נאמען קיין כתריעווקע עט־ליכע קערבלעך עד להשבון. איך וויל, זוגתי היקרה, אז דו זאלסט אויך הנאה האבען פון מיין איצטיגער פרנסה. ס'איז א ביסעל לייי־טישער פון מעקלעריי: ביי כעקלעריי הייסט עם „קארטאזש", און ביי שרייבעריי רופט מען דאס „גאנעראר"... א זים קערבעל אט דאס גאנעראר, א גרינגס און א בכבוד'יגס...

הנ"ל.

II.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלעוקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, גיב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף וויטער ניט ערגער.

צ ו ו י י ט ע נ ס שרייב איך דיר, מיין ליעבער און מיין בעשערטער, וואָס וועט זיין פון דיר? עס נעמט דאָך דיך קיין קויל נישט! ניט מיט גוטען, ניט מיט בייזען! שיס אין דער וואנד אריין! די מאמע זאל לעבען — איהרע ווערטער מעג מען פערשרייבען: „א קראנקער, זאגט זי, וועט געזונד ווערען, א שכור וועט זיך אויסניכטערען, א שוואַרצער וועט ווייס ווערען, און א נאַרר וועט בלייבען א נאַרר"... און זאָג אפשר, אז זי איז אומנעטרעכט! בערעבען זיך, וואָס דו האָכט אָפּגעטהאָן, זינט איך קען דיך פאר א מאן, אז אָך און וועה איז מיר, — איז דיר נאָך קאַרג, געהסט דו אויף דער עלטער און פערשטעלסט זיך פאר א מערשע־ליק! א „רייבער" געוואָרען און „רייבט"! און סע געפינען זיך נאָך אזעלכע נאַראַנים, וואָס זיי צאָהלען דערפאר. ווער ווייסט, וואָס דו קאָנסט מיט דיינע בעשרייבעכצען אַנארבייטען חלילה. איך בין שוין א געלערנטע. ווי זאָגט די מאמע זאל לעבען: „פאר א געשלאָגענעם הונד טאָר מען קיין שטעקען ניט ווייזען"... בראָש קלויבט ער זיך אויס אלע מאל גרינגע פרנסות, לופטיגע פויגעלעך. נאָר ניט. ער וועט זיך זיצען אין יעהופעץ אויף דער כטאַנציע און וועט „רייבען", און איך וועל זיך וואלגערען דא אין כתריעלעוקע

מיט זיינע קינדער און קרענקען אויף דער „פלענציע"! שוין א וואך דריי, אז זי האָט זיך אריינגעחאפּט צו אונז, די „פלענציע", און ווי נאָר נישט ארוים. אויסגעקויקעלט פון קליין ביז גרויס... און וואָס דו ביזט מיר מנדר דאָס געלד פון דיינע שרייבעכצען, דאנק איך דיר בעציטענס. דיינע יעהופּעצער פיינע ברירות מעגען עס פערכאָגען אויף איין ווארעמעס, וואָס דו וועסט זיך שוין דאָרטען אננעמען „גאָלענאר". דו ביזט אליין א גאָלענאר, דאָס הייסט, פון אויבען ביז אראָפּ — נאָרר... און אויב דו ווילסט, איך זאָל ניט געהן יונגערהייד פון דער וועלט, און דיינע קינדער זאָלען חלילה ניט בלייבען קיין יתומים, זאָלסט דו זיך אַרויסשלאָגען פונ'ם קאָפּ אלע דיינע לופטיגע פרנסות מיט דיינע זיסע שרייבעכצען, און קומען צו פאָהרען אכאָ אהיים, צו דיין ווייב און קינדער, צו דיינע שווער און שוויעגער, וועסט דו זיין, אם ירצה־שם, א נאכט, ווי די מאמע זאגט: „באָדיי דעם אויוועג צעוואָל־גערעגן"... ווי עס ווינשט דיר פיעל געזונד און אימער גליק היינט און אלע מאָל

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

משה דוד דעם קאָלעקטאָר נעדענקסט דו, צי ניין? האָט ער זיך מיישב געווען און האָט שוין לאנג געווארפען איין אום־הן אויף זיין ווייבע, געוואלט פּטור ווערען פון איהר, ניט געוואוסט ווי אזוי; נעמט ער און פאָהרט אוועק אין אמעריקע. האָט זי איהם נעפאקט ביי דער גרעניץ און געמאכט אזא שקאנדאל, אז ער וועט דאָס פערזאָגען א צעהנטען. א ליטוואק קאָן! מיינע צרות אויף זיין קאָפּ!

III.

מנחם־מענדל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדל אין כתריעלעוסק.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פון־ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז עס וועט, אם־ירצה־השם, זיין רעכט. איך שטעה שוין, דאָנקען גאָט, אָפּגערוקט אויפ'ן בלאָט גלייך מיט אַלע שרייבערס און איך פיהל מיך איצטער עפּים נאָר אַיין אַנדער מענש. די ערשטע מינוט, אז איך האָב דערזעהן מיין נאָמען אויפ'ן בלאָט אָפּגערוקט: מ נ ח ם ־ מ ע נ ד ע ל — האָ־בען זיך מיר אוש געשטעלט טרערען אין די אויגען. דו מיינסט, מחמת וואָם? נאָר מחמת גוטסקייט, וואָם סע געפינען זיך אַזעל־כע גוטע, פיינע, לייטישע מענשען אויף דער וועלט. איך מיין טאקי די רעדאקציע. על־פּי שכל דאָרף מען פערשטעהן, אז איך בין מסתמא ביי איהר נישט קיין בן יחיד, ס'איז דאָ גענוג שרייבערס אָהן מיר אויך. פון דעסטוועגען, האָט זי זיך ניט געפוילט און האָט זיך אַוועקגעזעצט און האָט איבערגעלייענט מיין בעשרייבעניא, ווי עס זעהט אוים, פון טאָוועל ביז טאָוועל, און ענטפערען ענטפערט זי מיר אין בלאָט, דאָם הייסט, אין ב ר י ע פ קאָ ס ט ע ן, אז מיין בעשרייבעניא איז איהר געפעלען, נאָר ס'איז אַביסעל צו לאַנג — איז נומער איינס. והשנית, פערלאַנגט זי פון מיר, איך זאל איהר ניט אויסטראַכטען מעשיות פון־ם קאָפּ; זי ווי'ל נישט מעהר בלתי איך

זאָל איהר שיל דערען (אזוי טאקי מיט דעם לשון) דאָס לעבען פון דער שטאָדט יעהופּעץ מיט אַלע איהרע טיפען. די משמעות, אז זי ווי ל וויסען, וואָס ביי אונז אין יעהופּעץ טהוט זיך, וואָרום וואָס דען איז דער פּשט „טיפען"?... איאָ, איין איידעלקייט פון א רעדאקציע? קאָן מען דאָך שוין אזוי גראָב ניט זיין און ניט אָפּלעגען אויף מאָרגען. האָב איך אויסגעטהאָן די קאָפּאָטע און איך האָב מיך אוועקגעזעצט און איך שרייב איהר — שוין דער דריטער טאָג, אז איך שרייב און שרייב, און סע הערט זיך נאָר ניט אויף צו שרייבען! און מחמת איך בין זעהר פערנומען מיט מיין שרייבען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט נעבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינדער, און שוועד און שוויעגער, און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. איך בעט דיך, שרייב מיר, צי האָסט דו מקבל געווען עפּים מעות פון דער רעדאקציע? מחמת איך האָב זי נעבעטען, אז זי זאָל דיר שיקען דערווייל, ער לחשבון, עפּים אזעלכע עטליכע קערבלעך. ממה־נפשך, א רענדעל אראָפּ, א רענדעל אַרויף — מיר וועלען זיך מיט איהר אויסרעכענען.

הנ"ל.

IV.

שיינה־שיינדע׳ן פון כתריאעווקע צו איהר מאן מנחם־מענדע׳ן איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדע׳ן נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב גאט דאס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך שפיי שוין מיט בלוט פון דיינע זיסע בריוולעך. וועד איז דאס דארטען אט די יפהפיה דיינע, וואס דו האסט אויסגעטהאן צולויב איהר די קאפאטע און ביזט נעווארען מיט איהר קוצעניו־מוצעניו? לאז זי דיר ברענען אויפ׳ן פייער אינאיינעם מיט איהר געלד. איך דארף זי אויף סים־סאט כפרות, ווי זאגט די מאטע זאל לעבען: „שענק מיר ניט דיין האניג און נעב מיר ניט דיין בים"... מאהל דיר, דיין רעדאקציע מעג שוין דעמאלט קרענקען, ווען זי וועט מיר שיקען מעות — מיאוס און מאוס זענען מיר שוין נעווארען דיינע שרייבעבצען, וואס דו שרייבסט מיר. און אויב אפילו ס׳איז מיר שוין בעשערט, אז מיין מאן זאל זיין א שרייבער, פערשטעה איך ניט, וואס דארף מען צולויב דעם זיצען אין יעהופעץ? ניטא קיין טינט אין כתריאעווקע? נאר מסתמא מוז דאך דא זיין עפיס א הינטער־פיסעל, א שמד־שטיק, ווי זאגט די מאמע: „צעבריים דעם עפעל, וועסט דו געפינען א וואלעם"... לכן, בעלי היקר, נעם צענויף דיינע שרייבעבצען און קום צו פאהרען אהיים נאר אהן א שום תירוץ, וואלום איך קאן ניט צוזעהן דעם צער פון די קינדער. זיי פרעגען זיך נאך אלע מאל: וועז קומט דער מאטע? לעג איך זיי אפ פון

פסח אויף סוכות און פון סוכות אויף פסח. וועד שמועסט, משה־הערשעלי, מיר זאל זיין וואס פאר א חכם דאס איז, קליגער פונ'ם טאטען, ווי עס ווינשט דיר פיעל גוטס און אימער גליק היינט און אלע כאל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

וואס זאגסט דו אויף מיין בריינדלען? זי גט זיך שוין מיט'ן צווייטען מאן. קיינער וויסט ניט, איבער וואס. נאר בסוד האט ער מיר בעוויזען א האנד פול מיט בלויע צייכענס. ער איז איהר מוחל, זאגט ער, דעם נדן מיט איהר ציערונג, אבי פטור וועלן פון א שלאק. ווי זאגט די מאמע: „בעסער א לויט מזל איידער א פונט גאלד"... אונזער גאנצע משפחה האט נישט קיין גליק צו מאנען...

V.

מנחם־מענדעל פון יעהופעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעעווקע.

לוונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינס פונ'ם אנדערען נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז איך האב שוין אויסגעשריבען צוויי פלעשלעך טינט, איך האלט שוין ביי'ם דריטען. א קלייניג־קייט — בעשרייבען אזא שטאדט, ווי יעהופעץ! אנהויבען האב איך אנגעהויבען פון דער אכסניא, דארט וואו איך האלט סטאנציע, און האב זיך געזומען, ראשית חכמה, צו דער בעל־הבית'טע. וועסט דו דאך פרעגען: וואס עפיס צו דער בעל־הבית'טע? וויל ס'איז ניטא קיין בעל־הבית; זי איז איין אלמנה שוין פון דרייצעהן יאהר. דער מאן איהרער איז געווען א סאלדאט, און זי איז געווען ביי איהם דאס אנדערע ווייב. נענומען האט זי איהם, זאגט זי, צו־ליעב דעם, זי זאל מענען נאכדעם, אינ'ם זכות פון איהר מאן, ווהה־נען דא אין יעהופעץ, און האט געהאט מיט איהם, זאגט זי, א לע־בען — אז אך און וועה אויף אלע שונאים, ווארום זי איז געווען סך־הכל יונגער פון איהם מיט גוטע צוואנציג יאהר, און זי איז ג'ע־ווען, זאגט זי, א בילד־פארשוין מיידעלווייז; אלע מאנסבילען, אי־דען און כריסטען, זענען געווען נאך איהר די כפרה... און איצט דארף זי ארויסקוקען, טאמער וועט זיך מנחם־מענדלען פערגלום־טען א מאל עסען א בארשט, אדער א שטיקעל פלייש מיט חריין,

און דערפון אויסהאלטען א זוהן א גימנאזיסט און א מאכטער א גימנאזיסטקע, וואם טהון טהוען זיי גאָרנישט, העלפען איהר ניט פון דאנען אהין, און מע קוקט ארויס, אז די מאמע זאל צוטראָגען דאם גרייטע גלייך אין מויל, אין דער פריה דאם גלעזל קאוו אין בעט אריין, און שפּעטער, נעקומען פון דער גימנאזיע, איז נישט געפרעגט, צי ס'איז דא פּאר וואם, צי ס'איז ניטא פּאר וואם — דער אָנבייסען מוז שטעהן אויפ'ן טיש, און טאָמער נישט אזוי גיך — איז הימל עפען זיך. אט אזעלכע קינדער זענען דאם. אנומעלטען האט זיך דאם מיידעל, די גימנאזיסטקע, אין דער פריה צעשריגען, למאי ס'איז ניטא קיין זייף, און איז אריינגעלאָפען האלב נאקעט, מיט'ן גאנצען האלז אין דרויסען, אין שטוב אריין צו די אורחים, וואם זענען געזעסען ביי'ם טיש און געטרונקען טיי, און האט זיך צעלאָזט אויף דער מוטער מיט א גוואלד: „שטא זא סווינסטווע!" האבען מיר זיך שוין ניט געקאָנט איינהאלטען און האבען זי גענומען שטראָפען: סטייטיט, אט דערויף שטודיערט מען אין די גימנאזיעס? „לא־די, זאג איך, וואם די מאמע דיינע הארעווען אזוי, פוצט דיר די שיכלעך בשעת דו שלאפסט..." אזוי רוף איך מיך אן צו דער טאכטער און ווי ערשט אנהויבען זאגען מוסר, אז סע פאלט ניט אן אויף מיר דאם בחור'ע: „א וואם קאקאיא דיי־לא!"... און האט מיך נענומען באָדען, ווי א רעכטער עזות־פנים! האט דאם מיך שוין גוט פערדראסען און איך האב ארומגעשריבען די דאזיגע אלמנה נעבאך מיט איהרע שענע קינדער, און איך פער־האף, אז ס'וועט זיך אפדרוקען, וועט דאם זיין דער בעסטער מוסר. די וועלט איז נענוג גרויס! ס'איז פארהאן מסתמא נאך אזעלכע ארעמע אלמנות און נאך אזעלכע קינדער גימנאזיסטען און גימנא־זיסטקעס, וואם טהוען זייערע מוטערס צום טוידט... היינט פערשטעהסט דו שוין, זוגתי היקרה, פאר וואם מע צאהלט מיר געלד? און מחמת איך בין פערנומען און האב קיין צייט ניט, מאך איך דאם בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה

לאז נאָט נעבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. נרים די קינדערלעך זאָלען לעבען, און שוועד און שוויענער, איטליכען בעזונדער נאָר פרייגדליך.

כמני בעלך מנחם־מענדעל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. וואָס דו פרענסט זיך נאָך, ווער איז די רעדאקציע, האָסט דו, אפנים, ניט פערשטאנען, וואָכ דאָס איז. א רעדאקציע איז ניט איין מענש, נאָר עטליבע מענשען, וואָס האָבען זיך צענויפגעלעגט און געבען־ארויס אלע אינאיינעם א גאזעט. די גאזעט צעשיקט מען אין אלע שטעדט און מע לייזט פאר איהר געלד. נאָר אזוי ווי א גאזעט דארף האָבען שטאָף, בעט אונז די רעדאקציע, אז מיר זאָלען שרייבען, און צאָהלט אונז דערפאר געלד. טהוען מיר איהר צוליעב, דאָס הייסט, מיר שרייבען, און זי דרוקט. היינט פערשטעהסט דו שוין, וואָס דאָס איז פאר א נעשעפט?

הנ"ל.

VI.

שיינה־שיינדעל פון כתריעלווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל אין יעהופעז.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, געב גאט דאס נעמליבע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האב גלייענט דיין בריעף און נישט גענלויבט מיינע אויגען. א בייזער חלום און נענוג. געפונען א נויטיגע זאך צו בעשרייבען! איין אלמנה האט איהם גאט בעשערט מיט קינדער, דער רוח ווייסט וואסערע — און ער לעגט אויף איהר רחמנות און מאכט פון איהר א גאנצען ציימעס. וועז איך בין אויף דיין ארט אין יעהופעז, וואלט איך דאס בחור'ע אנדערש בעשריבען, און די מויד מיט די נאקעטע פלייצעס וואלט איך אוועקגעוואצט אין קיך, אויף דער פליישיגער באנק, לאז זי שיי־לען קארטאפלים, ניט איך זאל זיי זאגען מוסר. א מוסר־זאגער גע־וואלען מיין מאן, א בעל־דרש'ער, און מע צאהלט איהם, זאגט ער, דערפאר גאלד, ווי זאגט די מאמע זאל לעבען: „פארהאן אלערליי משונעים אויף דער וועלט"... מיר דאכט, אז איידער אריינקוקען אין פרעמדע טעפ און מישען זיך צו יענעמס קינדער, איז גלייכער, עס זאל דארען דער קאפ פאר אייגענע. דו קעהרסט, דאכט זיך, אן דיינע קינדער א טאטע, צי ניין? זאלסט הערען, ווי משה־הער־שעלי לערענט שוין קמיאלף — מעג דיין יעהופעצער אלמנה מיט דער רעדאקציע אינאיינעם זיין פאר איהם די כפרה. ס'זאל מיר זיין גוט אויפ'ן הארצען, וואלט איך איהם ארופגענומען א פאטא־

גראפיע מיט די איבערינע קינדער און וואלט דיר אוועקגעשיקט אהין, זאלסט חאטש זעהן, וועמען דו האסט פערביטען אויף אלמנות מיט רעדאקציעס, מיט צרות און כיט שלעק, ווי עס ווינשט דיר פיעל נעזונד און אימער גליק היינט און אלע מאל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה - ש י י נ ד ע ל .

VII.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריל'עווקע.

לזונתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האָרכען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז איך בין שוין מיט דער בעל־הבית'טע פּאַרטיג און האָב מיך נענומען צו די אורחים פון דער אכסניא, דאָס הייסט, איך בעשרייב אלע שלים־מזל'ען, וואָס שטעהען מיט מיר אויף איין סטאנציע. איך קאָן מיך בעריהמען, אז ס'איז מיר, קיין עין־הרע, גערָאטען. איין שלים־מזל נרעסער פונ'ם אנדערען. נאָר דער גרעסטער פון אלע איז דער, וואָס מע רופט איהם ביי אונז „דער מוצלח". פון איהם איז דאָ אזוי פיעל צו שרייבען, אז ס'וועט ניט קלעקען ניט קיין פּאַפּיער, ניט קיין טינט. אלייו איז דער יונגערמאן פון ושוואנעץ, איין איידעם איז ער געווען פריהער א לאַדיזשינער און נאָכדעם א סאָראָקער, בעוצט האָט ער זיך אין קאָטערינעסלאַוו, און דאָרט איז ער ארויסגעפאָהרען מיט'ן ערשטען נעשעפט, אָנגעהויבען האַנדלען מיט נאָלד, דאָס הייסט, חברה האָבען איהם פערקויפט עטליבע זעקלעך נאָלד, צוגענומען דאָס נאנצע ביסעל מזומנ'ס, און ס'האָט זיך אויסגעלאָזט, אז געהאַנדעלט האָט ער זאמד. איז איהם געווארען שלעכט, חאָטש

וואַרף זיך א לעבעדיגער אין ניעפער אריין, האָט ער ענומען דאָס שטעקעלע, ארויס אויף דער בערזע, צענויפגעפיהרט א וואַנד מיט א וואַנד, געמאַכט עטליכע קערבלעך און מודיע געווען אין די גאַזעטען, אז ער זוכט א געשעפט מיט א שותף. ס׳האָט לאַנג ניט געדויערט, האָט זיך אָפגעזוכט א שותף מיט אַין אייזענגעשעפט, דאָס הייסט, ער האָט געקויפט מיט׳ן שותף א שטיקעל ערד ביי קריוואַראָג, עפרות זהב. מע האָט זיי געוואָלט געבען דערפאַר כמה אלפים אָפּטרעט־געלד. האָט ער געזאָגט: אָדער א האלבען מיליאָן, אָדער נאָרניט. איז געווארען גאָרניט. האָט ער זיך א וואַרף געטהאָן צו ערד־קויהלען, דערטאַפט א אינזשינער א דייטש, דאָס הייסט, א איד וואָס רעדט דייטש, און האָט געדונגען מיט איהם א שאכטע, און דוקא אין גלייבען געלד, און מע האָט זיך אוועקגעשטעלט צו דער ארבייט, גראָבען קויהלען. האָט זיך געעפענט א קוואל, מע ווייסט ניט פון וואַנען, א מבול. האָט מען אוועקגעשטעלט צוויי מאשינעס אויף אויספּאמפען דאָס וואסער. אט פאמפעט מען, אט קומט אָן נאָך — א מעשה אהן איין עק. האָט ער א שפּיי געטהאָן אויפ׳ן דייטש און האָט זיך בעקענט מיט א אידען, וואָס קויפט צענויף אייער, אָנגעשלאָגענע, ניט קיין פרישע, און מאכט פון די געלעך־לעך עפּיס א מין זאָך, איך האָב פערגעסען ווי אזוי מע רופט דאָס. דאַרף זיך טרעפען, אויף זיין גליק פלאַצט א מאשינע, און דער איד מאכט פלימה און לאָזט איהם איבער איינעם אַליין מיט די צע־שפּאלטענע אייער. האָבען זיי בעקומען אזא ריח, אז מע האָט איהם נעמאכט א פראטאקאל. האָט ער געמוזט איינמאל ביי־נאכט ארויס־שפּרינגען דורך א פענסטער און מאכען א ויברח — און לאָז זיך קאטערינעסלאוו האלטען מיט די אייער. אביסעל געלד האָט ער געהאט, איז ער אוועק פון דאָרטען קיין קרעמענטשוק און האָט גע־עפענט מיט איינעם בשותפות א פאבריקע פון גילזעס. בעראַף ער אָנטרעפען אויף א שותף, וואָס איז א גרויסער ליעבהאָבער פון שאך, און אזוי ווי ער אַליין איז אויך א ליעבהאָבער פון שאך, ער קאָן אוועקזיצען, זאָגט ער, א טאָג מיט א נאכט, ניט עסען, ניט

טרינקען, ניט שלאָפען, אבי שפּיעלען אין שאָך, האָבען זיי ביידע אזוי לאַנג געשפּיעלט אין שאָך, ביז זיי זענען געבליבען ביי די לע־דיגע קעסטלעך אָהן גילזעס. וואו זענען אהינגעקומען די גילזעס — ווייסט מען ניט. דערווייל האָט ער דערהערט, אז איינער איין אפּ־טייקער אין א קליין שטעדטעל ניט וויט פון קרעמענטשוק פערי־קויפט־אויס א גאַנצע קראָם מיט פּערשיידענע סחורות בזיל הזול, טאקי א כשר'ע מציאה. איז ער אוועק און האָט אָפּגעאַנדעלט בחצי־חנם דאָס גאַנצע ראַמשעל און האָט זיך געמומען פּאַקעווען די סחורה, און ס'איז איהם געשטאַנען דערביי פערדיענען א מטמון ניט גאָלד. דאַרף זיך טרעפען איין אומגליק, אז צווישען די סחורה זאל זיך געפינען א קעסטעל פּולווער. האָט זיך מיישב געווען דאָס קעסטעל פּולווער, פאַהרענדיג אין וואַגאָן, און טהוט א שאָם און צעשיסט דעם וואַגאָן און שיסט אָפּ א פּוס דעם קאַנדוקטאָר — ער איז קוים ארויס ניט'ן לעבען. וואָם זאָגסט דו אויף דעם „מוצלח"? ער זאָגט אליין אויף זיך, אז ער טהוט א קוק אריין אין טייך אריין — פּגר'ען אויס אלע פיש. ווי דו קוקסט איהם אָן, איז ער צו די צרות נאָך א ווערטעל־זאָגער אויך. אליין איז דאָס א קליינטשיקס און א ריהרעוודיגס, מיט ברענענדיגע אויגעלעך. דאָס קאַפּעלישעל איז ביי איהם פערוקט אהינטער, די הענד אין די קע־שענים, און דער מוח ארבייט — קאַנבינאציעס, אָהן א שיעור קאַנ־בינאציעס! ער זאָגט, אז ער מוז „נעפּרעמענאָ" זיין א מיליאָנער, אניט — הויבט ער זיך אויף און פאָהרט אוועק קיין אמעריקע. דאָרט האָט ער שוין גאָר קיין דאגה ניט. מיך רעדט ער צו, איך זאל מיט איהם אויך פאָהרען קיין אמעריקע. ער זאָגט, אז אזעלכע מענשען ווי מיר ווערען אין ערגיץ ניט פערפאלען. נאָר משוגע וועל איך ווערען — אוועקווארפען אזא בכבוד'ע פרנסה, ווי דאָס שרייבעריי, און פאָהרען זוכען גליקען! און מחמת איך בין זעהר פערנומען און האָב קיין צייט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אנדערען בריף וועל איך דיר ארויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה זאל נאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די

קינדערלעך, און שווער און שווייגער, און איטלעכען בעזונדער גאָר פריינדלעך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. איך פערשטעה ניט, פאר וואָס איך האָב ניט קיין שום ענטפער פון דער רעדאקציע אויף מיינע ערשטע אר־בייט, וואָס איך האָב איהר אַוועקגעשיקט. נישט קיין ענטפער, נישט קיין געלד. איך האָב איהר שוין געשריבען דריי בריעף. איך רעכען, אם־ירצה־השם, היינט — מאָרגען האָבען פון איהר תשובה.

מ נ"ל.

VIII.

שיינה־שיינדע? פון כתריעוקע צו איהר מאן מנחם־מענדע? אין יהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדע? נ"י.

ע ר ש ט ע נ ס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען געזונד, נעבּ גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף ווייטער ניט ערגער.

צ ו ו י ט ע נ ס שרייב איך דיר, בעלי היקר, אז ווי דו וועסט נאָר בעקומען דאָס דאזיגע בריוועל, זאלסט דו, למען־השם, קומען צו פאָהרען אהיים, וואָרום מיין טאטע נעבאָך איז מסוכן קראנק. ס'איז שוין געווען א קאָנסיליום פון דאָקטוירים, האָבען זיי געפו־נען, אז ער האָט, אז אך און וועה, וואסער אין בויך. די וועהטיגען, וואָס ער טראָגט איבער, איז נישט צו צוזעהן. קאָנסט פערשטעהן, אז די מאמע זאל לעבען איז נאָר נישט צו דערקענען! מע קאָן זאָגען, אז זי איז זיך כפקיר צוליעב איהם. זי זאָגט: „מיט א שכן אז מע איז אפּ דרייסיג יאָהר אין איין שטוב איז אויך א רחמנות"... און דו זיצסט דאָרטען אין דעם שענעם יהופּעץ און בע־שרייבסט שלים־מזל'ען, די כפרה זאלען זיי זיין פאר מיין טאטע'ס יארמעלקע, ווי עס ווינשט דיר פיעל געזונד און אימער גליק היינט און אלע מאל

דיין באמת געטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

נעדענק זשע, למען־השם, באלד ארויספאָהרען און קלאָפען א דעפעש.

IX.

מנחם־מענדעל פון יעהופּעץ צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל איז כתריעלעווקע.

לוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ר א ש י ת בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד הארכען איינס פון'ם אנדערען נאר נוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

ו ה ש נ י ת הנה זיי וויסען, אז דיין בריעף איז נעווען פאר מיר ווי א פיסטויל אין הארצען. איך זאל האבען פליגלען, וואלט איך, ווי איין אדלער, געפלויגען צו אייך קיין כתריעלעווקע, האב איך אבער ניט מיט וואס צו ריהרען זיך. דער בעל־הבית'טע פון דער אכסניא בין איך שולדיג, אז די האר זענען ניט מיינע. א חוץ וואס איך האב איהר אפגענעסען דעם קאפ, האב איך ביי איהר נאך אלע מאל איבערגעחאפט אויף פאפיער און אויף טינט. איך האב אלץ געמיינט — אט־אט. אזוי פיעל פאפיער און טינט אויסגענוצט, אזוי פיעל שענע זאכען אויסגעטראכט, אפגעשריבען זיך אלע פינגער — און די רעדאקציע זאל עס מיר אפילו ענטפערן! זי האט אנגענומען א פול מויל מיט וואסער און שווייגט. זהר ניט שען פון איהר זייט! ממה־נפשך: געפעלט אייך ניט מיין שרייבען, דארפט איהר מיר שרייבען, וועל איך אויפהערען שרייבען. יענעמ'ס טרחה איז ביי זיי, אפנים, בלאטע. ס'זאל זיין

איין אנדערער אויף מיין אָרט, וואָלט ער זיי אויסגעזידעלט אויף אלע זייטען. אָדער איך זאָל האָבען געלד, וואָלט איך זיי געקלאָפט א דעפעש: טוידט אָדער רויט!... איך בין גאָר ניט אימשטאַנד דיר איבערגעבען דאָס עגמת־נפש מיט דעם האַרצוועהטיג, מיט דעם אַראָפפאַלען, וואָס מע איז ביי זיך; עס לעגט זיך גאָר ניט די פּען אויף צו שרייבען מעהר. וואָס דאַרפסט דו א סך? איך האָב נע־בעטען, מע זאָל מיר חאָטש שיקען די גאָזעט אומזיסט, ענטפערט מען מיר אויך נישט. איך זאָל אין דער צייט געווען האָקען האַלץ, וואָלט איך, דאָכט זיך, אויך מעהר פערדיענט. איך וויים ניט, ווי אַווי מיט אַנדערע שרייבערס — מיט מיר האָבען זיי זיך בעגאַנ־גען ערגער, ווי מיט'ן לעצטען שבלעצטען. צו די בערג טהו איך מיינע אויגען: מאין יבוא עזרי — אפשר וועט דער אוי־בערשטער העלפען, וואָרום ס'איז באַו מים עד נפש, ערגער קאָן שוין גאָר ניט זיין!... און מחמת איך בין זעהר דערשלאָגען, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינ'ם אַנדערען ברירה וועל איך דיר אַרויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה זאָל גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה און זאָל צושיקען דעם שוועד א רפואה שלמה. גאָט זאָל העלפען, מע זאָל זיך זעהן געזונד אלע מיט די קינדערלעך, נאָך וועלכע איך בענג זעהר שטאַרק, ממש ער געהט מיר אוים דאָס חיות.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

ע י ק ר ש כ ח ת י. דער ברירה לויגט שוין ביי מיר דעם אַנדערען טאָג, מחמת איך האָב ניט אויף קיין מאַרקע. איך האָב איבערגעטראַכט די גאַנצע צייט, צו וואָס נעמט מען זיך, וואָס טהוט מען און וואָס הויבט מען אָן צו טהון? דאָכט זיך מיר, ס'איז שוין גאָר נישטאָ אזא פּרנסה אויף דער וועלט, וואָס איך זאָל מיך אויף איהר ניט וואַרפען. איין זאַך גאָר האָב איך דורכגעלאָזט: שדכנות. עס שטעהט ביי אונז אויף דער אַכסניא א איר א שרכן, און וועד־לינ ער דערצעהלט, איז ער מאַסף ממון. און א פּרנסה איז דאָס

אפשר ניט אזא בכבוד'ע, ווי שרייבעריי, אבער שענער פון מעק־לעריי איז דאס געווים. דער עיקר, אבי דער אויבערשטער ניט א שטיקעלע הצלחה.

ה נ " ל .

X.

שיינה־שיינדעל פון כתריל־עווקע צו איהר מאן מנחם־מענדעל איז יעהופעץ.

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר"ר מנחם־מענדעל נ"י.

ערשטענס קום איך דיר צו מעלדען, אז מיר זענען אלע גאָט צו דאנקען אין בעסטען נעזונד, נעב גאָט דאָס נעמליכע פון דיר צו הערען אויף וויטער ניט ערגער.

צווייטענס שרייב איך דיר, אז איך האָב דיר ניט וואָס צו שרייבען. איך האָב נעווייזען דיין בריף דער מאמען, זאָגט זי, אז איך בין אליין שולדיג. „וויי אזוי מע בעט זיך, זאָגט זי, אזוי ליגט מען... זאָלסט געווען, זאָגט זי, מיך לאָזען זיך מיט איהם אי־בערשרייבען, מיט'ן שענעם „גענידעם", וואָלט איך איהם שוין לאנג, זאָגט זי, אראָפגעבראכט. איך וואָלט זיך ניט געפוילט, זאָגט זי, און וואָלט אליין זיך דורכגעפאָהרען נאָך איהם. אויף דיין גליק, זאָגט זי, דארף דער טאטע לינגען אויפ'ן טוידטען־בעט און מיר ביידע דארפען זיך קוים האלטען אויף די פים". דאָס נעלה, וואָס איך שיק דיר דא, איז מיין מאמע'ס — און וויים איהר גוטסקייט. איך בעט גאָט, אז מעהר זאָל איך פון דיר שוין קיין בריוולעך ניט האָבען, און ווי־נאָר דו וועסט ארויספאָהרען פון יעהופעץ, אזוי זאָל זיך עפענען די ערד און איינגעזונקען זאָל ווערען די דאָזיגע שטאָדט, אזוי ווי סדום, מיט אלע איהרע נאָלדענע געשעפטען, גליקען, מעק־לערס, שדכנים, אכסניות, בעלי־בית'טעס, רעדאקציעס, ווי עס ווינשט דיר פיעל נעזונד און אימער גליק היינט און אלע מאל

דיין באמת נעטרייע פרוי ש י י נ ה־ש י י נ ד ע ל.

סוף פונ'ם פיערטען בוך.

עם פיעדעלט נישט

סַמתם־מענדעל — ש שדכן.

געשריבען אין יאָהרען 1900־1909.

עם פיעדעלט נישט

(מנחם־מענדעל — א שדכן).

מנחם־מענדעל פון וועג צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעלעווע.

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינה־שיינדעל שתחי׳ עכב״ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיד האַרבען איינם פונ׳ם אַנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

והשנית הנה זיי וויסען, אז עס פיעדעלט נישט, עס נעהט נישט, חאטש צעריים זיך. תיכף ומיד ווי איך האָב מקבל געווען פון דיר די צוגעשיקטע עטליכע קערבלעך, האָב איך זיך קודם צעצאהלט אויף דער סטאנציע און האָב מיך באלד אַנגעהויבען פאַקעווען אין וועג אריין. וואָס דאַרפסט דו מעהר? איך בין שוין אפילו געשלסען אין וואגאן, געזומען א בילעט ביז חוואסטעוו, און פון חוואסטעוו האָב איך געריבענט פאַהרען גלייך אהיים, קיין כתריעווקע הייסט עס. האָבען מיר דאָך אבער א שטארקען גאָט, וועסט דו הערען, וואָס ער טהוט אפ. אנומעלטען האָב איך דיר געהאט געשריבען, אז אויף דער אכסניא, דארט וואו איך האָב געהאלטען סטאנציע, האָט זיך געפונען א איד א שדכן, לייבע לעבעלסקי הייסט ער, וואָס בעריהמט זיך, אז ער טראָגט ארום ביי זיך אין בוזעם די גאנצע וועלט און פערדיענט שטיקער גאָלד. דערווייל האָט ער בעראַרפט אָפּפאַהרען אויף א פאָר טעג מכח א גרוי־

סען שידוך; ער האָט בעקומען, זאָגט ער, א „סטראָטשנע דעפּעש", ער זאָל ניט מערליוועז, האָט ער איבערגעלאָזט דאָס גאַנצע פּעקל זיינם ביי דער בעל־הבית'טע, נעבעטען, זי זאָל עס בעהאַלטען ביז ער וועט קומען צוריק פון'ס שידוך, וועט ער ז' שוין צערעכענען. און אַזוי ווי דו זעהסט איהם, אַזוי האָבען מיר איהם געזעהן. פאַר'ן אַוועקפאָהר מאַכט צו מיר די בעל־הבית'טע: „איהר פאָהרט דאָך אויף יענער ליניע, נאָט אייך דעם שדכן'ס פּעקל, טאָמער וועט איהר זיך בענעגענען ערגיץ מיט'ן שלים־מזל, מיט דעם לע־בעלסקי'ן, וועט איהר איהם אָפּגעבען זיינע שפּאָרגאַלען". זאָג איך: „וואָס דאַרף איך פּרעמדע פּעקלעך?" זאָגט זי: „האָט קיין מורא ניט; ס'איז ניט קיין געלה, ס'איז פּאָפּיערען, שמות". כך הוה. שוין זיצענדיג אין וואָגאָן, בינד איך אויף דאָס פּעקל אויף א טשיקאַוועסט און טהו א קוק אריין — א גאַנצער אוצר: בריעף פון שדכנים, רשימות פון מחותנים, און גלאָט כתבים. צווישען די כתבים — א לאַנג צעטעל אויף לשון־קודש פון חתנים און כלות, אויסגערעכענט נאָכ'ן אלף־בית; איך געב דאָס דיר איבער אות באות:

אַוורים — חוה בת הגביר רב לוי טאַנקינאָג... גרויסיר מיוחס... אשתו מרים גיטיל... גם כן מיוחסת... הויבי וואוקס... קראַסאַוויצה... ד' אלפים... רוצה ניקאָנציטין....

באַלטי — פייטעל בן הגביר יוסף היטילמאַכיר... משכיל... ציניסט... גיקאָנציט בוכהאַלטירי... מפריזעוו אַסלאַבאָדעט... דאַווינט אַלע טאָג... ווייל מעות...

גלוכיוו — יעפים באַלאַסני... אַפּטייקיר גלוח... האָט ליב יודין... מלוה ברבית... רוצה ברענעטקה...

דובנא — לאה בת הגביר רב מאיר קאַרזיק... משפחה... קורצי וואוקס... רויטי האָר... מדברת פראַנצויז... יכול ליתן מעות...

היסין — ליפע בראש... שוואַגיר של איצי קוימין... בעל יועץ בסאַכירני זאַוואָד של רב זלמן ראַדימישליר... בן יחיד... והנער יפת תואר... ממזר אויגין... רוצה שמאַלץ־גרוב...

ווינעצע — חיים העכט... בחור מנגן על הבערזע... פּאָרט בפּאיטאָנדיל... גרויסיר פּאַרדיניר... שוה 10 אלפים...

זיטאָמער — הנגיד שלמה זלמן טאראטייקי... ב' בתולות... קראסאוויצות פּריי"ע... הקטנה מעט גישטופילט... פּיאָנע דייץ פּראָנצויז... רוצה נישטודירטע... דעפּלאָם לאו דוקא...

חמעלניק — הנגידה בתי' פּלעקיל... אלמנה וואָכירניצה... חכמה נפלאה... רוצה למדן... מעג זיין בלא מעות...

טאָלני — הרבני רב אברעמעלי פּיינציק... אלמן... חסיד בעל תנ"ך... זוכט אלמנה עם נישעפט...

יאמפּעלי — משה ניסיל קימבאק... נגיד חדש... אשתו מרת בייֿלה לאה... ווילין א שידוך כלות הנפש... וויפיל דער צד שבנגדו גיט מתחייב צו גיבין ב' פּעמים... רח"ש לשדכנים תיכף ומיד בשעת טעליר ברעכין... מתנה להשדכן עקסטרי מצד המחותנטי...

כתריעווסע — רב נתן קורח... גביר ממון קורח... דבר אחר גדול... בן משכיל יוסף יצחק... קעניר חריף... טאָרגעניוו ודארוון... שטיליר וואָרים... מבקש אנארימי יתומהלי... קראסא־ וויצה שבקראסאוויצה... ניט חולה לשלוח על הוצאות... נ ו ת ן ב צ י מ ב י ל ה ו ל ך ב ט ע נ צ י ל...

ליפּאוויץ — בן הגביר לייבוש קאפּאטי... פּארבראָנטיר חסיד... נותן אקזאמין על 8 קלאסין... יושב באדעס... שפּילט על הפידל ויכול לשון קודש... קראסאוויץ...

מעזביש — רב שמשון שעפּסיל שימעליש... אלמן... האט ב' בתולות עם נ' אלפים... רק מוז קודם אליין חתונה האבין... וויל גם כן בתולה...

נעמערעוו — סמיציק... בערנארט מאָסעיוויץ... פון די אמתי סמיציקעס... גרוש סאמעסטאיאטעלני... שפּיליר מתמיד בפּריוויראַנץ... תקיף אצל נאצאלסטווי... מן היושר בתולה עם ה' אלפים אדיר גרושה עם 10 אלפים...

סמילע — פערילי דאמה... נרושה עם 10 אלפים... דארף א משכיל קאמעסניר...

ענאטעווקע — הבעל הבית רב מענדי לאפיטע... זקן אריביר שבעים... רק האלטצעך קרעפקי... מקבר גיוועז ג' נשים... ווי בתולה...

פרילוק — הגומענאזיסט פרייטיג... בן הגביר מיכל פריי־טיג... טראגט היטיל בבית... שרייבט ניט בשבת... ווי כ' אלפים לא פחות פרוטה... כנגד חצי...

צארציען — רשימה מן גביר אלמן פישיר... יושב באסטרעכאן... צוגעזאגט כ' ווינרעזני בילעטין פערווע זאיאם... חוץ רח"ש... צריך לכתוב עוד א' בריוועל... בקשתי לשלוח כ"ה רו"כ אויף הוצאות... לכה"פ מארקעס...

קרימענצוק — משכיל וציניסט סכנת נפשות... מאה קאמיסים... חכם... חריף בשאך... ש"ס בעל פה... קעניר ובעל דברן... ווערטלזאגיר איש להבה... כתבא רבא... שמעתי אז ער האט שוין חתונה גיהאט...

ראדימישל — אייניקל של רב נפתלי ראדימישליר... שייך לסאדיגערי... סאכירני זאוואר... גילדיני פאן... חצי חסיד חצי דייק... קורצי פאה ולאנגליכי קאפאטי... קעניר בשפראך וקלאר יורה דעה... יש לו פעטיר מיליאנציק וזאצאטני קוויטאנצי... זוכט קראסאוויצה משפחה יחוס ר' אלפים פארטיפיאן ארנטלעך פראנ־צויז פאריק מאנצן לעכטבענצן בארעשני בלא קאוואלירן...

שפאלי — הגביר המפורסם אליה מצערנאביל... יושב ביהופיץ... מעקליר של צוקיר ואימעניות... בשותפות עם הגביר המפורסם באבישקע... בת יחידה... פארלאנגט מעליכל מן השמים... קעניר יותר מדאקטער... באוואַרנט מפריזעוו... שיין כמו יוסף הצדיק... וקלוג כמו שלמה המלך... זינגין ושפילן על כל הכלים... משפחה בלא פלעק... מעות אהן א שיעור... עם כל המעלות... כמעט בראצקע... דפקתי דעפעש לראדימישל...

תאמאשפאג — ה' בתולות... ג' קראסאוויצות וב' פאס־קודניצות... און אלימען אדיר א דאקטער עם גאבינעט ומעביל אדיר אנאדוויקאט עם פראקטיקי ביהופיץ... כתבתי כמה בריוולאך...

זיץ איך מיר אזוי אין וואגאן, מיט'ן שדכן'ס פעקעל הייסט עס, און ליינן נאך א מאל און נאך א מאל דאס דאזיגע לשון־קודש'דינע צעטעל פון חתנים און כלות, און טראכט מיר: רבונו של עולם! וויפיעל פרנסות דער אויבערשטער האט בעשאפען אויף דער וועלט פון זיינע אידן'ס וועגן! אט, אשטייגער, דאס שדכנות. וואס קאן זיין, דאכט מיר, פיינער און לייטישער, בעסער און גרינגער דערפון? וואס איז דא פארהאן וואס צו טהון? מע בעדארף נאר האבן א קלעפקע אין קאפ און קאנען אויסמאר־קירען מיט'ן שכל, וועד צו וועמען סע פאסט. למשל: אוודיטש האט א מיידעל א קראסאוויצע מיט פיער טויזענד, וואס וויל א געקאנטשעטען, האט באלטע א ציוניסט א משכיל, וואס האט נעקאנטשעט בוכהאלטעריע און וויל נעלר — איז דאך דאס אננעמאסטען! אדער לאמיר נעמען טאלנע: זיצט א איד איין אלמן, וואס זוכט איין אלמנה מיט א נעשעפט — פאר וואס זאל ער זיך ניט מטריח זיין קיין חמעלניק, צו דער אלמנה בתיה פלעקעל, וואס זוכט איין אלמן אהן נעלד, אבי א למדן? הערסט דו, זונתי היקרה, מע דארף נאר קאנען מאכען קאנבינאציעס. וועז איך זאל נעווען געבוירען ווערען א שדכן, וואלט איך אוועקגעשטעלט דאס נעשעפט נאר אנדערש. איך וואלט זיך אויפגעשריבען מיט אלע שדכנים פון דער גאנצער וועלט, צענויפענענומען אלע זייערע רשימות און וואלט זיך אוועקגעזעצט צענויפפארען, פריהער אויף פאפיער, געווייניגט־ליך, דעם חתן מיט דער כלה, די כלה מיט דעם חתן, און אין יעדער שטאדט וואלט איך מיר געהאט א שותף, וויפיעל שטעדט. אזוי פיעל שותפים. ממה־נפשך, וויפיעל ס'וועט זיין, וועט מען זיך טיילען, חצי שלי וחצי שלך, עס וואלט זיך אפשר געלוינט

עפענען א קאנטאָר אין יעהופּעץ, אַרער אין אַדעס, האָלטען מענ־
שען, זיי זאָלען זיצען שטענדיג און שרייבען בריוולעך און קלאָפּען
דעפּעשען — און איך אליין טהו גאָר ניט, נאָר איך זיץ מיר און
פּאָר און מאַך קאָנבינאציעס!

אָט אזעלכע מחשבות, פּאַנטאזיעס, קאָנבינאציעס פליהען ביי
מיר אין קאָפּ. טראָגט־אָן דער גוטער יאָהר צו מיר אין וואָגאָן
אַריין א נפש, א בעוואכסענעם מיט האָר פון אויבען ביז אַראָפּ,
שלעפּט מיט זיך א זאק און סאָפּעט ווי א גאנז און רופט זיך אָן
צו מיר מיט א מאַרנע בנעימות'דיג לשון, גאָר ניט ווי נעווייגטליך:
„יונגערמאַן, זאָגט ער, אפשר וואָלט געווען א סברא, איהר זאָלט
זיך מיט אייער עלטער מטריח זיין, זאָגט ער, א רוק טהון זיך
בשעת הדחק א ביסעלע אַראָפּ, בכדי, זאָגט ער, אז אזא איהר, ווי
איך, למשל, זאָל האָבען די זכיה בעזעצען זיך אויף א רגע מיט
אייך בהרחבה אין שכנות?" — „פאָר וואָס ניט? אָך, מיט'ן
גרעסטען כבוד!" — אזוי זאָג איך צו איהם און נעם און מאַך
איהם אַיין אָרט און טהו איהם א פּרעג גלאָט אזוי, פון יוצא וועגען:
„פון וואַנעט איז א איד?" — „מאַין באַטע, הייסט עס? פון
קאָרעץ. — ענטפּערט ער מיר. — מיין נאָמען איז אָשר, און רופען
רופט מען מיך רב אָשר שדכן. איך בין שוין באַוואָלינקע, זאָגט
ער, ווי איהר קוקט מיך אָן, מיט'ן אויבערשטענם הילף, כמעט
פּערציג יאָהר א שדכן". — „אזוי? — זאָג איך. — זענט איהר,
הייסט עס, אויך א שדכן?" — „על כן, דאַרפען מיר, זאָגט ער,
לערנען דעם פּשט, אז איהר זענט מסתמא אוודאי א שדכן, הייסט
דאָס — אַחינו אתה, קומט דאָך אייך, זאָגט ער, על־פּי־דין שלום־
עליכם!" — אזוי מאכט צו מיר דער דאָזיגער שדכן און רוקט מיר
אַריין א מגושמ'דיגע וועיכע האָריגע האַנד און טהוט מיך א פּרעג,
אפּנים, אויך פון יוצא וועגען: „מה שמכם?" — זאָג איך: „מנחם־
מענדעל"... „א קענטליכער נאָמען, מאכט ער צו מיר, ערניץ האָב
איך געהערט, נאָר איך וויים ניט וואו. הערט זשע, זאָגט ער,
אויס, רב מנחם־מענדעל, וואָס איך וועל אייך זאָגען. וויבאַלד,

זאגט ער, אז דער צער פון טראגען איז יא אזוי גרויס, דאס הייסט, אז דער אויבערשטער, זאגט ער, האט אזוי געפיהרט מיט זיין השגחה עליונה, אז מיר, צוויי שרכנים, זאגט ער, זאלען זיך מזדמן זיין לפונדק אחד, וואלט אפשר, זאגט ער, געווען א סברא, אז מיר זאלען טאקי אט־א־דא, פאהרענדיג מיט אייך אין איין וואגן, עפים מתקן זיין?"... „דהיינו, זאג איך, וואס זאלען מיר מתקן זיין?"... „אפשר האט איהר, זאגט ער, א בעלן אויף גוטען וויין אין א שלעכטער כלי?"... „דהיינו, זאג איך, וואס וועלן ביי אייך אנגערופען גוטער וויין אין א שלעכטער כלי?"... „לאזט אייך דיענען, זאגט ער, תיכף ומיד וועל איך אייך מסביר זיין, וועט אייך דער פסוק ווערען רעכט ארום און ארום. נאר וואס דען? איהר דארפט צולענען קאפ. איך האב, זאגט ער, אין יארמלינעץ א שטיקעל סחורה מן המובחר, אבער טאקי פון די אנטיקען, רב איציקעל טאשראץ הייסט ער. מילא יחום — איז אפגערעדט. מע קאן זאגען, זאגט ער, איינגעטונקען אין יחום. וואהרום א חוץ וואס ער איז אליין, זאגט ער, א גרויסער מיוחס. איז זי נאך א גרעסערע מיוחסת פון איהם. דער חסרון, זאגט ער, איז אבער, וואס ער הייסט זיך פאר זיין יחום משלם זיין מיט מעות מזומנים. וויפעל ער גיט, ווייל ער, אז דער צד שכנגדו זאל געבען צוויי מאל אזוי פיעל"... „שאט, זאג איך, מיר דאכט, אז ס'איז פארהאן פונקט דער ארטיקעל, וואס איהר דארפט". און איך טהו מיך א נעם צו מיין פעקעל, שלעפ ארויס דעם ספר הזכרונות פון מיין שדכן לייבע לעבעלסקי און מיש אויף יאמפעלי און טהו איהם א ווייז: „אט איז ער, זאג איך, אט דער, וואס איהר זוכט איהם. לייענט, וועט איהר זעהן: משה נישעל קימבאק, נגיד חדש — איין אויפגעקומענער נגיד הייסט עס; וויל א שידוך כלות הנפש — דאס הייסט, ער געהט־אוים! און וויפיעל דער צד שכנגדו גיט, איז ער זיך מתחייב געבען ב' פעמים — צוויי מאל אזוי פיעל הייסט עס. פונקט דאס, וואס איהר דארפט!"...

דערהערט אויפלכע דבורים און דערזעהן ביי מיר, אז אָט דער משה־ניסעל קימבאק זאָגט נאָך צו רח"ש לשדכנים תיכף ומיד בשעת טעלער־ברעכען, און א חוץ א מתנה עקסטרע פון דער מחותנת'טע, — טהוט זיך מיין רב אָשר א הויב־אויף פונ'ם אָרט, נעמט מיך אָן ביי דער האַנד און מאכט צו מיר: „מזל־טוב, רב מנחם־מענדעל, מיר האָבען געמאכט א געשעפט. איך האָב געזעהן, זאָגט ער, ביי אייך אין קוישעל, אויב איך בין מיך נישט טועה, אייער־קיכלעך, טיי און צוקער ושאר ירקות, וואָלט אפשר ניט נע־שאדט, זאָגט ער, מיר זאָלען דערווייל מאכען מזונות, און אם־ירצה־השם, אז מיר וועלען קומען בשלום קיין חוואכטעוו, וועט איהר זיך מטריח זיין מחילה נאָך היים וואסער, איך האָב געזעהן, זאָגט ער, ביי אייך א טשייניק, וועלען מיר טרינקען צו גלעזלעך וואַרעמס. און מסתמא, זאָגט ער, וועלען מיר קרינגען אויף דער סטאנציע א ביסעל יי"ש אויך, זיעבען און פופציג גראָאוועך, וועלען מיר שוין אין איינוועגס, זאָגט ער, טרינקען לחיים פאר מיין יארמעלינעצער מיוחס מיט אייער יאמפעלער אויפגעקומענעם נגיד, וואם חלש'ט א שידוך, און לאָז זיין, זאָגט ער, אין א גוטער שעה, אין א מזל־דיגער". „אמן, זאָג איך, פון אייער מויל אין נאָט'ס אויהערען. נישט אזוי גיך אבער טהוט זיך עס, זאָג איך, ווי סע רעדט זיך"... שלאָגט ער מיר איבער די רעד, דער שדכן הייסט עס: „לאָזט אייך דיענען, רב מנחם־מענדעל, זאָגט ער, איהר ווייסט ניט מיט וועמען איהר האַנדעלט. איהר האָט צו טהון נישט מיט קיין יונגעלע. איהר רעדט, זאָגט ער, מיט א וועלט־שדכן, וואם מע רופט איהם רב אָשר און וואם האָט ניט אזוי פיעל האָר אין קאָפ, וויפיעל שידוכים ער האָט שוין בעזרת השם יתברך אויסגעפיהרט. לאָמיר ביידע, זאָגט ער, פערמאָגען די מאות, וויפיעל פאר־פאלק עם האָבען זיך שוין ביי מיר אָפגע'גט און נאָך א מאל חתונה געהאט און וויעדער ג'ע'גט זיך... איך, זאָגט ער, אז איך טהו א קוק א רשימה, טאָפ איך באלד אָן, צי ס'וועט הולכ'ען, צי ניין. אייער משה־ניסעל, זאָגט ער, געפעלט מיר, דאַרף זיין מיט א סרחה, וואָרום לאָמיר

קאָרשט פערשטעהן, זאָגט ער, וואָס איז ער אַזוי להוט נאָך א שידוך און וואָס ברענט אַזוי די מחותנת'טע און זאָגט אַזש צו מתנות להשדכן? די משמעות, זאָגט ער, אז דאָרט ליגט א ווערעם. א ווערעמדינער עפּעל הייסט עס"... — „וואָס זשע, זאָג איך, איז די עצה?" — „די עצה, זאָגט ער, איז דאָ א פּשוט'ע עצה: מיר ביידע דאַרפען טאָקי באַלד צעשיידען זיך, זאָגט ער, אין צוויי בעזונדערע דרכים, איך, זאָגט ער, קיין יאַרמעלינעץ, צו מיין מיוחס רב איציקעל טאַשראַץ, און איהר קיין יאַמפּאָלי, צו אייער משה-ניסעל קימבאָק. נאָר וואָס רעד? מיר ביידע, זאָגט ער, דאַרפען ארבייטען אויף אַלע כּלים. איהר מצדכם וועט זיך דאַרפען משתדל זיין, אז אָט דער ווערעמדינער עפּעל זאָל נתנ'ען וואָס מעהר, און איך מצדי, זאָגט ער, וועל מן הסתם צוהאַרעווען, אז מיין טאַשראַץ זאָל טאָקי געבען כּנגד די גאַנצע העלפּט, ווי ער האָט מיר מבטיח געווען, וואַרום א קשיא, זאָגט ער, אויף א אידען, וואָס האַנדעלט מיט יחוס?"

ווי דו זעהסט, זוגתי היקרה, האָט זיך עס אַנגעהויבען כּלומרשט מיט א שפּאָס, אויף קאָטאָווע הייסט עס, און אויסלאָזען האָט זיך עס אויסגעלאָזט טאָקי אויף דער רעכטער אמת, וואַרום ביז וואָס-ווען — זענען מיר נעקומען קיין חוואָסטעוו. נעקומען קיין חוואָס-טעוו, האָבען מיר קודם נעטרונקען טיי, פיינטשיק פערביסען און נענומען שמועסען עסק נאַנץ ערנסט. איז מיר אפילו תחילת נעווען פּריקרע די גאַנצע מעשה: וואָס פאַר א שדכן בין איך? און וואָס פאַר א מחותן בין איך מיט פרעמדע רשימות? וואַרום אז מע וויל, הייסט דאָך דאָס גזילה! עלעהיי יענער האָט פערלאָרען א טייסטער מיט נעלד, און איך האָב איהם אויפגעהויבען. נאָר אז מע וויל דאָס אייגענע צוריק — מה רעש? ממה-נפשך, וועט זיך אויספּיקען, איז יחלוקו! איך בין דאָך נישט קיין פּעלד-נזלן, וואָס איך זאָל פערלאָנגען פרעמדס. הקיצור, ס'איז ביי מיר נעווארען רעכט פון אַלע זייטען, און ס'איז געבליבען, אז מיר לאָזען זיך ביידע אין וועג אריין, ער קיין יאַרמעלינעץ, איך קיין יאַמפּאָלי.

אפנעשמועסט האבען מיר אזוי: אז איך וועל קומען אויפ'ן ארט, זאל איך קודם חוקר ודורש זיין, וואם איז די מעשה, וואם אט דער משה־ניסעל קימבאק יאגט זיך אזוי א שידוך טהון, און אז איך וועל בעטראכטען די שטוב, און דאם קרן וועט מיר געפעלען, זאל איך איהם קלאפען א דעפעש קיין יארמעלינעץ כך וכך, וועט ער מיר צוריק קלאפען א דעפעש כך וכך, וועט מען זיך צענויפפאהרען מסתמא קיין זשעמערינקע אנקוקען זיך, און אויב ס'איז א זיווג, וועט זיין א שידוך. „דער עיקר, זאגט ער מיר, דאדפט איהר זעהן, רב מנחם־מענדעל, ניט זשאלעווען קיין הוצאות, קלאפען דעפעשען, וואדום ביי א שידוך, זאגט ער, איז דער עיקר דעפעשען... א מחותן, זאגט ער, אז ער דערזעהט א דעפעש, האפט איהם אוועק דער רוח"... ס'איז נעקומען צום שפיץ, ביי'ם נעמען בילעטען — לאזט זיך אויס, אז מיין לאנד־שדכן רב אשר'ען פעהלט־אויס אויף הוצאות. „ער האט זיך, זאגט ער, אויכגעבראכט ביז דער לעצטער פרוטה אויף דעפעשען מיט טעלעגראמעס. איהר זאלט עס פערדיענען, זאגט ער, אלע חודש, וואם מיך קאכט־אפ א וואך דעפעשען מיט טעלעגראמעס". דו פערשטעהסט? אט אזא פרנסה איז דאם שדכנות! בקיצור, דער פאיעזד דערווייל שטעהט ניט, איך האב געמוזט אויסלענען מיינע עטליבע קערבלעך, וואדום איבער הוצאות צענעהט זיך קיין געשעפט ניט. מיר האבען זיך נעביטען מיט די אדריסים, נאנץ פיין זיך אפנעזוענט און צעפאהרען זיך, ער קיין יארמעלינעץ, און איך קיין יאמפעלי.

נעקומען קיין יאמפעלי, האב איך, ראשית חכמה, אנגעהויבען חוקר ודורש זיין: „ווער איז אט דער משה־ניסעל קימבאק?" זאגט מען מיר: „חוץ זיין שאדען אויף אלע אידען געזאגט נעווארען"... — „האט ער עפים א סך קינדער?" זאגט מען מיר: „א סך קינדער האט איין ארעמאן, און א נגיד האט מעהר נישט ווי איין קינד"... — „וואם פאר א קינד?" זאגט מען מיר: „א טאכטער". — „עפים

א היבשע טאכטער?" זאגט מען מיר: „מע קאן פון איהר מאכען צוויי"... — „גיט ער עפּים א סך נדן?" זאגט מען מיר: „וויפּיעל ער גיט, איז ער נישט קראנק געבען צוויי מאל אזוי פּיעל"... הויב איך אן טאפּען: „פּאר וואס?" טאפּ אהין, טאפּ אהער — סע טאפּט זיך ניט. טהו איך אן די שבת'דינע קאפּאטע און לאז מיך געהן גלייך צו דעם דאזיגען מחותן.

מילא, איך זאל דיר בעשרייבען א שטוב, איז ניט שייך. א נגיד'ישע שטוב פון כל טוב, און מענשען — דימענטען. געזאגט, ווער איך בין און וואס איך בין געקומען, האט מען מיך אויפגענומען כיד המלך, מכבד געווען מיט זיסען טיי, מיט צוקער־לעקאך און מיט שמעקענדיגען אתרוגים־איינגעמאכטס, און גוטען ווישניק א פלעשעל אווענקגעשטעלט. דער מחותן אליין, משה־ניסל היסט עס, איז מיר נעפּעלען ער אין לשער: א צוגעלאזטער מענש, א מזל־טוב, מע קאן זאגען — א מענש אהן א גאל. אויך די מחותנת'־טע, בוילה־לאה היסט עס, איז מיר נעפּעלען געווארען פונ'ם ערשטען קוק. א שענע אידינע מיט א ניידער, א שטילע, א צדיקית. ביידע האבען זיך געזומען אויסטאפּען ביי מיר, ווער איז דער צד שכנגדו, האט ער עפּים א וואהלען זוהן, און וואס קען ער? וואס זאל איך זיי זאגען, זו איך וויים אליין אויך ניט? נאר א איד א למדן גיט זיך איין עצה. רוף איך מיך אן צו זיי: „לאמיר נאר פּארטיג ווערען מיט איין צד, וועלען מיר נאכדעם שמועסען פונ'ם אנדערען צד; ראשית, זאג איך, ווי איך ווייסען אקוראט, וויפּיעל ניט איהר? והשנית, וואלט איך וועלען אנקוקען דאס קרן". דער־הערט אזעלכע דבורים, רופט זיך אן דער מחותן, משה־ניסל היסט עס, צו דער מחותנת'טע, בוילה־לאה היסט עס: „וואו איז ערגיץ סאניטשקע? רוף זי נאר ארויין". — „סאניטשקע טהוט זיך נאך אן", — מאכט צו איהם די מחותנת'טע, בוילה־לאה היסט עס, הויבט זיך אויף און געהט אוועק אין צווייטען חדר ארויין, און איך מיט'ן מחותן, מיט משה־ניסלען היסט עס, בלייבען איבער אין צווייען, נענומען צו קאפּלעך ווישניק, פערביסען מיט אתרוגים־

איינגעמאכטם און מע שמועסט. פון וואָס שמועסט מען? — לאָמיך אזוי וויסען בייז, נעכטינע טעג, אויפ'ן היטעל א יריד. „שוין לאנג זו איהר זענט א שרכן?" — מאכט ער צו מיר און ניסט מיר אָן נאָך א גלעזעל ווישניק. „פון נאָך דער חתונה אָן, זאָג איך איהם, מיין שוועד, זאָג איך, איז א איר א שרכן און מיין מאטע, זאָג איך, איז אויך געווען א שרכן. אלע מיינע ברידער זענען שרכנים, כמעט די גאנצע משפחה אונזערע, זאָג איך, בעשטאהט פון שרכנים"... אט אזוי האָק איך איהם איין לינען נאָכ'ן אנדערען און פערקרים מיך אפילו נישט. נאָר איך פיהל, זו עס פלאמט מיר דאָס פנים. איך וויים אליין ניט, פון וואנען עס האָבען זיך צו מיר געגומען אזוי פיעל שקרים! א ברירה האָב איך געהאָט? ווי זאָגט די מאמע דיינע: „זו מע קריכט אריין אין א בלאָטע, קריכט מען וויטער"... נע'מועל'ס האָב ביי זיך, ווי איך האָב דיר שוין אויבען געזאָגט, זו דער אויבערשטער וועט מיך בעגליקען און איך וועל דורכברעכען אט דאָס דאָזיגע געשעפט, וועל איך מיין חלק פערדיענסט, אם־ירצה־השם, גאָר אהן א שום תירוץ, טייל'ען אויף דער האלב מים יענעם שדכן, מיט דעם לייבע לעבעלסקי'ן הייסט עס, וואָס האָט פערגעסען אויף דער אכסניא זיין פעקעל מיט כתבים. וואָס האָב איך צו איהם? זיי, על־פי יושר קאָן מען אפשר צו'פסק'ענען, זו מיין חלק רח"ש געהער אָננאנצען צו איהם, צו לעבעלסקי'ן חייסט עס? איז דעמ תירוץ: און וואו בין איך? איך בין דאָך דא, אייגענטליך, דער גאנצער גורם. און מיין ארבייט איז שוין גארניט ווערטה? און האָקען שקרים פון יענעמס וועגען בין איך, דאָכט מיר, אויך נישט מחויב. און וועד וויסט, אפשר האָט גאָט אזוי געפיהרט, זו ער זאָל פערליירען און איך זאָל געפינען, און אין מיין זכות זאָלען דריי אידען פערדיענען נעלד?

אין די דאָזיגע מחשבות עפענט זיך די טהיר און עס קומט אריין די מחותנת'טע, ביילה־לאה הייסט עס, און תיכף נאָך איהר — סאָניטשקע, די כלה הייסט עס. א שענע, א הויכע, א נעזונדע

און איין אסאבע, אזוי ווי די מאמע איהרע. „נו, א וואוכס, און בריוס, קיין עין־הרע! — טראכט איך מיר. — ניט קיין סאניטש־קע, נאר טאקי א גאנצער סאניטשניק!"... אנגעטהאן געהט זי, די כלה הייסט עס, עפּים מאדנע. אין א לאנגען קאפאט. א בונדע אועלבע, זעהט אוים מעהר ווי א וועיבעל, נישט מחמת אלטקייט, נאר מחמת בריוטקייט, סכנת נפשות! מע וואלט בעראפט מיט איהר עפּים א שמועס טהון, זעהן, וואס ס'איז פאר א חיה. — לאזט ער נישט, דער פאטער הייסט עס. ער האלט אין איין רעדען, בעשיט מיך מיט רעד. פון וואס, מיינסט דו, רעדט ער? פון יאמפּעלי. וואס פאר א שטאדט דאס איז, א שטאדט פון בערג־דערס, ניט קיין פערגינערס, שונאים אין לעבען אריין, איינער דעם אנדערען וואלט דערטרונקען אין א לעפּעל וואסער! וכדומה אועלבע פוסטע רעד. א דאנק דער מחותנ'טע, ביילה־לאה'ן הייסט עס, זי מישט זיך אריין און טהוט א זאג צום מאן: „משה־ניסעל, אפשר וואלט נעווען גענוג רעדען? לאז זיי בעסער סאניטשקע אביסעל שפּיעלען אויפ'ן פערטיפּיאן". „ביי מיר האסט דו ג'פועל'ט", — ענטפערט איהר דער מחותן, משה־ניסעל הייסט עס, און ניט א וואונק צו דער טאכטער. נעהט־צו די טאכטער צום פערטיפּיאן, זעצט זיך אוועק, עפענט־אויף א נרויס בוך און קלאפט מיט די פינגער אויף וואס די וועלט שטעהט. רופט זיך אן צו איהר די מאמע, ביילה־לאה הייסט עס: „סאניטשקע, וואס טוינ דיר טיודען? שפּיעל זיי בעסער „יעחאל קאזאק זא דונאיעם". „הייסע באבקע־לעך", אדער נאר „המבדיל"... „פאזשאלעסטע, מעשאיע ניט", — ענטפערט איהר סאניטשקע און מאכט מיט די פינגער איבער'ן פערטיפּיאן אזוי ניך, אז דאס אויג איז נאך ניט אימשטאנד צו האפען, און די מחותנת'טע, ביילה־לאה הייסט עס, בעת־מעשה לאזט נישט ארא פון איהר קיין אויג, ווי איינער רעדט: „איהר זעהט פינגער?"... און ווי זי שפּיעלט אזוי, גליטשען זיך ארויס פון חדר מיין מחותן מיט דער מחותנת'טע, און איך בלייב אליין מיט דער כלה, מיט סאניטשקע'ן הייסט עס, — אויף פיער אויגען.

„אצינד איז א צייט, טראכט איך מיר, מאכען מיט איהר א שמועס; לאמיר חאטש הערען, צי זי קאן רעדען". נאר פון וואס הויבט מען אן? לאז מיך אזוי וויסען א בייזע וועטשערע! הויב איך זיך אויף פון ארט און געה־צו און שטעל זיך אוועק הינטער איהרע פליצעס און רוף מיך אן צו איהר: „האט קיין פראיבעל ניט, סאניטשקע, וואס איך שלאג אייך איבער אינמיטען דער שפיעל. איך האב אייך געוואלט עפּיס פרעגען"... דרעהט זי זיך אויס צו מיר מיט'ן פּנים און קוקט אויף מיר בייז און מאכט צו מיר אויף רוסיש: „נאפּרימער?"... „נאפּרימער, זאג איך, איך האב אייך געוואלט פרעגען, וואס איז אייער בענעהר? דאס הייסט, וואס פּאר א מין חתן, אשטייגער, וואלט איהר געוואלט, מע זאל אייך נעבען?" „ווידיטיע, — מאכט זי צו מיר שוין אביסעל ווייבער און לאזט אראפּ די אויגען, — סאכסטוועננא וואלט איך געוואלט א נעקאנטשעטען, נאר איך וויים, אז סע איז פּאנאפּראסנא, וואלט איך וועלען, פּא קראינעי מערע, ער זאל זיין איין אבראזאוועטער, וואס רום חאטש אונזער יאמפּעלי סטשיטאיעט זיך א פּאנאטיטשעסקי שטאדט, פון דעסטוועגען האבען מיר ניעסמאטריא אלע פּאלוטשעט רוסישע אבראזאוואניע, און כאטיא מיר פּאסיעשטשאיען ניט קיין אוטשעבנע זאווערינעס, פון דעסטוועגען וועט איהר נישט נעפינען ביי אונז איין בארישניע, וואס זאל ניט זיין זנאקאמע מיט עמיל זאליא, מיט פושקינ'ען און אפילו דאזשע מיט גארקי'ן"... אזוי מאכט צו מיר די דאזיגע יפהפיה, סאניטשקע הייסט עס, און רעדט, און רעדט צו מיר האלב אויף אידיש, האלב אויף רוסיש, דאס הייסט, מעהר אויף רוסיש, ווי אוף אידיש. און אין דעם קומט־אן די מחותנת'טע, ביילה־לאה הייסט עס, רופט אוועק די כלה, ווי אויינער רעדט: „אלסדינג דארף זיין מיט א מאס"... און עס קומט אריין דער מחותן, משה־ניסעל הייסט עס, און מיר זעצען זיך אוועק מיט איהם וויעדער אין צווייען שמועסען מכח'ן שידוך: וויפיעל ניט ער נדן, וואוהין זאל מען זיך צענויפּפּאהרען מאכען איין אנקוקענויש, אויף וועו זאל מען אפּשטעלען די חתונה, וכדומה אזעלי־

כע זאכען, וואָס זענען שייך צום ענין. און איך הויב מיך אויף און ווי׳ נעהן אויף דער סטאנציע קלאָפען א טעלעגראָם, נעמט ער מיך, משה־ניסעל׳ס הייסט עס, פאר א האנד און מאכט צו מיר: „איהר וועט נישט נעהן, רב מנחם־מענדעל׳! איהר וועט פריהער עסען מיט אונז וואַרעמעס, איהר קעהרט אוודאי זיין הונגעריג". און מע נעהט זיך וואשען און מע זעצט זיך אוועק עסען און מע נעמט צו גלעזלעך ווישניק, און ער, דער מחותן הייסט עס, די נאנצע צייט — דאָס טוי׳ מאכט זיך איהם ניט צו: יאמפעלי, יאמפעלי און יאמפעלי... „איהר ווייסט ניט, זאגט ער, וואָס פאר א שטאָדט דאָס איז! א שטאָדט פון לעריגגעהערס און בערעדערס. איהר זאָלט מיך פאָלגען, זאגט ער, וואָלט איהר זיך געהאלטען פון דערווייטען, נישט נערעדט מיט קיינעם א וואָרט. איהר זאָלט זיי, זאגט ער, נישט דערצעהלען קיין מעשיות, וואר איהר זענט און פון וואנען איהר זענט און וואָס איהר טהוט דא, און מיין נאָמען זאָלט איהר זיי אפילו נארנים מזכיר זיין, גלייך ווי איהר קענט מיך נארנים. איהר פערשטעהט, רב מנחם־מענדעל׳? א י ה ר ק ע נ ט מ י ך נ א ר נ י ט!" — אזוי זאגט ער מיר אן אפשר א מאל צעהן, און איך נעה אוועק, קלאָפּ א דעפעש צו מיין שותף קיין יארמעלינעץ, אזוי ווי מיר האבען אפנערעדט, און שרייבען שרייב איהם נאנץ דייטליך, בזה הלשון: „ט א ו ו א ר א ס מ א ט ר א ל. פ ע ר ו ו י ס א ר ט. ש ע ס ט ט י־ ס י א ט ש י. ט א ל ע נ ר א מ י ר ו י ט ע ס ק א ל ק א נ א־ פ ר א ט ו ו ו. נ ד י ע ס י ע כ א י ע מ ס י א". קומט מיר אן פון מיין שותף אויף מארגען א תשובה, מאדנע פערשטעלט: „א ו פ י ר א ל ס י א ד ע ס י א ט. נ א פ ר א ט ו ו פ א־ ל ו ו י נ ע ש ע ס ט. ר א ב א ט א י ט י ע נ.ב א ו ו ק ע. ס א נ ל א ס ע ן ז ש מ ע ר י נ ק ע. ט א ו ו א ר פ ר י מ ע. ט ע ל ע נ ר א מ י ר ו י ט ע". לויף איך אוועק צו מיין מחותן, צו משה־ניסל׳ען הייסט עס, און ווייז איהם די דעפעש און בעט איהם, ער זאָל מיר פערטייטשען דעם פסוק, וואָרום איך פערשטעה

ניט איין וואָרט. לייענט ער דורך די דעפּעש און מאַכט צו מיר: „איד! וואָס פערשטעהט איהר דאָ ניט? ס'איז דאָך יאָוונע ויאַסנע. ער וויל, פערשטעהט איהר מיך, אז איך זאָל געבען צעהן, וועט ער מיר געבען אקענען די העלפט פון זעכס, דאָס הייסט, דריי טויזענד. שרייבט זשע איהם אוועק, זאָגט ער, אז ער איז שוין צו קלוג. ס'איז, זאָגט ער, קורצע רבורים: וויפיעל ער ניט, לעג איך אקענען צוויי מאָל אזוי פיעל. און שרייבט איהם, זאָגט ער, ער זאָל ניט מערליוועז, טאקי מיט דעם לשון, זאָגט ער, שרייבט איהם, וואָרום עס קאָן זיך אונטערהאפען איין אנדערער". פאָלג איך איהם און קלאָפּ אוועק מיין שותף אזא דעפּעש: „קאָראָטקי סלאָווא. סקאָלקאָ דאיאט קלאָדו נאפּראָטיוו דווא דאזא באָלעיע. נע מעדליווא. פּאָדהווא טיסיא דרוגאי". — בעקום איך פון מיין אשר'ען א תשובה, וויערער פערשטעלט: „סאָגלאסען דווא דאזא מענעיע וויגאָווארָאָם טיסיאטשא נאזאד. טאָווער נאהאדקא". לויף איך וויערער אוועק מיט דער דעפּעש צו מיין מחותן. זאָגט ער מיר וויערער א מאָל: „ס'איז יאָוונע ויאַסנע. אייער שותף, זאָגט ער, שרייבט, אז ער איז מסכים צו לעגען פונקט העלפט, נאָר מיט א תנאי — טויזענד צוריק, דאָס הייסט אזוי: וועז איך, למשל, וועל געבען, זאָגט ער, צעהן, דאַרף ער דאָך געבען פינף; וויל ער אפּציהען איינס צוריק, וועט אויסקומען, זאָגט ער, אז איך נעב טאקי צעהן, און ער וועט מעהר ניט געבען ווי פיער. א איד א חכם, זאָגט ער, אייער מחותן; ער וויל מיך אפּשווינדלען כּדי קאָפּ ביז פיס. איך בין אָבער, זאָגט ער, א סוחר און פערשטעה א נעשעפט. איך וועל איהם בעסער געבען, זאָגט ער, צוויי מאָל אזוי פיעל און מיט טויזענד מעהר, איידער ער זאָל מיר געבען די העלפט און מיט טויזענד וועניגער. וועט דאָס אויסקומען, זאָגט ער, אזוי: וועט ער געבען דריי, נעב איך אקענען זיבעבן; וועט ער געבען פיער, לעג איך נייען; וועט ער נעבען פינף, לעג איך עלף. האָט איהר

עס, זאגט ער, צעקייעט? געהט זשע, זאגט ער, טאקי באלד און שרייבט איהם אוועק א סטראטשנע, ער זאל ניט פערציהען אין דער לאנגער באנק, און לאז ער אייך, זאגט ער, ענטפערען אויך מיט א סטראטשנע, אז מע פאהרט זיך צענויף — און איין עק לאז עס האבען!"

לויף איך אוועק און קלאפ מיין אשר'ען א סטראטשנע דעפעש: „דאסט טרי קלאדיאט סעם. דאסט טשיטע־ רע קלאדיאט דעוויאט. דאסט פיאט קלא־ דיאט אדינאצאס. נע טיאנוט דלינע סקא־ מיקע. סטראטשיטע וועיעכאיעם". — קומט טיר אן צוריק א סטראטשנע דעפעש, ניט מעהר ווי צוויי ווערטער: „וועיעכאיעם. וועיעכאיטע".

ווען קומט־אן אזא וואשנע דעפעש? — מסתמא ביי־נאכט. און דו דארפסט שוין שלייפן פערשטעהן, אז שלאפען האב איך די נאכט נישט געקאנט. איך האב נענומען רעבענען, וויפיעל, אשטיי־ גער, וועט זיך אקארשט אננעמען אויף מיין חלק, וועז, למשל, דער אויבערשטער העלפט מיר, איך פיהר אוים דאס גאנצע צעטעל מיט שידוכים, וואס דער לייבע לעבעלסקי האט פערלאָרען? ביי גאט איז רען ניט מעגליך? אפנעעקט איז ביי מיר געווען פעסט, אם־ ירצה־השם, אז איך פיהר דורך דעם דאזיגען עסק, שלים איך מיט מיין אשר'ען א שטענדינע שותפות. וואָרום ער געפעלט מיר פאר זעהר א ברעווען מענשען, און טאקי א מוצלח אויך. און פער־ שטעהט זיך, אז אם דער לייבע לעבעלסקי וועט אויך ניט זיין נע־ קריוודעט. וואס האב איך צו איהם? נעבאך אויך א איד איין ארעמאן און א מטופל מיט קינדער... קוים דערלעבט טאג, האב איך אפגעדאוועט און בין אוועק צו מיינע מחותנים, זיי בעווייזען די דעפעש. האבען זיי באלד געהייסען געבען קאווע מיט פוטער־ געבעקס, און סע איז נעבליבען, אז טאקי דעם אייגענעם טאג פאה־

רעז מיר ארויס זאל בעפערט קיין זשמערינקע. נאר בכדי יאמפעלי זאל ניט זיין קשה, וואס פאהרען מיר עפים אלע פיער אינאיינעם, — האבען מיר געמאכט אזוי, אז איך זאל ארויספאהרען מיט א פאיעוד פריהער, און זיי — מיט א פאיעוד שפעטער; און דערווייל זאל איך פון זייערטוועגען דארטען צוגרייטען עפים א רעכטע כטאכציע, הייסען מאכען וועטשערע, ווי גאט האט געבאטען. און כך הוה. איך בין געקומען קיין זשמערינקע פריהער פאר אלעמען, פער־פאהרען אויף דער שענכטער אכסניא, טאקי די איינציגע אין זשמע־רינקע, מיט'ן נאמען „אדעסקי גאסטינעץ", זיך בעקענט, ראשית חכמה, מיט דער בעל־הבית'טע, זהר א וואהלע אידינע, א מכניס־אורח'טע, און איך טהו זי א פרעג: „וואס איז ביי אייך דא וואס צו עסען?" — זאגט זי: „וואס ווילט איהר?" — זאג איך: „פיש איז ביי אייך דא?" — זאגט זי: „מע קאן קויפען". — זאג איך: „נו, און א יוך?" — זאגט זי: „מע קאן צושטעלען א יוך אויך". — זאג איך: „מיט וואס? מיט לאקשען, צי מיט ריין?" — זאגט זי: „אפילו מיט מאנדלען". — זאג איך: „נו, און אשטיי־גער, כדומה למשל, געבראטענע קאטשקעס?" — זאגט זי: „פאר נעלד קריגט מען קאטשקעס אויך". — זאג איך: „נו, און טרינ־קען?" — זאגט זי: „וואס טרינקט איהר?" — זאג איך: „ביער איז דא?" — זאגט זי: „פאר וואס זאל ניט זיין?" — זאג איך: „נו, און וויין?" — זאגט זי: „אבי געלד". — „אויב אזוי, זאג איך, טא זייט זיך מטריח, מיין ליעבע אידינע, און קאכט וועטשערע אזוי גרויס ווי אויף אכט פארשוין". — זאגט זי: „פון וואנען האבען זיך ביי אייך געזומען אכט, אז איהר זענט בסך־הכל איינער?" — זאג איך: „א מאדנע אידינע! וואס געהט אייך אן? מע זאגט אייך אכט, איז אכט". און אזוי ווי מיר רעדען, קומט־אן מיין שותף, רב אשר הייסט עס, און פאלט ארום קושען מיך און האלזען, ווי איין איינגענער טאטע: „דאס הארץ האט מיר אבער געזאגט, זאגט ער, אז איך וועל אייך טרעפען דא, אינ'ם „אדעסקי גאסטי־נעץ"! געפינט זך דא עפים, זאגט ער, וואס צו נעמען אין מויל

ארײן?" — „אָט נאָר־וואָס, זאָג איך, האָב איך בעשטעלט א וועג־טשערע ביי דער בעל־הבית'טע אויף אכט פּאָרשוין". — „וואָס איז שייך וועטשערע? — זאָגט ער. — וועטשערע איז זיך וועטשערע, נאָר ביז די מחותנים פון ביידע צדדים וועלען אמאָל זיך אויסקראַצען קומען, זענען מיר, זאָגט ער, נישט מחויב דערווייל צו פּאַסטען. איך זאָג, זאָגט ער צו מיר, איהר זענט דאָ א היימישער, הייסט זשע, זייט מוחל, מע זאָל אונז גרויטען צום טיש און מע זאָל אונז געבען אַביסל בראַנפען מיט עפּיס פּליישיגס צו פערבייסען. עס חלש'ט מיר, זאָגט ער, דאָס האַרץ מסוכן נפש!" — אַווי זאָגט צו מיר רב אָשר און מאַכט נישט קיין שהיות און געהט אין קיך ארײן זיך וואַשען, בעקענט זיך מיט דער בעל־הבית'טע, הייסט געבען צום טיש וואָס ס'איז דאָ, און מיר זעצען זיך אַוועק ביידע צו דער סעודה נאָנץ בריוטלעך, און רב אָשר דערצעהלט מיר עסענדיג די נסים ונפלאות, ווי אַזוי ס'איז איהם געראָטען, ער האָט געשפּאָלטען דעם ים, קוים גע'פועל'ט ביי דעם דאָזיגען מיוחס, ער זאָל געבען די ג' אלפים ר"ך. „וואָס הייסט, זאָג איך, ג' אלפים? מיר האָבען דאָך געשמועכט נישט ווינציגער פון פיער טויזענד?" — „לאָזט אייך דיענען, זאָגט ער, רב מנחם־מענדעל, איך וויים, וואָס איך האָב צו טהון. איך היים רב אָשר! איהר דאַרפט וויסען, זאָגט ער, אז מיין מיוחס האָט בסך־הכל חשק געהאַט לעגען כנגדו נאָר־נישט מיט נאַרנישט, וואָרום ער איז אליין א גרויסער מיוחס, זאָגט ער, און האָט א ווייב נאָך א גרעסערע. און אז ער זאָל וועלען, זאָגט ער, א שידוך טהון מיט אַבי וועמען, וואָלט מען איהם נאָך, זאָגט ער, צוצאָהלען אין בייטעל אַריין... בקיצור, איך האָב, זאָגט ער, גענוג נעהאַרעוועט, געהאַקט האָלץ, און קוים מיט צרות, מיט אַנגסטען, גע'פועל'ט, ער זאָל געבען לכל־הפּחות ב' אלפים". „וואָס הייסט, זאָג איך, ב' אלפים? איהר האָט דאָך נאָר־וואָס, זאָג איך, נעזאָגט ג' אלפים?" — זאָגט ער מיר וויעדער: „לאָזט אייך דיענען, רב מנחם־מענדעל, איך בין איין עלטערער שרכן פון אייך און איך היים רב אָשר. לאָזען זיך נאָר די צדדים צענויפּפּאָהרען, און

חתן־כלה וועלען זיך אָנקוקען, וועט אם־ירצה־השם אלסרינג זיין אָנגעקומען. איבער אזעלכע טויזענד קראפען צענעהט זיך, זאָגט ער, ביי מיר קיין שידוך נישט. איך היים, פערשטעהט איהר מיך, רב אָשר! איין פרט, זאָגט ער, איז דאָ יאָ פאראהאן, וואָס סע קוועטשט מיך". — „דהיינו וואָס, זאָג איך, קוועטשט אייך?" — „מיך קוועטשט, זאָגט ער, דער פריזיוו. איך האָב איינגעוועהנט, זאָגט ער, דעם מחותן מיינעם, אז ביי אייער משה־ניסל'ען איז טאקי נאָך גאָר א יונג קינד, בלוט און מילך, נאָר ער הערט דעם פריזיוו פאר דריי גראָשען, שוין נע'פטר'ט דעם פריזיוו"... „וואָס בעבעט איהר, רב אָשר? — רוף איך מיך אָן צו מיין שותף. — וואָסער פריזיוו? וואָסערע לאָקשען?" — זאָגט ער צו מיר וויערער א מאָל: „לאָזט אייך דיענען, רב מנחם־מענדעל, איך היים רב אָשר!"... „איהר מעגט אייך היסען אכמצעהן מאָל רב אָשר, זאָג איך, פערשטעה איך אלץ ניט, וואָס איהר רערט! עפּים בעלעבעטשעט איהר מיר: „פריזיוו", „שמיזיוו" — פון וואַנען האָט זיך געגומען צו מיין משה־ניסל'ען א פריזיוו? א נקבה האָט שוין דען אויך אויף זיך א פריזיוו?"... מאכט צו מיר אָשר: „וואָס היסט — א נקבה? און וואו איז אייער משה־ניסעל'ס בחור?"... „פון וואַנען, זאָג איך, האָט זיך געגומען צו משה־ניסל'ען א בחור, אז ער פערמאָגט בסך־הכל זיין אייגענעם א טאָכטער א בת יחידה, איין און איינציגע הייסט עס?" — „איז די משמעות, זאָגט ער, אז ביי אייך איז אויך א בתולה? ס'טייטש, זאָגט ער, מיר האָבען דאָך נאָר געשמועסט עפּים וועגען א חתן!"... „אוודאי, זאָג איך, א חתן! איך האָב אָבער נאָר אנדערש ניט נערעכענט, זאָג איך, אז חתן'ס צד — דאָס זענט איהר!"... „פון וואַנעט איז געדרונגען, זאָגט ער, אז חתן'ס צד — דאָס בין איך?"... „פון וואַנעט איז געדרונגען, זאָג איך, אז חתן'ס צד — דאָס בין איך?"... „פאר וואָס זשע, זאָגט ער, האָט איהר מיר ניט מזכיר געווען, אז ביי אייך איז א בתולה?"... זאָג איך: „נו, און איהר האָט מיר מזכיר געווען, אז ביי אייך איז א בתולה?"... וועדר ער אין כעס און

מאכט צו מיר: „ווייסט איהר, וואָס איך וועל אייך זאָגען, מנחם־מענדעל? איהר זענט אזוי א שדכן, ווי איך בין א רב!" זאָגט איך: „און איהר זענט אזוי א שדכן, ווי איך בין א רביצין!" א וואָרט פאָר א וואָרט — ער מיר: „מלמד!" איך איהם: „שקרן!" ער מיר: „שלים־מזל!" איך איהם: „זוללי־וסובא־ניק!" ער מיר: „מנחם־מענדעל!" איך איהם: „שכור'ניק!"... פערדריסט דאָס איהם, נעהט ער און לאָזט מיר אַראָפּ א פּאָטש. גיעה איך און פּאָהר איהם אַריין אין באָרד — א שקאנדאל, זאָל גאָט שומר ומציל זיין!...

דו פערשטעהסט? אזוי פיעל הוצאות און צייט און טרחה. היינט די בזיונות! דאָס נאָנצע שטעדטעל איז זיך צענויפגעלאָפען אָנקוקען די דאָזיגע שדכנים, וואָס האָבען בעוויזען א בריה'שאפט צענויפפאָרען צוויי מיידלעך. איז אָבער אָט דער אשר, פערהאפט זאָל ער ווערען, באָלד אנטרונען נעוואָרען, און מיך האָט ער אי־בערגעלאָזט איינעם אליין זיך צערעכענען מיט דער בעל־הבית'טע פּאָר דער וועטשערע, וואָס איך האָב בעשטעלט אויף אכט פּאַרשוין. א גליק, וואָס איך האָב מיך חאָטש בעצייטענס ארויסגעמאכט, איידער די מחותנים מיט די צוויי כלות זענען אָנגעקומען קיין זשמערינקע. וואָס מיט זיי האָט זיך דאָרט אָפּגעטהאָן — ווייס איך ניט. נאָר איך שטעל מיר פאָר די בזיונות!... היינט גיעה זיי א נביא, אז אָט דער שדכן, ימח שמו זאָל ער ווערען, איז אזא פּוסטע זאָך, א ווינדמיהל, צו אלדי שוואַרצע יאָהר, וואָס רעדט און פאָהרט און פליהט און קלאָפּט דעפּעשען — און וואָס לאָזט זיך אויס? צוויי בתולות!... איין מאָל פאָר אלע מאָל, זוגתי היקרה, עס פיעדעלט נישט, חאָטש וואָרף זיך א לעבעדיגער אין וואַסער אַריין! און מחמת איך בין זעהר דערשלאָגען פונ'ם דאָ־זיגען שידוך, מאָך איך דאָס בקיצור; אם ירצה השם, אינ'ם אנ־דערען בריף וועל איך דיר אַרויסשרייבען אלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט נעזונד און מיט הצלחה. גרים די קינ־

דערלעך זאלען לעבען, וואם איך בענג נאך זיי שטארק, און שווער און שוויעגער, און איטליכען בעזונדער גאר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. גאט שיקט צו די רפואה פאר דער מכה. פאהרענדיג פון זשמערינקע, האב איך נעכיינט, אז דער היכעל איז שוין אויף מיר נעפאלען. נעחאי־בי וואלט איך נעהאט נעטוג אויף הוצאות, וואלט איך שוין ווי־עס־איז דערשלעפט זיך אהיים, קיין כתרילעווקע הייסט עס. האב איך מיך אבער אויסגערעכענט, אז איך וועל מוזען בלייבען שטעקען ערגיץ אין וועג, האטש נעם, אל תפתח פה לשטן, און ציה זיך אויס אויף די רעלצען! איז דאך אבער פארהאן א גאט אויף דער וועלט, בעקען איך מיך אין וואנאן מיט עפים איינעם א שלאק, איין אנענט א אינספעקטאר, וואם שטראפירט מענשען פונ׳ם טוידט, און ער הויבט מיך אן צורעדען און זאגט מיר צו הרים וגבעות, אבי איך זאל ווערען איין אגענט. וואם איז דאם אזעלכעם איין אגענט און ווי אזוי שטראפירט מען מענשען פונ׳ם טוידט — איז א סך צו שרייבען, און איך האב שוין איצטיגם מאל אזוי אויך אויערגעהאפט די מאם, לאז איך עם איבער אויף איין אנדערש מאל.

הנ"ל.

סוף פונ׳ם פינפטען בוך.

שלים־שלים־מזל

מנחם־מענדעל — איין אגענט.

געשריבען אין יאהרען 1900-1909.

שְׁלִים־שְׁלִים־מַזָל

(מנחם־מענדעל — איין אנענט).

מנחם־טענדעל פון וועג צו זיין ווייב שיינה־שיינדעל אין כתריעווקע.

לזוגתי היקרה החכמה הצנועה מרת שיינה־שיינדעל שתחי' עכב"ב.

ראשית בין איך דיר מודיע, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפען, מע זאל תמיר האַרבען איינס פונ'ם אנדערען נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

ושנית הנה זיי וויסען, זונתי היקרה, אז איך האָב געמוזט עוקר זיין, אנטלויפען הייסט עס. איך האָב מיך נאָר־וואָס ארויס־געהאַפט פון איין אומגליק, פון א גרויסען אומגליק! איך מעג בענשען גומל. שיער־שיער בין איך אריין אין חד־נדיא אריין, און נאָט ווייסט, מיט וואָס איך וואָלט אָפגעשניטען. פון רעסטאַנסקי ראָטע איז נאָר ניטא וואָס צו רעדען, און אפשר נאָך קאָטאַרזשנע סיביר, חאָטש איך בין אין דעם שולדיג גלייך מיט דיר. ווי זאָגט די מאַמע דיינע: „שלים־שלים־מזל דורך טיר און דורך טויער"... איצט, אז דער אויבערשטער האָט מיר געהאָלפען, איך האָב מיך בעצייטענס ארויסגעהאַפט ווי פון א שרפה, האָב איך מיך אוועק־

נעזעצט ארויסשרייבען דיר אין א בריף אלסדינג באריכות, פונ׳ם אנהויב ביז׳ן סוף.

פון מיין פריהעריגען בריף נעדענקסט דו דאך מן הסתם, אין וואס פאר א פאלאשענע איך בין געווען נאך דעם שענעם שידוך מיט די צוויי בתולות, ניט היינט נעדאכט. איך האב דעמאלט נערעכענט, ס׳איז איין עק. אוים מנחם־מענדעל. בעדארף איך מיך בעגעגענען מיט אייגעם א פארשוין, איין אנענט א אינספעק־טאר פון „אקוויטעבל", וואס שטראפירט מענשען פונ׳ם טוידט און האט דערפון פרנסה מיט׳ן פולען מויל. ער האט מיר ארויסגענומען א ביכעל און האט מיר בעוויזען, וויפיעל מענשען ער האט שוין פערשטראפירט פונ׳ם טוידט און וויפיעל מענשען עם זענען שוין ביי איהם געשטארבען. און דאס איז אזא געשעפט, וואס, אדרבה, וואס מעהר מע שטארבט, איז אלץ בעסער, סאי פאר די טוידטע, סאי פאר די לעבעדיגע. וועסט דו דאך פרעגען: וואס איז דער שכל? דער שכל איז א פראסטער שכל. אשטייגער, נאפרימער, „אקוויטעבל" האט געזומען און האט מיך אפגעשטראפירט פונ׳ם טוידט אויף צעהנטויזענד קארבען. דארף איך צאהלען פאר דעם קך־הכל אזעלכע צוויי־דריי הונדערטער א יאהר ביז׳ן טוידט. איז ממה־נפשך, שטארב איך אוועק, חלילה, דאס ערשטע יאהר — איז דיין גליק: צעהנטויזענד קארבען איז א מטבע. אלא וואס דען, איך לעב? איז „אקוויטעבל׳ס" גליק. דארטען דיענען אהן א שיעור מענשען, אנענטען, צום מיינסטען — אידען, וואס האבען אויך ווייב־און־קינדער און דארפען אויך לעבען אויף דער וועלט. וואס זשע אורט דאס מיך? דער חסרון איז, וואס ניט א יעדער קאן זיין איין אגענט. איין אגענט דארף, ראשית חכמה, נעהן אנ־געטהאן פיין, אבער מאקי וואס פיין הייסט: א שענעם גארניטער, א קאלנער מיט מאנקעטען, מע״ג זיין פאפיערענע, אבי ווייסע, א שניפס א שענעם, נו און א קאפעליש — שמועסט מען ניט. דער עיקר אבער איז — שפראך. איין אגענט מוז קאנען שפראך. דאס הייסט, ער דארף קאנען רערען, צוערען, איינרעדען, איבערערען

און פערערעון, אזוי לאנג רעדען, ביז יענער זאל זיך שוין מוזען שטראפירען פונ׳ם טוידט — און מעהר דארף מען ניט. הקיצור, מיין פארשוין דער אגענט־אינספעקטאר האט ארויסגעזעהן אין מיר, אז איך בעדארף זיין א גוטער אגענט, איין אויסגעצייכענטער אינקווויזיטאר.

איצט, זוגתי היקרה, דארף מען דיר קלאר מאכען, זאלסט פערשטהען דעם חילוק צווישען איין אגענט א אינספעקטאר און איין אגענט א אינקווויזיטאר. איין אגענט א אינקווויזיטאר הייסט גלאט איין אגענט, וואס שטראפירט מענשען פונ׳ם טוידט, און איין אגענט א אינספעקטאר הייסט שוין איין עלטערער אגענט, וואס מאכט אגענטען. היינט איז פארהאן א „קרושנאי" אגענט־אינספעקטאר, וואס מאכט אגענטען־אינספעקטארעס, און איבער די אלע אגענטען, אינקווויזיטארעס, אינספעקטארעס און „קרושנאי" אינספעקטארעס איז פארהאן איינער, איין אויבערהאר איבער אלע, וואס מע רופט איהם נענעראל־אינספעקטאר. קיין עלטערער פון איהם איז שוין נישטא אויף דער גאנצער וועלט. פערשטעהט זיך, אז צו ווערען א נענעראל מוז מען פריהער זיין א אינקווויזיטאר, נאכדעם א אינספעקטאר, נאכדעם א „קרושנאי" אינספעקטאר, און אזוי ווייטער. און אז נאט העלפט, מע דערדיענט זיך און מע ווערד א נענעראל — איז מען שוין בעוואהרענט מיט פרנסה אויפ׳ן גאנצען לעבען. עס איז פארהאן, זאגט מיין פארשוין, נענעראלען אזעלכע, וואס פערלעבען א יאהר ניט וועניגער פון דרייסיג טויזענד. הכלל, ער האט מיך אנגעהויבען צורעדען, איך זאל ווערען איין אגענט. האב איך מיך מיישב געווען: וואס האב איך דא אייגנצושטעלען? ממה־נפשך, וועט עס געהן, וועט עס נעהן; אלא ניט — איז אינה מקודשת. קיין פוטער, זאגט ער, לעג איך ניט ארײן. אדרבה, איך בעקום נאך, זאגט ער, איין אוואנץ, דאס הייסט, מע ניט מיר איין אדערויף פאר מיין ארבייט עטליכע קערבלעך, איך זאל האבען דערווייל אויף הוצאות און אויף אויסקליידען זיך און אויף צו קויפען זיך א פארטעפעל. אויב אזוי, איז דאך עס טאקי

נאָר נישקשה פון א קאָנבינאציע! און איך האָב מיך געלאָזט אי־ בערערעדן און בין געוואָרן למזל איין אָנגעטָ.

נאָר נישט אַזוי גיך טהוט זיך עס, ווי סע רעדט זיך. ווערען איין אָנגעטָ דאַרף מען זיך זעהן קודם מיט'ן נענעראַל, וואָרום ביז דער נענעראַל שרייבט ניט אונטער — איז בלאָטע. און ער האָט מיך נענומען, דער אינספעקטאָר הייסט עס, און האָט מיך טאקי אויף זיינע אייגענע הוצאות געבראכט צו פיהרען קיין אַרעס צו זייער נענעראַל אין „אקוויטעבל", וואָס האָט צו שאפען אויף עט־ ליכע און צוואנציג גובערניעס און האָט אונטער זיך, זאָגט מען, כמעט אכטצהן הונדערט אָגענטען. מילא, איך זאָל דיר בעשרייבען די גרויסקייט פון'ם דאָזיגען נענעראַל, איז ניט שייך. דאָס הייסט, ער אַליין איז דוקא ניט אזא גרויסער, ווי דער מאַרשאַל איז גרוים, און אויגען האָט ער גרויסע, שארפע אויגען, און א פנימ'על א ליכטיגס, און בעקלעך רויטע, און רופען רופט מען איהם: יעוו־ זערעל. דעם נענעראַל'ס קאַנטאָר פערנעמט א גאַנצע שטוב, חדרים, חדרים און חדרים. א סך טישען מיט בענקלעך, מיט ביכער, מיט פאַפּיערען, און אָגענטען דדעהען זיך ארום, און סע גריבעלט און סע שוויבעלט, און דעפעשען לויפען הין און צורוק — עס טהוט זיך חושך! איידער מע דערשלאָגט זיך צום נענעראַל אַליין, דאַרף מען דורכגעהן שבעה מדורי גיהנם. א טוידטער בין איך געווען, אז מע האָט מיך אַריינגעפיהרט צו דעם דאָזיגען יעוו־ זערעל, חאָטש אפילו ער האָט מיך דוקא נעבעטען זיצען, מכבד געווען מיט א פאַפּיראָס, אויסגעפרעגט ביי מיר, וואָר איך בין און וואָס איך בין און וואָס איז מיין געשעפט? בין איך נעגאַנגען און איהם אויסדערצעהלט אלסדינג, פון'ם אַנהויב ביז'ן סוף, ווי אזוי איך בין געפאָהרען קיין קעשענעוו און פערבלאָנזעט קיין אַרעס, נע־ האַנדעלט מיט „לאַנדאָן", און פון דאָרטען קיין יעהופעץ, זיך נע־ דרעהט ארום דער בערזע, נעקויפט און פערקויפט „יקנה"ז" און „פוטיווי־ל" און „לילעפוטען" און אַנדערע „פאַפּיערלעך" אין די מיליאָנען אריין, און נאָכדעם, ווי איך בין, ניט היינט געדאַכט,

געווארען א מעקלער פון צוקער און פון געלד, פון הייזער און פון אימעניעס, פון וועלדער און פון זאוואדלעך, און ווי אזוי איך בין נאכדעם געווארען א שדכן, אפילו א שרייבער אויך, געררעהט, געברענט, געפלאקערט און געטראסקעט מיט דער גאנצער וועלט, און דער סוף איז געווען, זאג איך איהם, נישט גוט—שלים־שלים־מזל דורך טיר און דורך טויער... אויסגעהערט מיך, שטעהט־אויף דער נענעראל, יעווזערעל הייסט עס, לעגט ארויף אויף מיר די האנד און רופט זיך אן צו מיר: „ווייסט איהר, וואס איך וועל אייך זאגען, גאספאדין מנחם־מענדעל? איהר נעפעלט מיר; א נאמען האט איהר א שענעם, און רעדען, ברוך השם, קאנט איהר. איך זאג אייך נביאות, אז מיט דער צייט וועט איהר זיין א גרויסער אגענט, טאקי נאר א גרויסער! דערווייל בעקומט איהר איין אוואנץ, פאהרט ארום אויף דער וועלט, אין די אידישע שטעדט און שטעדטלעך, דארט קען מען אייך אויסגעבונדען, און וייט מצליח"...

און כך הוה. איך האב נאר בעקומען פון זיי די עטליכע קערב־לעך, אזוי האב איך מיך באלד אויסגעקליידט בגדי־מלכות. זאלסט מיך זעהן, וואלסט דו מיך ניט דערקענט. און א פארטעפעל האב איך מיר נעקויפט א גרויסען, האט מען מיר אנגעפאקט אהין ביכ־לעך מיט פאפיערען א גאנצען טראנספארט, און איך האב מיך גע־לאזט אויף נאט'ס וועלט. קודם קיין בעסאראביע, א ווינקעל פון פרנסה! דארט, זאגט מען, קאן מען מאכען נעשעפטלעך, שטרא־פירען און שטראפירען. דארף זיך מאכען אזוי, אז איך האב יאהר־צייט, חאפ איך מיך אראפ מפאיעזד לפאיעזד אין א קליין שטער־טעל, עפים א העק צו אלדי.שווארצע יאהר. איך האב גאר ניט נעווואוסט, אז דאס שטעדטעל האט א שם אויף דער וועלט מיט איהרע שקצים, עזות־פנימ'ער, מוסרים און יאבערניקעס. פער־ברענט וואלט עס געמעגט ווערען איידער איך האב עס דערקענט! נאר אז סע איז בעשערט איין אומגליק — דארף איך אקוראט אט דא, אין דעם שטעדטעל, האבען יאהרציים, און פאל אריין אין א בלאטע, זאל דער אויבערשטער שומר ומציל זיין! דאס הארץ האט

מיר אבער טאקי געזאגט, אז איך וועל דאָ גוט ניט אפשניידען. נאָר אז מע דארף זאגען קדיש, איז עפּים א תירוץ? בין איך אוועק גלייך אין בית־מדרש אריין און קום אן פונקט צו מעריב. אפּנע־דאוועט מעריב, געהט־צו צו מיר דער שמש און רופט זיך אן צו מיר: „יאהרצייט?" — זאג איך: „יאהרצייט". — מאכט ער צו מיר: „פון וואנעט איז א איד?" — זאג איך: „פון דער נאָרער וועלט". — „מה שמכם?" — זאג איך: „מנחם־מענדעל". — „קומט דאך אייך שלום!" — און ער שטעקט מיר אפּ א שלום־עליכם, און נאך איהם דער נאנצער מנין. אלע נעבען מיר אפּ שלום, און עס וועלד ארום מיר א רעדעל, און מע הויבט־אן אויסטאפען ביי מיר, וואר איך בין פון וואנען איך בין און וואס איז מיין טהועכץ? זאג איך זיי: „איך בין איין אנענט". — פרענען זיי: „פון וואס איין אנענט? פון מאשינעס?" — זאג איך: „דוקא ניט. איך בין איין אנענט א אינקוויזיטאר פון „אקוויטעבל". — זאגען זיי: „וואס איז דאס פאר א שלאק?" — זאג איך: „איך בעוואהרען מענשען נאכ'ן טוידט". און איך נעב זיי צו פערשטעהן דעם שכל, ווי אזוי מע שטראפירט מענשען פונ'ם טוידט. שטעהען זיי ארום מיר מיט אפענע מייל'ער, גלייך ווי מע וואלט זיי דערצעהלט — אויפ'ן הימעל א יריד. נאָר צוויי חברה־לייט האָב איך בעמערקט צווישען זיי, איינער א הויבער, א דארער, איין אויסגעבויגענער, מיט א נאז אויך איין אויסגעבויגענער און א גלאנצענדיגער; א טבע האָט ער, אז ער רעדט, צופט ער די האָר פונ'ם בערדעל אייג־ציגווייז. דער אנדערער — א נידעריגער א בריייטער, א שוואַרצער, ווי א ציגיינער, מיט איין אויג א שעלמיש, וואס קוקט ביי איהם קיין פצון זייט. ער מעג רעדען ווי ער ערנכט, ווייזט זיך אויס, אז ער שמייכעלט. די דאזיגע צוויי חברה־לייט האָבען, אפּנים, יא פערשטאנען, וואס הייסט שטראפירען מענשען פונ'ם טוידט, מחמת זיי האָבען זיך עפּים מאדנע איבערגעקוקט מיט די אויגען און האָבען א זאג געטהאן איינס צום אנדערען אונטער דער נאז: „סע וועט געהן א גאנג"... איך דאָב באלד פערשטאנען אן די צוויי פאר־

שוינען, אז זיי זענען ניט גלייך צו אַנדערע; זיי פערשטעהען אײַן עסק, און מיט זיי קאָן מען שוין עפּעס מאַכען. און כך הוה. איך בין נאָר אַרויס פון בית־מדרש, נעהען זיי מיר נאָך, די צוויי חברה־לייט, פון הינטען, און מאַכען צו מיר: „וואָס לויפט איהר אַזוי, רב מנחם־מענדעל? שטעהט אַ ווייל, מיר ווילען אײַך עפּעס פּרעגען. אָט דאָ ביי אונז, אין דער בלאָטע, ווילט איהר מאַכען געשעפּטען?"... — זאָג איך: „פּאַר וואָס ניט?" — מאַכט צו מיר דער לאַנגער, דער וואָס מיט דער אויסנעבויגענער נאָז: „צוויישען אַחינו בני־ישראל?"... און דער וואָס מיט'ן אויגעל העלפּט איהם אונטער: „מיט אידען איז גוט קוגל עסען". — זאָג איך: „וואָס זשע איז דערצו די עצה?" — זאָגט דער לאַנגער: „האַנדלען זאָל מען מיט א פּריץ". — „לעבען זאָלען די גויים"... — העלפּט איהם אונטער דער וואָס מיט'ן אויגעל. און אָט אזוי נעהען מיר און רעדען, און אז מע רעדט, דעררעדט מען זיך. עס לאָזט זיך אוים א מעשה, אז אָט די צוויי חברה־לייט האָבען זייער אייגענעם א פּריץ א מאָל־דאַוואָן, א רייכען בעל־הגוף, וואָס זיי פערדיענען ביי איהם אָפּט א קערבעל. מיינען זיי, אז איהם וואָלט מען געקאָנט זעהר שען פער־שטראָפירען... זאָג איך: „אָך, פּאַר וואָס ניט? מיט'ן נרעסטען כבוד! אדרבה, זאָג איך, נעמט זיך צום עסק, און לאָמיר עס מאַכען יחדיו. איך בין, זאָג איך, נישט קיין אַץ להעשיר"... און עס איז געבליבען, אז מאָרגען, אם־ירצה־השם, אין בית־מדרש צום ערשטען מנין דאַרפען זיי מיר ברענגען תשובה פון זייער פּריץ דעם מאָל־דאַוואָן. נאָר וואָס דען? איין זאַך האָבען זיי מיך געבעטען — ס'זאָל זיין בסוד־סודות, דאָס הייסט, איך זאָל זיך ניט אויסרעדען אויף דער אַבסניא, אז איך האָב מיך מיט זיי נעזוהן און אז מיר האָבען אָפּגעשמועסט אינאיינעם מכח א געשעפט.

הבוקר אור — ס'איז נאָר טאָג געוואָרען, האָב איך מיך נע־פּערעט אין בית־מדרש אריין דאַוונען מיט'ן ערשטען מנין. אָפּ־נעדאַוונט — נישטאָ מיינע חברה־לייט. איבערגעוואָרט דעם אַנ־דערען מנין — נישטאָ מיינע פּאַרשוינען. פּאַר וואָס האָב איך זיי,

שוטה, נישט נעפרענט, ווי אזוי רופט מען זיי ביי׳ם נאכמען און וואו זיצען זיי? צוגעהן צום שמש און א פרעג טהון ביי איהם — האב איך מורא: איך האב דאך נעגעבען זיי דאם ווארט, ס׳זאל זיין בסוד! ערשט העט נאך אלע היום׳ס האבען זיי זיך בעוויזען מיט די טלית־ותפילין. אז איך האב זיי דערזעהן, האט מיר א טיאך געטהאן דאם הארץ פאר שמחה. נאר צוגעהן צו זיי און פרעגען, וואם הערט זיך — האב איך מיך איינגעהאלטען, ס׳איז נישט מעשה מענש. אפגעראוועט פאר זיך אויף איין פוס, חאפען זיי די טלית־ותפילין און לאזען זיך גאהן נעשווינד. איך נאך זיי. — „נו?" — מאך איך צו זיי. מאכען זיי צו מיר: „יהודי בלא, דבר׳ט נישט אויף דער גאס, איהר קענט נישט אונזער שטאדט, ברענגן זאל זי אייך! איהר גאהט אונז בעסער נאך פון הינטען און קומט צו אונז אהיים. דארט מאכען מיר דאם געשעפט, און מאקי אין איינוועגס עפים צובייסען"... אווי מאכט צו מיר דער וואם מיט דער אויסגעבוינענער נאז און טהוט א וואונק צו דעם וואם מיט׳ן אויגעל, און יענער וואם מיט׳ן אויגעל ווערד נעלם. און מיר אין צווייען לאזען זיך גאהן איבער ענגע פינסטערע חושכ׳־דינע נעסלעך, ער אויף צופריהער און איך נאך איהם. אווי לאנג, אזוי ברייט, ביז גאט האט געהאלפען, מיר זענען בשלום נעקומען.

ארויסגעקומען אין א קליין פינסטער פערוויבערט שטיבעל מיט א סך פליגען אויף די וועגד און אויף דער סטעלי. מיט א גע־מאהלטען מזרח, א רויטען טישטוך אויפ׳ן טיש און מיט א לאמפ, פערהאנגען מיט פאפיערענע אפגעבליאסעווטע קווייטען, האבען מיר געטראפען ביי׳ם אויוועז א קליין, אויסגעשמירט ווייבעלע מיט א בליין־איבערגעשראקען פנים. דאם קליינע ווייבעלע האט א קוק געטהאן מיט׳ן איבערגעשראקען פנים אויפ׳ן מאן, און דער מאן האט א זאג געטהאן צו איהר פארביינעהענדיג: „עסען!" — און ס׳איז בעשאפען געווארען אין איין כהרף־עין א טישטוך מיט א בולקע, מיט בראנפען און מיט פערביסען. עס האט נישט לאנג געדויערט, און יענער וואם מיט׳ן אויגעל איז ארויסגעקומען, און

נאָר איהם האָט זיך אַריינגעקאָטשעט אַ נפש פון אַ פּוד צוועלף מיט אַ גרויסער בלויער נאָז, מיט פּעטע האָריגע הענד און מיט צוויי מאָדנע פּיס; וואָס אָנהויבען הויבען זיי זיך אָן דוקא גראָב, נאָר וואָס וויימער נעהען זיי דינער און דינער. עס דאַרף זיי זיין שוועריק צו טראָגען אויף זיך אַזא גרויסען, אַזא שוועריען גוף.

אָט דער דאָזיגער נפש איז געווען דער פּריץ דער מאָלדאַוואָן. דערזעהן דאָס פּלעשעל בראָנפען אויפֿן טיש, האָט ער אַרויסגעקוקט פון זיין פּעסטן בויך אַ פּעטע שטימע אויף גוויש: „אָצע דאָברע דיקא!“... געגנומען צו ביסלעך בראָנפען (דער פּריץ דער מאָלדאַוואָן האָט נעגנומען צוויי ביסלעך), האָבען די צוויי חברה־לייט פּערבונדען מיט איהם אַ שמועס מכח וויץ און מכח קאָרן, און בשעת מעשה טהוט מיר יענער וואָס מיט׳ן אויגעל אַ זאָג אויפֿן אויהער: „דער אָדון איז אָנגעשטאָפּט!... האָט אפשר טויזענד טשעטוועלרט ברויט, אַ חוץ האָבער... קוקט ניט אויף איהם, וואָס ער נעהט אַזוי אַרעם נעקליידט; ער איז נאָר אַ קאַרגער“... און יענער, דער לאָנגער, ניט איהם אַלץ עצות, ער זאָל נישט פערקויפען דאָס ברויט, וואָרום עס וועט זיין טייער וויץ; ער זאָל בעסער אָפּלעגען דאָס נאָנצע ברויט אויפֿן ווינטער. „אָצע דאָברע דיקא!“ — זאָגט איהם אַלע מאָל דער פּריץ דער מאָלדאַוואָן, האָקט־אַריין איין כוסה נאָך דער אַנדערער און פערבייסט מיט אָפּעטיט, ווי נאָך אַ תענית, און בלאָזט מיט ביידע ליפּען און מיט דער נאָז. נאָכ׳ן עסען רופט זיך אָן צו מיר דער לאָנגער: „אַצינד קאָנט איהר דבר׳ען מיט׳ן אָדון מכח אייער עסק“... האָב איך מיך אַוועקגעזעצט מיט׳ן אָדון בעזונדער אין אַ ווינקעלע און האָב איהם אַנידערגעלעגט אַ דרשה, איך ווייס ניט, פון וואַנען עס האָט זיך צו מיר נעגנומען! איך האָב איהם נעגעבען צו פערשטעהן, ווי נויטיג דאָס איז פאַר איטלעכען מענשען דאָס שטראָפירען זיך, ער מעג זיין רייך, ווי קורח; אדרבה, וואָס דער מענש איז רייכער, זאָג איך, איז אַלץ נויטיגער, ער זאָל זיך פערשטראָפירען, וואָרום אַ רייכער מענש, זאָג איך, אז ער ווערט־אַן דאָס געלר אויף די על־

טערע יאָהרען, איז איהם טויזענד מאָל ערנער ווי דעם קבצן; אַ קבצן, זאָג איך, איז שוין געוואָהנט געוואָרען מיט'ן דלות, און אַ נגיד, זאָג איך, אַז ער בלייבט חלילה אָהן נעלד, איז ערנער ווי געשטאָרבען. „יאָ, נאָפּיסאָנאָ או נאָס — זאָג איך צו איהם — עני חשוב כמת, זנאָטשיטסא, ביערני חוזשע יאָק מערטווי. אַ פּאָטאָמו, זאָג איך, וואָשע בלאָהאָרזיע, זאָג איך, זאָשטראָפיראָי־טי סובי, זאָג איך, אָט סמערטי טשרעז סטאָ דוואָרצאָט ליעט, זאָג איך, נא דעסיאָט טיסיאָטשי"... „אָצע דאָברע דילאָ!" — מאָכט צו מיר דער אָדון און בלאָזט מיט ביידע ליפּען, ווי אַ בלאָז־זאָק. איך פיהל, אַז דער כח פון רעדען האָט זיך אין מיר צעברענט מיט סכנת־נפשות, ווי! איך רעדען ווייטער, רופט זיך אָן צו מיר דער לאָנגער: „געגוג אייך צו דבר'ען; נעמט ארוים דעם נייר און כתב'עט־אָן וואָס מע בעדאַרף"... און יענער וואָס מיט'ן אויגעל טראָגט מיר אונטער אַ טינט און פעדער, און איך טהו־אָפּ אלסדינג, וואָס מע בעדאַרף, און אַז עס קומט צו חתמ'ענען, שוויצט דער פּריץ דער מאָלדאָוואָן נעבאָך שטאַרק ביז ער „לענט דעם טאָטען". נאָבדעם נעה איך מיט איהם צום דאָקטאָר, ער זאָל איהם בעטראָכ־טען, איך נעם איין אַדערוויף, נעב ארוים אַ קווימאָנציע — און דאָס געשעפט איז געמאָכט.

נעקומען פאָר־נאָכט אויף דער אכסניא פרייליך און נעהייסען זיך קאָכען וועטשערע, רופט זיך אָן צו מיר דער בעל־הבית פון דער אכסניא: „וואָס הערט זיך עפּים ביי אייך?" — „וואָס זאָל זיך הערען?" — זאָג איך. — „מעג מען אייך, זאָגט ער, אָפּגעבען מזל־טוב?" — „וואָס פאר אַ מזל־טוב?" — פרעג איך איהם. — „דאָס געשעפטעל, זאָגט ער, וואָס איהר האָט אָפּגעאָרבייט"... — „וואָסער געשעפטעל?" — זאָג איך און מאָך מיך תמ'עוואָטע. — „מיט'ן פּריץ", — מאָכט ער צו מיר. — „מיט וואָסער פּריץ?" — „מיט'ן גראָבען פּריץ". — „פון וואָנען ווייסט איהר, זאָג איך, אַז איך האָב געמאָכט אַ געשעפטעל מיט אַ פּריץ?"... „ס'איז אזוי, זאָגט ער, אַ פּריץ, ווי איך בין אַ רביצין"... — „וואָס זשע דען איז ער?" —

„ער איז א פּיפּערנאַטער", — מאַכט צו מיר דער בעל־הבית און צעלאַכט זיך מיר גלייך אין פּנים אַריין. זעץ איך מיך צו צום בעל־הבית און הויב איהם אָן בעטען, חלש'ן, ער זאָל מיר זאָגען, וואָס בעדייט דאָס „פּיפּערנאַטער" און פון וואַנען וויסט ער, וואו איך בין געווען און וואָס איך האָב געטהאָן? הקיצור, ער האָט, אַפּנים, אַרויסגעזוהען פון מיינע רעה, אז איך בין דאָ נאָט די נשמה שולדיג, האָט ער אויף מיר רחמנות געהאַט און האָט זיך פערשפּאַרט מיט מיר בעזונדער אין א חדר און האָט מיר געזומען דערצעהלען אויף מיינע צוויי שותפים אויפלכע זאכען, אוש די האָר האָבען זיך מיר געשטעלט קאַפויר. לאָזט זיך אוים א מעשה, אז די צוויי חברה־לייט זענען בסך־הכל פּראָסטע שווינדלערס, מזיקים, זאָגט ער, וואָס די וועלט האָט דאָס נישט. „זיי האָבען שוין, זאָגט ער, אַפּגעטהאָן אויף זייער לעבען אויפלכע קרימינאל־זאכען, וואָס וועז מע חאַפּט זיי, זאָגט ער, געהען זיי אווען וועיט... זייער טרפה'נער גליק, זאָגט ער, איז, וואָס תמיד שטעלען זיי ארוים א דריטען, און אַליין, זאָגט ער, בלייבען זיי שטענדיג פון דרויסען... דער דאָזיגער פּריץ, זאָגט ער, וואָס מע האָט אייך איהם ארויסגעשטעלט פאר זעהר א רייכען מאַלדאַוואַן, איז בסך־הכל א פּראָסטער לאַפּאַצאַן, זאָגט ער, א שכור הגדול הגבור והנורא, און דער, זאָגט ער, וואָס איהר האָט איהם פערשטראַפירט, — איז אַדער ער האַלט ביי אַפּזאָגען די עטליכע גילדען, זאָגט ער, אַדער ער איז שוין א שוכן־עפר... איהר פערשטעהט, זאָגט ער, מיט וואָס דאָס שמעקט?"...

דערהערט אויפלכע דבורים, איז מיר פּרחה נשמתי געוואָרען. עס געהט מיר מעהר נישט אַפּ צו מיינע זיידענע קלייד־עד, אז איך זאָל מיך נאָך אריינחאַפּען אויף א מינוט אין א טורמע אריין! האָב איך נישט געמאכט קיין לאַנגע שהיות און געלאָזט זיך גלייך צו דער באַהן, לויפען וואוהין די אויגען טראָגען, גאָר נישט געוואָלט אפילו זעהן זיך שוין מעהר מיט מיינע צוויי חברה־לייט, לאָזען זיי געהן כּף־הקלע מיט זייער מאַלדאַוואַן און מיט דער שטאָדט און מיט גאַנץ בעסאַראַביע און מיט'ן גאַנצען עסק פון

שטראפירען מענשען פונ׳ם טוידט, וואָס מע קאָן דורך דעם אומ־גליקליך ווערען... לאָז גאָט געבען בעסערע פרנסות. הלואי איך זאָל שוין קומען אויפ׳ן ארט בשלום. און מחמת איך האָלט ביי פאָהרען א ווייטען וועג, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, פון האָמבורג וועל איך דיר ארויסשרייבען אַלסדינג באריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבען מיט געזונד און מיט הצלחה. גרים די קינ־דערלעך זאָלען לעבען. גאָט זאָל העלפען, זיי זאָלען זיין געזונד און שטאַרק, און מע זאָל זיך זעהן מיט פרייליכע הערצער. גרים שוועד און שוויעגער און איטליכען בעזונדער גאָר פריינדליך.

ממני בעלך מנחם־מענדעל.

עיקר שכחתי. איך האָב דיר גאָר פערגעסען שרייבען, וואוהין איך פאָהר. זוגתי היקרה, איך פאָהר קיין אמעריקע. נישט אַליין — א גאַנצע קאָמפּאַניע פאָהרען מיר. דאָס הייסט, פאָהרען פאָהרען מיר, אייגענטליך, קיין האָמבורג, און פון דאָרטען שוין קיין אמעריקע. וואָס עפּים קיין אמעריקע? ווייל אין אמעריקע, זאָגט מען, ווערען אידען גליקליך. גאָלד, זאָגט מען, וואָלגערט זיך דאָרט אין די גאַסען. געלד רעכענט זיך דאָרטען אויף טאָלערס, און מענשען זענען דאָרטען בחשיבות גדול — א רעגדעל א מענש! און ווער שמועסט, אידען — די זענען גאָר דאָס אויבערשטע פון חריין! אָלע זענען מיר מבטיח, אז אין אמעריקע וועל איך, אם־ירצה־השם, מאַכען גוט, טאַקי וואָס גוט הייסט. די גאַנצע וועלט פאָהרט איצט קיין אמעריקע, מחמת דאָ איז נישטא וואָס צו טהון. לחלוטין נישט. סע האָבען זיך אויסגעלאָזט אלע געשעפטען. היינט וויבאַלד אז די וועלט פאָהרט, פאָר וואָס זאָל איך אויך ניט פאָה־רען? וואָס האָב איך איינצושטעלען?... רק זאָלסט גאָר קיין יסורים ניט האָבען, זוגתי היקרה, און נישט איבערטראַכטען אויף מיר חלילה קיין שלעכטס. גלויב מיר בנאמנות, אז איך וועל דיך, חס ושלום, נישט פערגעסען, נישט דיך, נישט אונזערע קינדערלעך, זאָלען געזונד זיין. איך וועל ארבייטען טאָג ווי נאַכט, קיין זאַך

וועט מיר ניט זיין שווער, און אז דער אויבערשטער וועט מיר העלפן, איך וועל, אם־ירצה־השם, בעגליקען, און בעגליקען וועל איך געווים, דאָס איז ביי מיר זיכער. ווי ס'איז טאָג אויף דער גאַנצער וועלט, וועל איך דיר צושיקען שיפסקאַרטען, פאַר דיר און פאַר די קינדער, און וועל דיך אַרויסנעמען אהין, און וועסט ביי מיר לעבען בכבוד, ווי די גרעסטע שרה'טע, פונ'ם שענסטען און פונ'ם בעסטען, קיין שפּרענקעלע וועל איך אויף דיר נישט לאָזען פאַלען. און עס איז שוין טאקי צייט, כלעבען, אז דו זאָלסט אויך וויסען פון א וועלט צו זאָגען! רק נישט געזאָרגט און נישט געגומען זיך צום הארצען — מיר האבען א שטארקען גאָט!...

הנ"ל.

סוף פונ'ם זעכסטען בוך.